

(Kizárólag tanulmányi célokra, a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem Budapesti Tanárképző Intézetének hallgatói számára összeállította, szerkesztette: Földes Imre, 2003/2004.)

E/ Ludwig van Beethoven

Ludwig van <u>Beethoven</u>, német, *1770. XII. vlsz. 16. Bonn - †1827. III. 26. Bécs	IRODALOM: MŰVEINEK JEGYZÉKE: Georg <u>Kinsky</u>-Hans <u>Halm</u>: Das Werk Beethovens (Beethoven műveinek jegyzéke), G. Henle Verlag, München-Duisburg 1955. LEVELEZÉSE: <u>Beethoven</u> élete leveleiben, Zeneműkiadó Vállalat 1960. ÉLETRAJZI MUNKÁK: <u>Bartha</u> Dénes: Beethoven, Franklin Társulat. <u>Brodsky</u> Ferenc: Ludwig van Beethoven életének krónikája, Zeneműkiadó 1971. <u>Joseph Kerman</u>-Alan <u>Tyson</u>: Beethoven (Grove monográfiák), Zeneműkiadó 1986. <u>Romain Rolland</u>: Beethoven, Gondolat 1962. <u>Szabolcsi</u> Bence: Beethoven, 4. kiadás, Gondolat Kiadó 1970.
--	--

a/ Opera (színpadi művek, kísérőzenék)

		IRODALOM: <u>A hét zeneműve:</u> 1., 2., 3. Leonóra-nyitány, 1974/2. Coriolan nyitány, op. 62., 1986-87. Egmont, kísérőzene, op. 84., 1977/2.
	<u>Fidelio</u>, op. 72., opera két felvonásban Jean-Nicolas Bouilly nyomán, Joseph von Sonnleithner és Georg Friedrich Treitschke szövegére, 1804-1805. Bemutató: 1. vált. 1805., 2. vált. 1806., 3. vált. 1814. Bécs. - Két részlet a 2. felvonásból: a/ No. 12. <u>Melodráma és Duett</u> (6'50) b/ No. 14. <u>Quartett</u> (5'40) Florestan, fogoly - Jon Vickers, tenor Leonore/Leonóra - „Fidelio” álnéven - Florestan felesége - Christa Ludwig, szoprán Rocco, fogházgondnok - Gottlob Frick, basszus Don Pizarro, az államfogház kormányzója - Walter Berry, bariton Jaquino, kapus - Gerhard Unger, tenor Philharmonia Orchestra London, Philharmonia Chorus London, vez. Otto Klemperer	CD: EMI Classics CDS 5 55170 2 SZÖVEG: Jean-Nicolas <u>Bouilly</u> /ejtsd buiji/, 1763-1842, francia drámaíró, elbeszélő. <u>Léonore</u> (1798) c. darabja nyomán készült Beethoven <u>Fideliója</u>.

a/	No. 12. Melodráma és Duett (6'50)	
MELODRAME LEONORE Wie kalt ist es in diesem unterirdischen Gewölbe! ROCCO Das ist natürlich, es ist ja tief. LEONORE Ich glaubte schon, wir würden den Eingang gar nicht finden. ROCCO Da ist er. LEONORE Er scheint ganz ohne Bewegung. ROCCO Vielleicht ist er tot. LEONORE Ihr meint es? ROCCO Nein, nein, er schläft. Das müssen wir benutzen, und gleich ans Werk gehen, wir haben keine Zeit zu verlieren. LEONORE Es ist unmöglich, seine Züge zu unterscheiden. Gott steh mir bei, wenn er es ist! ROCCO Hier unter diesen Trümmern ist die Zisterne, von der ich dir gesagt habe. Wir brauchen nicht viel zu graben, um an die Öffnung zu kommen; gib mir die Haue, und du, stelle dich hierher! Du zitterst, fürchtest du dich? LEONORE O nein, es ist nur so kalt. ROCCO So mache fort, im Arbeiten wird dir schon warm werden.		Földalatti börtön MELODRÁMA (Leonóra lejön Roccóval a lépcsőn.) LEONÓRA Milyen hideg van itt ebben a földalatti helyiségben! ROCCO Természetesen, hiszen nagyon mélyen van. LEONÓRA Már azt hittem, meg se találjuk a bejáratot. ROCCO (Meglátja Florestant.) Ott van! LEONÓRA Meg sem mozdul! ROCCO Talán már meghalt. LEONÓRA Gondolja? ROCCO Nem, nem, csak alszik. Ezt ki kell használnunk, és azonnal munkához kell látni, nincs veszteni való időnk! LEONÓRA (Magában.) Lehetetlen az arcvonásait felismerni. Istenem, légy velem, bár ő volna az! ROCCO Itt az omladék alatt van a ciszterna, amelyről beszéltem neked. Nem kell sokat ásunk, hogy a nyílásig eljussunk; add ide a csákányt, és te, állj ide! Reszketsz? Félsz talán? LEONÓRA Ó nem, csak hát olyan hideg van. ROCCO Láss csak hozzá, munka közben majd felmelegszel.

DUETT

/:ROCCO

Nur hurtig fort, nur frisch gegraben,

Es währt nich lang, er kommt herein.

LEONORE

Ihr sollt ja nicht zu klagen haben,

Ihr sollt gewiss zufrieden sein.:/

ROCCO

/:Komm, hilf:/ doch diesen Stein mir
heben!

Hab acht, hab acht, er hat Gewicht!

LEONORA

Ich helfe schon, sorgt euch nicht,

Ich will mir alle Mühe geben.

ROCCO

Ein wenig noch!

LEONORA

Geduld!

ROCCO

Er weicht!

LEONORA

Nur etwas noch,...

/:ROCCO

Es ist nicht leicht!

LEONORA

...nur etwas noch!:/

ROCCO

Nur hurtig fort, nur frisch gegraben,

/:Es währt nich lang, er kommt herein.:/

LEONORE

Lasst mich nur wieder Kräfte haben,

Wir werden bald zu Ende sein.

DUETT

/:ROCCO

Csak gyorsan, csak szaporán kell a gödröt
ásni,

nem telik bele sok idő, ő itt lesz.

(ti. Pizarro, a Kormányzó)

LEONÓRA

Nem lesz panasza (rám),

Biztos, hogy meg lesz elégedve.:/

ROCCO

/:Gyere, segíts:/ nekem ezt a követ
fölémelni!

Vigyázz, vigyázz, nehéz!

LEONÓRA

Segítek, ne aggódjon,

megteszek minden tőlem telhetőt.

ROCCO

Még egy kicsit!

LEONÓRA

Türelem!

ROCCO

Már enged!

LEONÓRA

No még,...

/:ROCCO

Ez nem könnyű!

LEONÓRA

...no még!:/

ROCCO

Csak gyorsan, csak szaporán kell a gödröt
ásni,

/:nem telik bele sok idő, ő ide jön.:/

LEONÓRA

Ha hagyja hogy ismét erőre kapjak,

nemsokára befejezzük.

ROCCO Nur hurtig fort, nur frisch gegraben, Es währt nich lang, /:er kommt herein.:/ LEONORE Wer du auch seist, ich will dich retten, /:Bei Gott:/, du sollst kein Opfer sein, /:Gewiss:/, ich löse deine Ketten, Ich will, du Armer, dich befreien, Ich löse deine Ketten, ja, Ich will, du Armer, /:dich befreien!:/ /:ROCCO Was zauderst du in deiner Pflicht? LEONORE Nein, Vater, nein, ich zaudre nicht!:/ ROCCO Nur hurtig fort, nur frisch gegraben, Es währt nich lang, so kommt er her, ja, Es währt nich lang, ja, ja, /:Es währt nich lang, so kommt er her, er kommt hierher:/, Nur hurtig fort, nur frisch gegraben, Es währt nich lang, so kommt er her. LEONORE /:Ihr sollt ja nicht zu klagen haben:/, /:Lasst mich nur wieder Kräfte haben, Denn mir wird keine Arbeit schwer.:/	ROCCO Csak gyorsan, csak szaporán kell a gödröt ásni, nem telik bele sok idő, /:ő ide jön.:/ LEONÓRA (Magában.) Akárki is vagy, megmentlek téged, /:az égre esküszöm:/, nem leszel áldozat, /:bizonyosan:/ leoldom a láncaidat, téged, te szegény, megszabadítlak, leoldom a láncaidat, igen, téged, te szegény, /:megszabadítlak!:/ /:ROCCO Miért késlekedsz teljesíteni a kötelességedet? LEONÓRA Nem, apó, nem késlekedem!:/ ROCCO Csak gyorsan, csak szaporán kell a gödröt ásni, nem telik bele sok idő, ő ide jön, igen, nem telik bele sok idő, igen, igen, /:nem telik bele sok idő, ő ide jön:/, csak gyorsan, csak szaporán kell a gödröt ásni, nem telik bele sok idő, ő ide jön. LEONÓRA /:Nem lesz panasz (rá):/, /:Hagyja hogy ismét erőre kapjak, semmilyen munka nem lesz nehéz nekem.:/
--	--

b/	No. 14. Quartett (5'40)	
----	-------------------------	--

PIZARRO Ist alles bereit? ROCCO Soll ich ihm die Ketten abnehmen? PIZARRO Nein, aber schliesse ihm von dem Stein los. Die Zeit ist dringend.	PIZARRO (Roccóhoz) Kész van minden? ROCCO (Pizarróhoz) Vegyem le a láncait? PIZARRO Nem, csak oldd el a kőről. (Félre) Az idő sürget. (Egy tört vesz elő)
---	--

PIZARRO

Er sterbe! Doch er soll erst wissen,
Wer ihm sein stolzes Herz zerfleischt.
Der Rache Dunkel sei zerrissen!

Sieh her! Du hast mich nicht getäuscht!
/:Pizarro, den du stürzen wolltest,
Pizarro, den du fürchten solltest,
steht nun als Rächer hier.:/

FLORESTAN

/:Ein Mörder:/ steht vor mir.

PIZARRO

Noch einmal ruf ich dir, was du getan,
zurück,
Nur noch ein Augenblick, und dieser Dolch -
...

LEONORE

Zurück!

FLORESTAN

O Gott!

ROCCO

Was soll?

LEONORE

/:Durchbohren:/ musst du erst diese Brust,
/:Der Tod sei dir geschworen für deine
Mörderlust!:/

PIZARRO

/:Wahnsinniger!:/
/:Er soll bestraft sein!:/

ROCCO

/:Halt ein! Halt ein!:/

FLORESTAN

/:O Gott!:/

LEONORE

Töt erst sein Weib!

PIZARRO

Sein Weib?

ROCCO

Sein Weib?

FLORESTAN

Mein Weib?

LEONORE

Ja, sieh hier Leonore!

PIZARRO

Haljon meg! Ám előbb hadd tudja meg,
ki az, aki az ő büszke szívét kitépi.
Most beteljesedik a bosszúm! (szó szerint:
Szakadjon szét a bosszú sötétje.)
Íme lásd! Nem tudtál megtéveszteni!
/:Pizarro, akit el akartál buktatni,
Pizarro, akitől rettegned kellett volna,
most mint bosszúálló áll itt.:/

FLORESTAN

/:Egy gyilkos:/ áll előttem.

PIZARRO

Még egyszer, (utoljára) emlékeztetlek arra,
amit tettél,
csak még egy pillanat, és ez a tör - ...

LEONÓRA

Vissza!

FLORESTAN

Ó, Istenem!

ROCCO

Mi az?

LEONÓRA

(*Testével védve Florestánt*)
/:Átszúrnod:/ először ezt a keblet kell,
/:Sújtson rád a halál, ha gyilkolni
vágysz!:/

PIZARRO

/:Te örült!:/
/:Ezért meglakol!:/

ROCCO

/:Megállj! Megállj!:/

FLORESTAN

/:Ó, Istenem!:/

LEONÓRA

(*Ismét Florestan elé állva*)
Öld meg előbb a feleségét!

PIZARRO

A feleségét?

ROCCO

A feleségét?

FLORESTAN

A feleségemet?

LEONÓRA

(*Florestanhoz*)
Igen, lásd Leonórárt!

FLORESTAN

Leonore!

LEONORE

Ich bin sein Weib,
geschworen hab' ich ihm Trost,
Verderben dir!

PIZARRO

Sein Weib?

ROCCO

Sein Weib?

FLORESTAN

Mein Weib?

LEONORE

Ja, ich bin sein Weib,
geschworen hab' ich ihm Trost,
Verderben dir!

FLORESTAN

/:Vor Freude starrt mein Blut.:/

ROCCO

/:Mir starrt vor Angst mein Blut.:/

LEONORE

Ich trotze seiner Wut!
Verderben ihm,
/:icht trotze:/ seiner Wut!

PIZARRO

/:Welch' unerhörter Mut!:/
Ha! Ha!

LEONORE

/:Der Tod sei dir geschworen:/,
/:durchbohren musst du erst diese Brust!:/

PIZARRO

/:Soll ich vor einem Weibe beben?:/
/:So opfr' ich:/ beide meinem Grimm;

/:Geteilt hast du:/ mit ihm das Leben,
/:so teile nun:/ /:den Tod mit ihm.:/

LEONORE

Noch einen Laut - und du bist tot!

FLORESTAN

Leonóra!

LEONÓRA

(Pizarróhoz)

A felesége vagyok,
megesküdtem, hogy neki reményt hozok,
neked pusztulást!

PIZARRO

A felesége?

ROCCO

A felesége?

FLORESTAN

A feleségem?

LEONÓRA

Igen, a felesége vagyok,
megesküdtem, hogy neki reményt hozok,
neked pusztulást!

FLORESTAN

/:A boldogságtól eláll a lélegzetem.:/
(szó szerint: megdermed a vérem)

ROCCO

/:A félelemtől eláll a lélegzetem.:/

LEONÓRA

Szembeszállok a dühével!
Elpusztítom őt,
/:szembeszállok:/ a dühével.

PIZARRO

/:Mily hallatlan merészség!:/
Hah! Hah!

LEONÓRA

/:Sújtson rád a halál:/,
/:átszúrnod először ezt a keblet kell!:/

PIZARRO

/:Hogy én megrettenjek egy nőtől?:/
/:Akkor hát áldozatai lesztek:/ mindketten
dühömnnek;
/:megosztottad:/ vele az életet,
/:úgy oszd meg:/ /:véle a halált (is)!:/

LEONÓRA

(Pisztolyt ránt elő.)

Még egy hang - és meghalsz!

(Trombitaszó hallatszik a toronyból.)

Ach, du bist gerettet!
/:Grosser Gott!:/

FLORESTAN

Ach, ich bin gerettet!
/:Grosser Gott!:/

PIZARRO

Ha, ha, der Minister!
/:Höll' und Tod:/,
der Minister!

ROCCO

O, o was ist das?
/:Gerechter Gott!:/

JAQUINO

Vater Rocco, Vater Rocco, der Herr Minister
ist angekommen, sein Gefolge wartet schon im
Schlosshof.

ROCCO

Gelobt sei Gott!
Wir kommen, ja, wir kommen augenblicklich!
Und diese Leute mit Fackeln sollen
heruntersteigen und den Herrn Gouverneur
hinauf begleiten.

LEONORE

Es schlägt /:der Rache Stunde:/,
/:Du sollst gerettet sein!:/
/:Die Liebe wird im Bunde
mit Mute dich befreien!:/

FLORESTAN

/:Es schlägt der Rache Stunde,
Ich soll gerettet sein!
Die Liebe wird im Bunde
mit Mute mich befreien!:/

PIZARRO

/:Verflucht sei diese Stunde,
Die Heuchler spotten mein,
Verzweiflung wird im Bunde
mit meiner Rache sein.:/

ROCCO

/:O fürchterliche Stunde,
O Gott, was wartet mein?
Ich will nicht mehr im Bunde
mit diesem Wütrich sein.:/

Ah, megmenekültél!
/:Nagy Isten!:/

FLORESTAN

Ah, megmenekültem!
/:Nagy Isten!:/

PIZARRO

Hah, hah, a miniszter!
/:Ördög és pokol:/, (szó szerint: pokol és halál)
a miniszter!

ROCCO

Ó, ó, mi történt?
/:Van igazság!:/ (szó szerint: igazságos Isten)

*(Ismét felhangzik a trombitaszó,
erősebben.)*

JAQUINO

(Lejön a lépcsőn)
Rocco apó, Rocco apó, megjött a miniszter
úr, a kíséretével már a kastély udvarán
várakozik.

ROCCO

Hála Istennek!
Jövünk, igen, jövünk azonnal.
És az emberek a fáklyákkal
menjenek le és a Kormányzó urat
kísérjék fel!

(Jaquino eltávozik)

LEONÓRA

Ütött /:a bosszú órája:/,
/:Te szabad leszel!:/
/:A szerelem, szövetségre lépve
a bátorsággal megment téged!:/

FLORESTAN

/:Ütött a bosszú órája,
Én szabad leszek!
A szerelem, szövetségre lépve
a bátorsággal megment engem!:/

PIZARRO

/:Legyen átkozott ez az óra,
a képmutatók kigúnyolnak engem,
a kétségbeesés szövetségre lép
a bosszúvágyammal.:/

ROCCO

/:Ó, rettenetes óra!
ó Isten, mi vár még rám?
Nem akarok többé szövetségese lenni
ennek a zsarnoknak!:/

(Pizarro elrohan, Rocco követi)

(Földes Imre nyersfordítása)

b/ Dalok

1.	<u>An die ferne Geliebte</u> (A távoli kedveshez), op. 98., dalciklus (6 dal) Alois Jeitteles verseire, 1816. Peter Schreier - ének Schiff András - zongora (13'23)	CD: DECCA 444 817-2 SZÖVEG: Alois <u>Jeitteles</u> , 1794-1858, osztrák író, orvos.
----	---	---

1.

Auf dem Hügel sitz ich, spähend In das blaue Nebelland, Nach den fernen Triften sehend, Wo ich dich, Geliebte, fand. Weit bin ich von dir geschieden, Trennend liegen Berg und Tal Zwischen uns und unserm Frieden, Unserm Glück und unsrer Qual. Ach, den Blick kannst du nicht sehen, Der zu dir so glühend eilt, Und die Seufzer, sie verwehen In dem Raume, der uns teilt. Will denn nichts mehr zu dir dringen, Nichts der Liebe Bote sein? Singen will ich, Lieder singen, Die dir klagen meine Pein! Denn vor Liedesklang entweicht Jeder Raum und jede Zeit, Und ein liebend Herz erreicht, Was ein liebend Herz geweiht!	A dombon ülök, kémelve a kék ködös tájat, a távoli rétek után vágyakozva, ahol kedvesem, rádtaláltam. Távolra kerültem tőled, válaszfalként fekszik hegy és völgy köztünk és békénk közt, Boldogságunk és kínjaink közt. Jaj, nem láthatod a tekintetet, ami oly izzón siet feléd, és a sóhajok elfoszlanak a térben, mi elválaszt minket. Hát semmi nem jut el hozzád, semmi nem akar a szerelem követe lenni? Énekelni akarok, dalokat énekelni, amelyek elpanaszolják neked kínomat! Mert a dal elől meghátrál minden tér és minden idő, és egy szerető szív eléri, aminek egy szerető szív szenteli magát!
--	---

2.

Wo die Berge so blau Aus dem nebligen Grau Schauen herein, Wo die Sonne verglüht, Wo die Wolke umzieht, /:Möchte ich sein!:/ Dort im ruhigen Tal Schweigen Schmerzen und Qual. Wo im Gestein Still die Primel dort sinnt, Weht so leise der Wind, /:Möchte ich sein!:/ Hin zum sinnigen Wald Drängt mich Liebesgewalt, Innere Pein. Ach, mich zög's nicht von hier, Könnt ich, Traute, bei dir /:Ewiglich sein!:/	Ahol a hegyek oly kéken a ködös szürkéségből kitekintenek, ahol a nap elizzik, ahol a felhő elúszik, /:ott szeretnék lenni!:/ Ott, a nyugodt völgyben hallgat a fájdalom és kín. Hol a kövek közt csöndben mélázik a kankalin, hol oly halkan leng a szél, /:ott szeretnék lenni!:/ A tűnődő erdőhöz húz engem a szerelem hatalmának belső kínja. Ah, nem vágnék el innen, ha kedvesem, nálad /:lehetnék örökre!:/
--	---

3.

Leichte Segler in den Höhen,
Und du Bächlein klein und schmal,
Könnt mein Liebchen ihr erspähen,
Grüsst sie mir viel tausendmal.

Seht, ihr Wolken, sie dann gehen
Sinnend in dem stillen Tal,
Lasst mein Bild vor ihr entstehen
In dem luft'gen Himmelssaal.

Wird sie an den Büschen stehen,
Die nun herbstlich falb und kahl,
Klagt ihr, wie mir ist geschehen,
Klagt ihr, Vöglein, meine Qual!

Stille Weste, bringt im Wehen
Hin zu meiner Herzenswahl
Meine Seufzer, die vergehen
Wie der Sonne letzter Strahl.

Flüstr' ihr zu mein Liebesflehen,
Lass sie, Bächlein, klein und schmal,
Treu in deinen Wogen sehen
Meine Tränen /:ohne Zahl!:/

Könnyed felhők a magasban,
és te, kicsi, keskeny patak,
ha felkutatnátok kedvesem,
sokezerszer köszöntések nevemben.

Látjátok, ti felhők, őt aztán
tűnődve járni a csöndes völgyben,
jelentessétek meg előtte képem
a levegős égi terekben.

Ha a bokroknál megáll,
melyek most őszi fakók és koparak,
panaszoljátok el neki sorsom,
panaszoljátok neki, madarak, kínomat!

Csöndes nyugati szellők, vigyétek el
szívem választottjához
sóhajaimat, melyek szétfoszlanak,
mint a nap utolsó sugara.

Suttogjátok el neki szerelmi könyörgésem,
engedd, kicsi keskeny patak,
hogy hűségesen meglássa hullámaidban
/:számtalan:/ könnyemet!

4.

Diese Wolken in den Höhen,
Dieser Vöglein muntre Zug
Werden dich, o Huldin, sehen.
Nehmt mich mit im leichten Flug!

Diese Weste werden spielen
Scherzend dir um Wang und Brust,
In den seidnen Locken wühlen,
Teilt' ich mit euch diese Lust!

Hin zu dir von jenen Hügeln
Emsig dieses Bächlein eilt.
Wird ihr Bild sich in dir spiegeln,
/:Fließ zurück dann unverweilt!:/

E felhők a magasban,
e madárcák vidám csapata
látni fog téged, ó úrnőm.
Vigyétek magatokkal könnyed röptetekben!

E nyugati szellők játszanak majd
tréfálkozva arcod, kebled körül,
selyem fürtjeidet felborzolja,
Bárcsak megoszthatnám velük e gyönyört!

E dombok közül feléd
Siet buzgón e kis patak.
ha arca benned tükröződik,
/:fordulj vissza azonnal!:/

5.

Es kehret der Maien, es blühet die Au.
Die Lüfte, sie wehen so milde, so lau,

Geschwätzig die Bäche nun rinne.
Die Schwalbe, die kehret zum wirtlichen Dach,
Sie bauet sich so emsig ihr bräutlich Gemach,
/:Die Liebe soll wohnen da drinnen.:/

Sie bringt sich geschäftig von kreuz und von quer
Manch weicheres Stück zu dem Brautbett hierher,
Manch wärmendes Stück für die Kleinen.
Nun wohnen die Gatten beisammen so treu,
Was Winter geschieden, verband nun der Mai,

/:Was liebet, das weiss er zu einen.:/

Es kehret der Maien, es blühet die Au.
Die Lüfte, sie wehen so milde, so lau.

Nur ich kann nicht ziehen von hinnen.
Wenn alles, was liebet, der Frühling vereint,
Nur unserer Liebe kein Frühling erscheint,

/:Und Tränen sind all ihr Gewinnen,:/
ja, all ihr Gewinnen.

Visszatér a május, virágzik a rét.
A szellők oly szelíden, oly langyosan fújnak,
fecsegve csörgedeznek a patakok.
A fecske hazatér otthoni háztetőjéhez,
oly buzgón építi menyegzői szobáját,
/:a szerelem fog lakni benne.:/

Buzgón összehord mindenfelől
sok puhább holmit a nászágyhoz,
Sok meleg holmit a kicsiknek.
A hitvesek hűségesen együtt laknak,
mit a tél szétválasztott, most összekötötte a
május,
/:ki szeret, azt egyesíteni tudja.:/

Visszatér a május, virágzik a rét.
A szellők oly szelíden, oly langyosan fújnak.
Csak én nem tudok elmenni innen.
Mikor mindent, mi szeret, egyesít a tavasz,
csak a mi szerelmünknek nem jelenik meg a
tavasz,
/:csak könnyeket kapunk cserébe,:/
igen, kapunk cserébe.

6.

Nimm sie hin denn, diese Lieder,
Die ich dir, Geliebte, sang,
Singe sie dann abends wieder
Zu der Laute süßem Klang!

Wenn das Dämmerungsrot dann ziehet
Nach dem stillen blauen See,
Und sein letzter Strahl verglühet
Hinter jener Bergeshöh;

/:Und du singst:/, was ich gesungen,
Was mir aus der vollen Brust
Ohne Kunstgepräng erklingen,
/:Nur der Sehnsucht sich bewusst.:/

/:Dann vor diesen Liedern weichet,
Was geschieden uns so weit,
Und ein liebend Herz erreicht,
Was ein liebend Herz geweiht.:/

Vedd hát tőlem a dalokat,
miket, kedvesem, neked énekeltem,
énekelj esténként őket
a lant édes hangjához!

Ha az alkonypír tovatűnik
a csöndes, kék tó felé,
és utolsó sugara elizzik
ama hegy mögött;

/:és énekel:/, mit én énekeltem,
ami teli szívemből
művészkedés nélkül csendült föl,
/:csak a vágyak tudatában.:/

/:akkor e dalok elől meghátrál,
mi oly távol vitt minket egymástól,
és egy szerető szív eléri,
aminek egy szerető szív szenteli magát.:/

(Gábor Ágnes nyersfordításai)

2.	<u>Seufzer eines Ungeliebten és Gegenliebe</u> (Egy viszonzás nélkül szeretett sóhaja és Viszontszerelem), WoO 118., két egybekomponált dal Gottfried August Bürger költeményére, 1794-1795 körül. - Részlet: <u>Gegenliebe</u> (Viszontszerelem) (2'37) Peter Schreier - ének Schiff András - zongora	CD: DECCA 444 817-2 SZÖVEG: Gottfried August <u>Bürger</u>, 1747-1794, német költő. Angol forrás nyomán készült munkája a <i>Münchhausen</i>.
----	---	---

Gottfried August Bürger Gegenliebe	Gottfried August Bürger Viszontszerelem
Wusst' ich, wusst' ich, dass du mich Lieb und wert ein bisschen hieltest, Und von dem, was ich für dich Nur ein Hundertteilchen fühltest; Dass dein Dank hübsch meinem Gruss Halben Wegs entgegenkäme, Und dein Mund den Wechselkuss Gerne gäb' und wieder nähme: Dann, o Himmel, ausser sich, Würde ganz mein Herz zerlodern! Leib und Leben könnt' ich dich Nicht vergebens lassen fordern! Gegengunst erhöht Gunst, Liebe nährt Gegenliebe, /:Und entflammt zur Feuersbrunst, Was ein Aschenfünkchen bliebe.:/ <i>Wusst' ich, wusst' ich, ... usw.</i>	Ha tudnám, ha tudnám, hogy engem egy kicsit kedvelsz és értékesnek tartasz, és annak, mit irántad érzek, csak századrészecskéjét érzed; hogy köszönheted csinosan üdvözetemnek félúton elém jönne, és szád a váltott csókokat szívesen adná és ismét fogadná: akkor, ó ég, magán kívül lobbanna föl szívem! Nem hagynám, hogy hiába követeld testem s életem! Viszonzott kegy növeli a kegyet, Szerelem táplálja a viszontszerelmet, /:és tűzvészé lobbantja, ami hamu kis szikrája maradna.:/ <i>Ha tudnám, ha tudnám, ... stb.</i> (Gádor Ágnes nyersfordítása)

c/ Kantáta, mise, oratórium

		IRODALOM: C-dúr mise, op. 86., Missa Solemnis, op. 123., Krisztus az Olajfák hegyén, op. 85. (Lásd Várnai Péter: Oratóriumok könyve)
	<u>Fantázia zongorára, vegyeskarra és zenekarra (Karfantázia), c-moll,</u> Christoph Kuffner költeményére, op. 80., 1808. Bemutató: Bécs, 1808. - Részlet: <u>a befejező rész</u> (4'15) Maurizio Pollini - zongora Gabriela Lechner - szoprán Gretchen Eder - szoprán Elisabeth Mach - alt Jorge Pita - tenor Andreas Esders - tenor Gerhard Eder - basszus Konzertvereinigung Wiener Staatsopernchor Wiener Philharmoniker vez. Claudio Abbado	CD: Deutsche Grammophon 419 793-2 IRODALOM: <u>A hét zeneműve:</u> 1978/2. (Komlós Katalin) SZÖVEG: Christoph <u>Kuffner</u>, 1780 v. 1777? - 1846, német költő, drámaíró. <u>Tarpeja</u> c. szomorújátékához Beethoven két rövid tételt írt.

Schmeichelnd hold und lieblich klingen Unser Lebens Harmonien, Und dem Schönheitssinn entschwingen Blumen sich, die ewig blühn. Fried' und Freude gleiten freundlich Wie der Wellen Wechselspiel; Was sich drängte rauh und feindlich, Ordnet sich zu Hochgefühl. Wenn der Töne Zauber walten Und des Wortes Weihe spricht, Muss sich Herrliches gestalten, Nacht und Stürme werden Licht. Äuss're Ruhe, inn're Wonne Herrschen für den Glücklichen. Doch der Künste Frühlingssonne Lässt aus beiden Licht entstehn. Grosses, das ins Herz gedrungen, Blüht dann neu und schön empor, Hat ein Geist sich aufgeschwungen, Hallt ihm stets ein Geisterchor. Nehmt denn hin, ihr schönen Seelen, Froh die Gaben schöner Kunst. Wenn sich Lieb' und Kraft vermählen, Lohnt dem Menschen Göttergunst.	Simogató bájjal és kedvesen szólnak életünk harmóniái, s a szépség iránti érzékből virágok szállnak, amelyek örökké nyílnak. Béke s öröm suhannak kedvesen mint a hullámok váltakozó játéka; ami nyersen, ellenségesen közelgett, örömmé rendeződik. Ha a hangok varázsa él s a megszentelt szavak szólnak, nagyszerű dolognak kell létrejönni, fényvé válik éj és vihar. Külső béke, belső öröm az úr a boldog ember számára. De a művészetek tavaszi napvilága mindkettőből fényt gyűjt. Ha a nagy eszme a szívbe hatol, újonnan, szépen felvirágzik, ha egy szellem égne lendül, mindig a szellemek kara várja. Fogadjátok hát szép lelkek vígán a szép művészet adományait. Ha szeretet és erő egyesül az ember jutalma az istenek kegye. (Gádor Ágnes nyersfordítása)
--	---

d/ Szimfónia

		IRODALOM: <u>Bartha Dénes</u>: Beethoven kilenc szimfóniája (második kiadás, Zeneműkiadó, 1956) <u>Bartha Dénes</u>: Beethoven és kilenc szimfóniája (Zeneműkiadó, 1970) <u>Lendvai Ernő</u>: Toscanini és Beethoven (A VII. szimfónia rekonstrukciója) (Zeneműkiadó Vállalat 1967) <u>A hét zeneműve:</u> 1. szimfónia, C-dúr, op. 21., 1803-04. 2. szimfónia, D-dúr, op. 36., 1804/5. 4. szimfónia, B-dúr, op. 60., 1806/7. 5. szimfónia, c-moll, op. 67., 1809/10. 6. szimfónia, F-dúr, op. 68., 1806/7. 7. szimfónia, A-dúr, op. 92., 1812/13. 8. szimfónia, F-dúr, op. 93., 1814.
	<u>9. szimfónia</u>, d-moll, op. 125., 1822-1824. Bemutató: Bécs, 1824. - Részlet: <u>4. tétel</u> (23'25) (szövege: Friedrich Schiller „An die Freude” (Az örömhöz) c. ódájának egyes szakaszai) Eileen Farrell - szoprán Nan Merriman - mezzoszoprán Jan Peerce - tenor Norman Scott - basszus Robert Shaw kórus NBC Symphony Orchestra vez. Arturo Toscanini (A felvétel 1952-ben készült.)	CD: RCA VICTOR Gold GD 60256 SZÖVEG: Johann Christoph Friedrich <u>Schiller</u> (1759-1805, német költő, drámaíró. Híres drámái - többek között: <i>Ármány és szerelem</i>, <i>Don Carlos</i>, <i>Az orleans-i szűz</i>, <i>Tell Vilmos</i>.)

O Freunde, nicht diese Töne! Sondern lasst uns angenehmere anstimmen, und freudenvollere.	Ó barátaim, ne ezeket a hangokat! Hadd zengjünk kellemesebbeket és örömtelibbeket.
Schiller An die Freude 1. Freude, schöner Götterfunken, Tochter aus Elysium, Wir betreten feuer-trunken, Himmlische, dein Heiligtum! Deine Zauber binden wieder Was die Mode streng geteilt; Alle Menschen werden Brüder, Wo dein sanfter Flügel weilt. Seid umschlungen Millionen! Diesen Kuss der ganzen Welt! Brüder, über'm Sternenzelt Muss ein lieber Vater wohnen. 2a. Wem der grosse Wurf gelungen, Eines Freundes Freund zu sein, Wer ein holdes Weib errungen, Mische seinen Jubel ein! Ja, wer auch nur eine Seele Sein nennt auf dem Erdenrund! Und wer's nie gekonnt, der stehle Weinend sich aus diesem Bund! ... 3. Freude trinken alle Wesen An den Brüsten der Natur; Alle Guten, alle Bösen Folgen ihre Rosenspur. Küsse gab sie uns und Reben, Einen Freund, geprüft im Tod; Wollust ward dem Wurm gegeben, Und der Cherub steht vor Gott. Ihr stürzt nieder, Millionen? Ahnest du den Schöpfer, Welt? Such' ihn über'm Sternenzelt! Über Sternen muss er wohnen ... 4b. Froh, wie seine Sonnen fliegen Durch des Himmels prächt'gen Plan, Laufet, Brüder, eure Bahn, Freudig, wie ein Held zum Siegen. ... (5-8.)	Schiller Az örömhöz (részletek) 1. Gyúlj ki, égi szikra lángja, szent öröm, te drága, szép! Bűvkörödbe, ég leánya, ittas szívünk vágyva lép. Újra fonjuk szent kötésed, mit szokásunk szétszabott, egy-testvér lesz minden ember, hol te szárnyad nyugtatod. Milliók ti, kart a karba! Gyúljon csók az ajkakon! Túl a csillagsátoron él mindnyájunk édesatyja! 2a. Ha célt ért a férfi végül: társa mellett hű barát, s kedves nőt nyert hitveséül, zengje vélünk víg dalát, s minden szív, ha dobban érte szív csak egy a földtekén! Ám ki ezt még el nem érte, sírva fusson el szegény. ... 3. Isszuk mind e drága nedvet a természet keblein. Jók és rosszak ott repesnek könnyű rózsaléptein. Zsenge fürttel, csókkal áldott, szív hű lánggra tőle gyúl; kájben úsznak a parányok, s kerub zengi: szent az Úr! Milliók ti, porba hulltok? Érzed, élet, alkotód? Rejtik őt a csillagok! Sátrukon túl, él az Úr ott! ... 4b. Boldogan, mint napja lobban s száll az ég dús téerein, járjatok ti, véreim, mint a hősök, utatokban. ... (5-8.) (Rónay György fordítása. Klasszikus német költők I/435. lap, Európa Könyvkiadó 1977)

e/ Versenymű

		IRODALOM: <u>A hét zeneműve:</u> C-dúr hármassverseny, op. 56., 1980/1. D-dúr hegedűverseny, op. 61., 1973/1. 2. B-dúr zongoraverseny, op. 19., 1977/1. 3. c-moll zongoraverseny, op. 37., 1973/4.
	<u>4. G-dúr zongoraverseny</u>, op. 58., 1805. Bemutató: 1805. - Részlet: <u>2. tétel</u>: Andante con moto (5'06) Maurizio Pollini - zongora Wiener Philharmoniker vez. Karl Böhm	CD: Deutsche Grammophon 419 793-2 IRODALOM: <u>A hét zeneműve:</u> 1981/1. (Kovács János)

f/ Zongorazene

		IRODALOM: <u>Edwin Fischer</u>: Ludwig van Beethoven zongoraszonátái (Zeneműkiadó Vállalat, 1961) <u>Jürgen Uhde</u>: Ludwig van Beethoven zongoraszonátái I-IV. (Uhde: Beethoven zongoramuzsikája c. könyve alapján, fordította: Fülep Tamás), Polifon Könyvtár 17-18., 20., 22. (Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola Budapesti Tanárképző Intézete, 1995., 1997.) <u>Weiner Leó</u>: Beethoven 32 zongoraszonátájának formai elemzése (Lásd Weiner: A hangszeres zene formái, Zeneműkiadó Vállalat, 1955) <u>A hét zeneműve:</u> Szonáták: Esz-dúr, op. 7., 1986-87. C-moll (Pathétique), op. 13., 1984-85. D- moll, op. 31. No. 2., 1973/3. C-dúr (Waldstein), op. 53., 1974/4. Fisz-dúr, op.78., 1985-86. B-dúr (Hammerklavier), op. 106., 1975/4. E-dúr, op. 109., 1977/4. C-moll, op. 111., 1984-85. Variációk: Diabelli-variációk, op. 120., 1985-86
--	--	---

<u>Asz-dúr szonáta</u> (No. 31.), op. 110., 1820-1822. <u>1. tétel</u>: Moderato cantabile molto espressivo (6'02) <u>2. tétel</u>: Allegro molto (1'57) <u>3. tétel</u> (vagy <u>3-4. tétel</u>): Adagio ma non troppo - Fuga: Allegro ma non troppo - L'istesso tempo di Arioso - L'istesso tempo della Fuga poi a poi di nuovo vivente (9'32) Friedrich Gulda - zongora (17'06)	CD: AMADEO 415252-2 IRODALOM: <u>A hét zeneműve</u>: 1983-84. (Kovács Sándor)
---	---

g/ Kamarazene

		IRODALOM: <u>Lichtenberg</u> Emil: Beethoven kamarazenéje (Rózsavölgyi és Társa 1944) <u>Szigeti</u> József: Beethoven hegedűművei (Zeneműkiadó 1968) <u>A hét zeneműve</u>: Hegedű-zongora szonáták: A-dúr, op. 30. No. 1., 1979/4. C-moll, op. 30. No. 2., 1981/4. G-dúr, op. 96., 1976/2. Cselló-zongora szonáták: F-dúr, g-moll, op. 5., 1979/1. C-dúr, op. 102., 1977/3. Triók: Esz-dúr, g-moll, c-moll, op. 1., 1985-86. C-moll, op. 9. No. 3., 1978/1. D-dúr, op. 70. No. 1., 1975/3. B-dúr, op. 97., 1974/3. Vonósnégyesek: A-dúr, op. 18. No. 5., 1979/3. B-dúr, op. 18. No. 6., 1976/1. F-dúr, op. 59. No. 1., 1974/1. E-moll, op. 59. No. 2., 1985-86. F-moll, op. 95., 1986-87. Esz-dúr, op. 127., 1980/2. A-moll, op. 132., 1983-84. Kvintett: Esz-dúr, op. 16., 1978/3. Szeptett: Esz-dúr, op. 20., 1976/3.
1.	<u>C-dúr vonósnégyes</u>, op. 59. No. 3., 1805-1806. - Részlet: <u>4. tétel</u>: Allegro molto (6'07) Bartók vonósnégyes: Komlós Péter, Devich Sándor - hegedű, Németh Géza - brácsa, Botvay Károly - cselló	CD: HUNGAROTON White Label HRC 153 IRODALOM: <u>A hét zeneműve</u>: 1974/1. (Kárpáti János)

2a.	<u>Cisz-moll vonósnégyes</u>, op. 131., 1826. 1. Adagio ma non troppo e molto espressivo (Fuga) (6'15) 2. Allegro molto vivace (3'04) 3. Allegro moderato (0'53) 4. Andante ma non troppo e molto cantabile (variációk) (13'17) 5. Presto (5'16) Bartók vonósnégyes: Komlós Péter, Devich Sándor - hegedű, Németh Géza - brácsa, Botvay Károly - cselló	CD: HUNGAROTON White Label HRC 125
2b.	<u>Cisz-moll vonósnégyes</u>, op. 131. - folytatás: 6. Adagio quasi un poco andante (1'55) 7. Allegro (5'28) Bartók vonósnégyes: Komlós Péter, Devich Sándor - hegedű, Németh Géza - brácsa, Botvay Károly - cselló	CD: HUNGAROTON White Label HRC 125
3.	<u>F-dúr vonósnégyes</u>, op. 135. , 1826. - Részlet: <u>2. tétel</u>: Vivace (3'14) Bartók vonósnégyes: Komlós Péter, Devich Sándor - hegedű, Németh Géza - brácsa, Botvay Károly - cselló	CD: HUNGAROTON White Label HRC 126 IRODALOM: <u>A hét zeneműve</u>: 1980/3. (Kárpáti János)
4.	<u>Nagy Fuga</u>, B-dúr, op. 133., 1825-26. Bartók vonósnégyes: Komlós Péter, Devich Sándor - hegedű, Németh Géza - brácsa, Botvay Károly - cselló (16'53)	CD: HUNGAROTON White Label HRC 136 IRODALOM: <u>A hét zeneműve</u>: B-dúr vonósnégyes, op. 130., 1975/1. (Somfai László)

XI. A romantika kora

1-2. Franz Schubert és Carl Loewe

<u>Franz Schubert</u>, osztrák, *1797. I. 31. Bécs - †1828. XI. 19. Bécs	IRODALOM: MŰVEINEK JEGYZÉKE: Otto Erich <u>Deutsch</u>: Franz Schubert Thematisches - Verzeichnis seiner Werke in chronologischer Folge, Bärenreiter 1978. LEVELEZÉSE: Franz <u>Schubert</u> levelei, Zeneműkiadó 1978. ÉLETRAJZI MUNKÁK: <u>Erdélyi</u> Miklós: Schubert, 2. kiadás, Gondolat 1979. <u>Fábián</u> László: Franz Schubert életének krónikája, Zeneműkiadó 1975. Hans <u>Gál</u>: Schubert, Zeneműkiadó 1973. Harry <u>Goldschmidt</u>: Franz Schubert, Gondolat 1962. MŰVEIRŐL: <u>Schubert</u> kalauz: szimfóniák, kamarazene, zongoraszonáták, dalok, Zeneműkiadó 1981. Esz-dúr mise (Lásd Várnai Péter: Oratóriumok könyve) <u>A hét zeneműve</u>: Asz-dúr mise, D. 678., 1984-1985. Rosamunda - kísérőzene, D. 797., 1984-1985. F-dúr Oktett, D. 803., 1973/4. A-dúr zongoraquintett (Forellenquintett - Pisztrángötös), D. 667., 1975/2. A-moll vonósnégyes, D. 804., 1976/3. D-moll vonósnégyes (Der Tod und das Mädchen - A halál és a lányka), D. 810., 1975/3. G-dúr vonósnégyes, D. 887., 1977/4.
---	---

		B-dúr zongoratrió, op. 99., D. 898., 1979/2. Esz-dúr zongoratrió, op. 100., D. 929., 1975/4. A-dúr szonáta hegedűre és zongorára, D. 574., 1986-1987. A-moll szonáta („Arpeggione”), D. 821., 1985-1986. Három szonatina (D-dúr, D. 384., a-moll, D. 385., g-moll, D. 408.), 1977/3. E-moll variációk fuvolára és zongorára a „Trockne Blumen” c. dal témájára/Bevezetés és változatok az „Elszáradt virágok” c. dal témájára, D. 802., 1981/2.
--	--	---

a/ Dalok, dalciklusok

		IRODALOM: Dietrich Fischer-Dieskau: A Schubert-dalok nyomában, Gondolat 1975. Schubert kalauz: szimfóniák, kamarazene, zongoraszonáták, dalok, Zeneműkiadó 1981.
1.	<u>Erlkönig</u> (A rémkirály; A villikirály; A tündérkirály), Goethe versére, op. 1., D. 328., 1815.(?) Dietrich Fischer-Dieskau - ének Gerald Moore - zongora (4'03) (A felvétel 1958-ban készült.)	CD: EMI CDM 7 69503 2 SZÖVEG: Johann Wolfgang von <u>Goethe</u>, 1749-1832, német költő, prózaíró (<i>Werther szerelme és halála</i>, <i>Vonzások és választások</i>, <i>Wilhelm Meister tanulóévei</i>, <i>Wilhelm Meister vándorévei</i>, <i>Utazás Itáliában</i>), drámaíró (<i>Götz von Berlichingen</i>, <i>Clavigo</i>, <i>Egmont</i>, <i>Iphigenia Tauriszban</i>, <i>Torquato Tasso</i>, <i>Faust</i>).

Johann Wolfgang Goethe:
Erlkönig

Wer reitet so spät durch Nacht und Wind?
Es ist der Vater mit seinem Kind;
Er hat den Knaben wohl in dem Arm,
Er faßt ihn sicher, er hält ihn warm.

„Mein Sohn, was birgst du so bang dein Gesicht?“
„Siehst, Vater, du den Erlkönig nicht?
Den Erlenkönig mit Kron und Schweif?“
„Mein Sohn, es ist ein Nebelstreif.“

„Du liebes Kind, komm, geh mit mir!
Gar schöne Spiele spiel ich mit dir;
Manch bunte Blumen sind an dem Strand;
Meine Mutter hat manch gülden Gewand.“

„Mein Vater, mein Vater, und hörest du nicht,
Was Erlenkönig mir leise verspricht?“
„Sei ruhig, bleibe ruhig, mein Kind;
In dürren Blättern säuselt der Wind.“

„Willst, feiner Knabe, du mit mir gehn?
Meine Töchter sollen dich warten schön;
Meine Töchter führen den nächtlichen Reihn
Und wiegen und tanzen und singen dich ein.“

„Mein Vater, mein Vater, und siehst du nicht dort
Erlkönigs Töchter am düstern Ort?“
„Mein Sohn, mein Sohn, ich seh es genau:
Es scheinen die alten Weiden so grau.“

„Ich liebe dich, mich reizt deine schöne Gestalt;
Und bist du nicht willig, so brauch ich Gewalt.“
„Mein Vater, mein Vater, jetzt faßt er mich an!
Erlkönig hat mir ein Leids getan!“

Dem Vater grauset's, er reitet geschwind,
Er hält in Armen das ächzende Kind,
Erreicht den Hof mit Mühe und Not;
In seinen Armen das Kind war tot.

Johann Wolfgang Goethe:
Tündérkirály (töredék)

Ki vágat ilyenkor az éji szelen?
Az atya, fiát viszi hú kebelén;
Bizton megölelvén a gyereket,
Tart néki szívéen puha jó meleget.

Mit búvsz, fiam, oly rettegve? kiált; -
Nem látod, apám, Tündérkirályt?
Tündéri királyt koronával, uszályal?
Köd száll, fiam, ott, az iromba homállyal.

„Gyöngyöm, gyereke, gyere, légy az enyém!
Meglásd, mi furát játszom veled én;
Nől partjaimon sok tarka virág;
Kantust aranyost ad anyám tereád.“

Apám, jaj apám, nem hallod-e már,
Mit súgdos az a Tündérkirály? -
Légy jó, ne nyugölj, édes gyereke,
Szél sutog az asszú leveleken.

„Nos, jössz-e ma, szolgám, jössz-e, parányim?
Hogy' fognak az éjjel ápolni leányim!
Körtáncba' leányim ölén ha forogsz,
Elringani, lengeni, zsongani fogsz...”

(Arany János fordítása.
Arany János Összes Költeményei.
A Magyar Költészet Kincsestára,
Unikornis 1992, II/167. lap)

Johann Wolfgang Goethe: A tündérr király	Johann Wolfgang Goethe: A villikirály
Ki vágtat éjen s viharon át? Egy férfi, lován viszi kisfiát, Úgy védi, takarja: ne vágja a szél, átfogja a karját: ne érje veszély. „Fiam, miért bújsz így hozzám? Mi bánt?” „Nem látod, apám, a Tündérr királyt? Fején korona, palástja leng...” „Fiam, ott csak egy ködfolt dereng.” „Szép gyermekem, gyere, indulj velem, sok tarka virág nyílik a rétemen. Tudok csudaszép játékokat ám s ad rád aranyos ruhákat anyám.” „Nem hallod, apám, a halk szavakat? A Tündérr király hív, suttog, csalogat...” „Fiacskám, csendbe maradj, - ne félj: a száraz lomb közt zizzen a szél.” „Szép gyermekem, jöjj velem, azt akarom; megládd: lányaim várnak nagyon, - táncolnak is ők, ha a hold idesüt s majd álomba ringat gyöngye kezük.” „Hát nem látod...ott - nem látod, apám: a tündérlányok, már várnak reám. -” „Fiam, fiam, én jól látom: amott a redves fűzfák törzse ragyog.” „Úgy tetszel nékem, te drága gyerek! Mondd: jössz-e velem, vagy elvigyelek?” „Édesapám, ne hagyj...ne - megállj: megragad - elvisz a Tündérr király...” Megborzad a férfi, hajszo lja lovát. Fel-felnyög a gyermek, s ő nyargal tovább, megérkezik, teste-lelke sajog: ölében a kisfiú már halott. (Képes Géza fordítása)	Ki nyargal a szélben az éjen át? Egy apa az, ő viszi kisfiát. Karjába szorítja gyermekét, átadja teste melegét. - Fiam, mért bújsz az ölembe, ki bánt? - Apám, nem látod a villikirályt? Koronája fehérlik, uszálya suhan. - A köd gomolyog, csak a köd, fiam. „Jöjj hát velem, édes gyermekem! Játszatsz gyönyörűen énvelem, mutatok majd tarka virágokat, anyám arany ruhákat ad.” - Apám, jaj apám, mondd, hallod-e már, mit ígér suttogva a villikirály? - Fiam, csak csitt, ne mozogj, ne beszélj; a száraz avart zizzenti a szél. „Most, szép fiú, jó fiú, jössz-e velem? A lányaim ápolnak majd szeliden. Már járják az éjben táncaikat, s álomba táncolnak, dúdolnak.” - Apám, jaj apám, nézd, ők azok! a villi-királykisasszonyok! - Látom fiam, ott fehér lenek a sűrű sötétben a vén fűzek. „Szeretlek, a szépséged ingerel: eljössz vagy erővel viszlek el.” - Apám, most bántott, jaj de fáj! Megfog, nem ereszt a villikirály! Borzongva az apa üget tovább, karolja nyöszörgő kisfiát, a ház kapuján bajjal bedobog: karjában a gyermek már halott. (Vas István fordítása. Goethe: Versek, Európa 1982, 131. lap)

Carl Loewe

	Carl <u>Loewe</u>, német, *1796. XI. 30. Löbejun - †1869. IV. 20. Kiel	
1.	<u>Erlkönig</u>, op. 1,3 1818. Goethe versére Christoph Prégardien - tenor Cord Garben - zongora (3'37)	CD: cpo 999 417-2

2.	Wanderers Nachtlid I. (A vándor éji dala) 1817/1828. Goethe versére Christoph Prégardien - tenor Cord Garben - zongora (2'15)	CD: cpo 999 417-2
----	--	----------------------

Wandrers* Nachtlid	Vándor éji dala
Über allen Gipfeln Ist Ruh, In allen Wipfeln Spürest du Kaum einen Hauch; Die Vögelein schweigen im Walde. Warte nur, balde Ruhest du auch.	Minden hegyormon Nyugalom, A fák koronáin Alig érzel Egy rezzenést. A madárcák hallgatnak az erdön. Várj csak, nemsokára nyugszol te is.
*Eredetileg - Goethénél - Wandrers! (Goethes Werke in Zwölf Bänden, Aufbau-Verlag Berlin und Weimar, 1981, I. 112. lap)	(nyersfordítás)

Vándor éji dala	A vándor éji dala	Vándor éji dala
Csúcson, élen hallgat az éj. A lombfuvallat is csekély sóhajnyi nesz; fészkén elült a madárka. Várj - nemsokára te is pihensz.	Túl minden hegyormon mély csönd, és túl a lombon messze fönt nesz se lehel. Mind hallgat a berki madárka, várj - nemsokára te nyugszol el.	A szikla-tetön tompá csönd. Elhal remegőn odafönt a szél lehellete is. Madárka se rebben a fák bogára, várj, nemsokára pihensz te is.
(Dsidá Jenő: Összegyűjtött versek és versfordítások, Magvető Könyvkiadó 1983, 533. lap)	(Franyó Zoltán: Lírai világtájak - válogatott műfordítások, Európa Könyvkiadó 1967, 132. lap)	(Kosztolányi Dezső: Idegen költők I-II., Szépirodalmi Könyvkiadó 1988, II. 245. lap)
Vándor éji dala	Vándor éji dala	Vándor estdala
Ott nyugszik a csúcsokon a csend. És itt a lombokon alig leng szellő, ha sejted is. Az erdön is hallgat a kismadár, várj csak, nemsokára már megnyugszol te is.	Csupa béke minden órom. Sóhajnyi szinte a lombokon a szél s megáll. A madár némán üli fészkét. Várj; a te békéd sincs messze már.	Völgyön, hegyen Mi csend! Az ághegyen Szellő se leng, Fű sem hajol. Bokrában hallgat a madár... Várj, nemsokára már Te is megnyughatol!
(Móricz Zsigmond fordítása. (Lásd Szabó Ede: A műfordítás, Gondolat 1968, 96. lap)	(Szabó Lőrinc: Örök barátaink I-II. -versfordítások, Szépirodalmi Könyvkiadó 1958, I. 564. lap)	(Szász Károly fordítása. Régi magyar műfordítások. /A magyar költészet kincsestára 99./ Unikornis Kiadó 2001, 172. lap)
A vándor éji dala	Vándor éji dala	Vándor éji dala
Csöndesség ül minden ormon, fák csúcsain, fenn a lombon szél alig motoz. Az erdön álom száll madárra, várj, nemsokára te is elnyugodsz.	Immár minden bérce csend ül, halk lomb, alig érzed, lendül: sóhaj az éj. Már búvik a berki madárka, te is nemsokára nyugszol, ne félj...	Valamennyi ormon Tág csend. Mindannyi lombon Átkereng A gyöngye szél. Madárnép gunnyad az ágra. Várj, nemsokára Nyughatsz, ne félj.
(Tornai József: Himnuszok az éjszakához, Kráter Műhely Egyesület 1994, 225. lap)	(Tóth Árpád fordítása. Goethe válogatott művei - Versek, Európa Könyvkiadó 1982, 77. lap)	(Weöres Sándor: Egybegyűjtött műfordítások I-III, Magvető Könyvkiadó 1976, II. 417. lap)

Franz Schubert (folytatás)

2.	<u>Die schöne Müllerin</u> (A szép molnárlány), dalciklus (20 dal) Wilhelm Müller verseire, D. 795., 1823. - Három részlet: a/ No. 2 <u>Wohin?</u> (Hová?) b/ No. 3 <u>Halt!</u> (Állj!) c/ No. 14 <u>Der Jäger</u> (A vadász)	CD: DECCA 430 414-2 IRODALOM: <u>A hét zeneműve:</u> 1974/1. (Domokos Mária) SZÖVEG: Wilhelm <u>Müller</u>, 1794-1827, német költő, író.
----	--	---

a/	<u>Wohin?</u> (Hová?), D. 795/2. Peter Schreier - ének Schiff András - zongora (2'25)	CD: DECCA 430 414-2
----	---	--------------------------------

Wilhelm Müller Wohin?	Wilhelm Müller Hová?
Ich hört' ein Bächlein rauschen Wohl aus dem Felsenquell, Hinab zum Tale rauschen So frisch und wunderhell. Ich weiss nicht, wie mir wurde, Nicht, wer den Rat mir gab, /:Ich musste auch hinunter Mit meinem Wanderstab.:/ Hinunter und immer weiter, Und immer dem Bache nach, /:Und immer frischer rauschte Und immer heller der Bach.:/ Ist das denn meine Strasse? O Bächlein, /:sprich, wohin?:/ /:Du hast mit deinem Rauschen Mir ganz berauscht den Sinn.:/ Was sag' ich denn vom Rauschen? Das kann kein Rauschen sein: /:Es singen wohl die Nixen Tief unten ihren Reihn.:/ /:Lass singen, Gesell, lass rauschen, Und wandre fröhlich nach! Es gehn ja Mühlenräder In jedem klaren Bach.:/	Hallottam egy patakot csobogni a sziklaforrásnál, lefelé csörgedezett a völgybe, üdén és tisztán. Nem tudom, mi volt velem, azt sem, ki adta e tanácsot, /:nekem is lefelé kellett indulnom vándorbotommal.:/ Lefelé és egyre tovább, és mindig a patak után, /:és mind frissebben csobogott és mind tisztábban a patak.:/ Ez hát az én utam? Ó, patakocská, /:mondd, hová?:/ /:Csörgedezéseddel egészen elkábítottál.:/ Mit is beszélek csörgedezésről? Hisz ez nem lehet az: /:Sellők énekelnek bizonyára a mélyben, körtáncukat járva.:/ /:Hagyj énekelni, pajtás, hagyj csörgedezni, és vándorolj vígan tovább! Malomkerekek forognak minden tiszta pataknál.:/ (Gádor Ágnes nyersfordítása)

Wilhelm Müller
Hová?

Egy csermely itt csobog le -
sziklák szívéen fakadt -
a völgy felé csobog le
csillámló, fürge hab.

S én nem tudom, mi sarkallt,
mi súgta untalan:
vegyem vándorbotommal
a völgy felé utam.

A völgy felé, csak egyre
a víz mentén tovább,
mely egyre csillogóbban
s fürgebben csordogált.

Ó, mondd, hová, te csermely?
Ösvényem ez legyen?
Csacsán csobogva szinte
megszédítéd fejem!

Mit is beszélek? Ó, nem,
nem csacska hab csobog:
hablányok énekelnek
s ropják a táncot ott.

Csobogjon csak! kísérjük
vígán, mi vándorok:
hisz csillogó patakban
malomkerék forog!

(Kárpáthy Csilla fordítása.
Klasszikus német költők a
középkortól a XX. századig,
I. kötet 680. lap,
Európa Könyvkiadó 1977)

b/	<u>Halt!</u> (Állj!), D. 795/3. Peter Schreier - ének Schiff András - zongora (1/33)	CD: DECCA 430 414-2
----	--	------------------------

Wilhelm Müller Halt!	Wilhelm Müller Állj!
Eine Mühle seh' ich blinken Aus den Erlen heraus, Durch Rauschen und Singen /:Bricht Rädergebraus.:/ /:Ei willkommen, ei willkommen, Süsser Mühlengesang!:/ Und das Haus, wie so traulich! Und die Fenster, wie blank! Und /:die Sonne, wie helle Vom Himmel sie scheint!:/ /:Ei, Bächlein, liebes Bächlein, War es also gemeint?:/	Egy malmot látok kicsillanni az égerfák közül, a csörgedezésen és éneken /:áttör a kerékszűgás.:/ /:Légy üdvöz, légy üdvöz, malom édes éneke!:/ És a ház mily meghitt! hogy ragyognak az ablakok! És /:a nap milyen fényesen süt az égből.:/ /:Ej, kis patak, kedves patakocská, így gondoltad hát?:/ (Gádor Ágnes nyersfordítása)

c/	<u>Der Jäger</u> (A vadász), D. 795/14. Peter Schreier - ének Schiff András - zongora (1'09)	CD: DECCA 430 414-2
----	--	------------------------

Wilhelm Müller
Der Jäger

Was sucht denn der Jäger am Mühlbach hier?
 Bleib, trotziger Jäger, in deinem Revier!
 Hier gibt es kein Wild zu jagen für dich,
 Hier wohnt nur ein Rehlein, ein zahmes, für mich.
 Und willst du das zärtliche Rehlein sehn,
 So lass deine Büchsen im Walde stehn,
 Und lass deine klaffenden Hunde zu Haus,
 Und lass auf dem Horne den Saus und Braus,
 /:Und schere vom Kinne das struppige Haar,
 Sonst scheut sich im Garten das Rehlein fürwahr.:/

Doch besser, du bliebest im Walde dazu
 Und liessest die Mühlen und Müller in Ruh.
 Was taugen die Fischlein im grünen Gezweig?
 Was will denn das Eichhorn im bläulichen Teich?
 Drum bleibe, du trotziger Jäger, im Hain,
 Und lass mich mit meinen drei Rädern allein;
 Und willst meinem Schätzchen dich machen beliebt,
 So wisse, mein Freund, was ihr Herzchen betrübt:
 Die Eber, die kommen zu Nacht aus dem Hain
 Und brechen in ihren Kohlgarten ein,
 Und treten und wühlen herum in dem Feld;
 Die Eber, die schiesse, du Jägerheld!

Wilhelm Müller
A vadász

Mit keres hát a vadász itt, a malompataknál?
 Maradj, konok vadász, a saját területeden!
 Itt nincs vadászni való vad neked,
 itt csak egy szelíd őz lakik, az enyém.
 S ha látni akarod a bájos őzikét,
 hagyd az erdőben puskádat,
 hagyd otthon csaholó kutyáidat,
 hagyd a kürtre a zajt, a lármát,
 /:nyírd le álladról a bozontos szakállt,
 mert megrémül tőle a kertben az őzike.:/

De jobb, ha ráadásul az erdőben maradsz
 és békében hagyod a malmot és molnárt.
 Mit érnek a halacsák a zöld ágak közt?
 Mit akar a mókus a kékvizű tóban?
 Így maradj, te konok vadász, az erdőben,
 hagyj engem egyedül a három malomkerékkal;
 s ha kedveltté akarod magad tenni kedvesemnél,
 tudd hát, barátom, mi szomorítja kis szívét;
 vadkanok jönnek éjjel az erdőből
 és letapossák veteményeskertjét,
 feldúlják, széttiporják körben a mezőt;
 a vadkanokat lödd le, te hős vadász!

(Gábor Ágnes nyersfordítása)

3.	<u>Winterreise</u> (Téli utazás), dalciklus (24 dal) Wilhelm Müller verseire, D. 911., 1827. - Két részlet: a/ <u>Der Wegweiser</u> (Az útjelző) b/ <u>Der Leiermann</u> (A tekerőlantos)	CD: RCA Red Seal 09026 63147 2 IRODALOM: A hét zeneműve: 1975/1. (Molnár Antal)
----	---	---

a/	<u>Der Wegweiser</u> (Az útjelző), D. 911/20. Thomas Quasthoff - ének Charles Spencer - zongora (4'28)	CD: RCA Red Seal 09026 63147 2
----	--	-----------------------------------

Wilhelm Müller Der Wegweiser Was vermeid' ich denn die Wege, Wo die andern Wand'rer geh'n, /:Suche mir versteckte Stege Durch verschneite Felsenhöh'n?:/ Habe ja doch nichts begangen, /:Dass ich Menschen sollte scheu'n,:/ - Welch ein törichtes Verlangen /:Treibt mich in die Wüstenei'n?:/ Weiser stehen auf den Wegen, Weisen auf die Städte zu, /:Und ich wand're sonder Massen, Ohne Ruh', und suche Ruh'..:/ Einen Weiser seh' ich stehen Unverrückt vor meinem Blick; /:Eine Strasse muss ich gehen,:/ Die noch keiner ging zurück. <i>Einen Weiser seh' ich stehen... usw.</i>	Wilhelm Müller Az útjelző Mit kerülöm hát az utakat, ahol a többi vándor jár, /:elrejtett ösvényeket keresve a behavazott sziklaormokon át?:/ Hiszen nem vétettem semmit, /:hoggy kerülőm kellene az embereket,:/ - milyen örült vágy /:úz a pusztaságba?:/ Jelzők állnak az utakon, a városok felé mutatnak, /:s én mérce nélkül vándorolok, nyugalom nélkül s nyugalmat keresek.:/ Egy útjelzőt látok mozdulatlanul állni előtttem; /:olyan úton kell mennem,:/ hol vissza még senki sem jött. <i>Egy útjelzőt látok... stb.</i> (Gádor Ágnes nyersfordítása)
---	--

b/	<u>Der Leiermann</u> (A tekerőlantos - nem helyesen: A kintornás, A verklis), D. 911/24. Thomas Quasthoff - ének Charles Spencer - zongora (3'26)	CD: RCA Red Seal 09026 63147 2
----	--	-----------------------------------

Wilhelm Müller Der Leiermann Drüben hinterm Dorfe Steht ein Leiermann, Und mit starren Fingern Dreht er, was er kann. Barfuss auf dem Eise Wankt er hin und her, /:Und sein kleiner Teller Bleibt ihm immer leer.:/ Keiner mag ihn hören, Keiner sieht ihn an, Und die Hunde knurren Um den alten Mann. Und er lässt es gehen Alles, wie es will, /:Dreht, und seine Leier Steht ihm nimmer still.:/ Wunderlicher Alter, Soll ich mit dir gehn? Willst zu meinen Liedern Deine Leier drehn?	Wilhelm Müller A tekerőlantos Odaát a falu szélén áll egy tekerőlantos és merev ujjakkal tekeri, amit tud. Mezítláb a havon imbolyog /:és kis tányérja mindig üres marad.:/ Senkinek sincs kedve hallani őt, senki rá sem néz, és a kutyák morognak az öregember körül. És hagy menni mindent a maga útján, /:teker és hangszere soha nem áll csöndben.:/ Különös öreg, veled menjek? Akarod dalaimhoz tekerni lantodat? (Gádor Ágnes nyersfordítása)
Wilhelm Müller A verklis Lent a falu végén Sápadt verklis áll, Sípládáját gyötri, Keze egyre jár. Meztelen a lába, Imbolyogva lép, Pénzt kis tányérjába Nem dobál a nép. Senki meg se látja, S ő megy, mint a vak. Mormogó ebek közt Bandukol az agg. Ám nem bán ő semmit, Bárhon áll vagy ül. Forgatja a verklit Rendületlenül. Nem mehetnék veled, Mondd, te bús öreg? Forgatnád dalomhoz Ócska verklidet. (Lányi Sarolta fordítása. Harry Goldschmidt: Franz Schubert, Gondolat 1962, 319. lap)	Wilhelm Müller A kintornás Kinn a faluvégén áll a kintornás, dermedt kézzel forgat egy dalt, soha mást. Meztélláb a jégen fel-alá topog, tányérjába krajcárt senki sose dob. Nem hallgatja senki, nem is látja meg, csak ebek ugatják meg az öreget. Hagyja, menjen minden, ahogy sora jár, forog a kar, és a verkli meg nem áll. Bűvös öreg ember, hadd tartsak veled, játsszad masinádon énekeimet! (Petri György fordítása. Novalis és a német romantika költői, Lyra mundi, Európa 1985, 336-337.lap)

Túl a faluszélen áll egy kintornás, dermedt ujjal darál, dala sosem-más, Ott áll mezítláb a jégen, toporog, tányérjába árva garas se potyog. Meg se látják-hallják ott az emberek, kutyák morogják csak meg az öreget. S ő csak darál, menjen minden, ahogy kell, kintornája egy percre se némul el. Csodás öreg, beálljak-e tehozzád? Dalaimat kísérné-e kintornád? (Tandori Dezső fordítása. Dietrich Fischer-Dieskau: A Schubert-dalok nyomában, Gondolat 1975, 308.lap)	Wilhelm Müller A tekerőlantos Túl a város szélén, koldusember áll, Hajtja tekerőjét, ujja egyre jár. Meztélláb a jégen, erre-arra lép, Nem dob tányérjába pénzt soha a nép. Látni sem kívánják, meg se hallgatják, Ám, de megugatják kóborló kutyák. Hadd menjen a sorsa, semmi jót se vár, Nem hagyja már lantja abba soha már. Bámulatos ember, hozzád mehetnék? Kísérnéd a nótám, s társad lehetnék? (Földes Imre fordítása)
---	--

4.	<u>Schwanengesang</u> (Hattyúdál), dalciklus (13 dal) Ludwig Rellstab és Heinrich Heine verseire (válogatás Heine: Buch der Lieder (Dalok könyve) c. gyűjteményéből). D. 957., 1828. - Két részlet: a/ <u>Die Stadt</u> (A város) b/ <u>Der Doppelgänger</u> (A hasonmás / A képmás)	CD: (D. Fischer-Dieskau - Schubert Lieder Vol. 2, 5. CD) IRODALOM: <u>A hét zeneműve:</u> 1978/4. (Ujfalussy József)
a/	<u>Die Stadt</u> (A város), Heinrich Heine versére, D. 957/11. (2'54) Dietrich Fischer-Dieskau - ének Gerald Moore - zongora	CD: (D. Fischer-Dieskau - Schubert Lieder Vol. 2, 5. CD 11) SZÖVEG: Heinrich <u>Heine</u>, 1797-1856, német költő (Dalok könyve), író (<u>Utazás a Harz-</u> <u>hegységben</u>).

Heinrich Heine Am fernen Horizonte...	Heinrich Heine A távol horizonton...
Am fernen Horizonte erscheint, wie ein Nebelbild, Die Stadt mit ihren Türmen, in Abenddämmerung gehüllt.	A távol horizonton ködképként fölmerül tornyaival a város alkony párái közül.
Ein feuchter Windzug kräuselt die graue Wasserbahn; Mit traurigem Takte rudert der Schiffer in meinem Kahn.	Nyirkos szél fodra fut át a szürke víz tetején; evez szomorú ütemben ladikom padján a legény.
Die Sonne hebt sich noch einmal leuchtend vom Boden empor, Und zeigt mir jene Stelle, wo ich das Liebste verlor.	A nap, mielőtt lezuhanna, még egyszer fölragyog és rásugaraz a helyre, hol a kedves elhagyott.
	(Vidor Miklós fordítása. Heinrich Heine: Versek és prózai művek I. Versek, 59. lap, Európa Könyvkiadó 1960)

b/	<u>Der Doppelgänger</u> (A hasonmás, A képmás), Heinrich Heine versére, D. 957/13. (4/23) Dietrich Fischer-Dieskau - ének Gerald Moore - zongora	CD: (D. Fischer-Dieskau - Schubert Lieder Vol. 2, 5. CD 13)
----	--	--

Heinrich Heine Still ist die Nacht...
Still ist die Nacht, es ruhen die Gassen, In diesem Hause wohnte mein Schatz; Sie hat schon längst die Stadt verlassen, Doch steht noch das Haus auf demselben Platz. Da steht auch ein Mensch und starrt in die Höhe, Und ringt die Hände vor Schmerzensgewalt; Mir graust es, wenn ich sein Antlitz sehe - Der Mond zeigt mir meine eigne Gestalt. Du Doppelgänger, du bleicher Geselle! Was äffst du nach mein Liebesleid, Das mich gequält auf dieser Stelle So manche Nacht in alter Zeit?

Heinrich Heine Csendes az éj... Csendes az éj, kint senki se jár most, itt ez a ház volt kedvesemé; elhagyta ő maga régen e várost, de a tér az a régi, s a ház az övé. S egy férfi is ott áll s néz a magasba, tördeli kinba-meredt kezeit; beleborzadok: arcát végre mutatja - Alakom, mit a hold elémbe vetít. Ó, hasonmás, sápadt kísértet*! mit utánzod szívem kínjait, melyekkel engem régi éjek éppígy gyötörtek, ugyanitt? * szótári alakja: kísértet (Tandori Dezső fordítása. Lásd Klasszikus német költők a középkortól a XX. századig, I. kötet 729. lap, Európa Könyvkiadó 1977)	Heinrich Heine Csöndes az éj... Csöndes az éj s az utcák az éjben, a drága ebben a házban lakott; elhagyta azóta a várost régen, de a ház áll még ugyanott. Ott áll most egy ember s néz a magasba, tördeli kezét a vad fájdalom; elborzadok, amint föltűnik arca - a hold megmutatja saját alakom. Te alakmásom, lelkem árnya! Mit majmolod nehéz kinom, mely ott gyötört, ahol te állsz ma, keserves éjszakáimon? (Vidor Miklós fordítása. Lásd Heinrich Heine: Versek és prózai művek I. Versek, 60. lap, Európa Könyvkiadó 1960)
---	---

b/ Szimfónia

	IRODALOM: <u>Schubert kalauz</u>: szimfóniák, kamarazene, zongoraszonáták, dalok, Zeneműkiadó 1981. <u>A hét zeneműve</u>: 4. szimfónia, c-moll („Tragikus”), 1980/4. (Domokos Mária) 5. szimfónia, B-dúr, 1976/2. (Lampert Vera) 6. szimfónia, („kis”) C-dúr, 1984-1985. 7. szimfónia, h-moll („Befejezetlen”), 1973/2. (Molnár Antal)
<u>8. szimfónia</u> (tévesen 7. vagy 9.!), („nagy”) C-dúr, D. 944., 1825(?)-1828. Bemutató: Lipcse, Gewandhaus, 1839., vez. Felix Mendelssohn-Bartholdy - Részlet: <u>1. tétel</u>: Andante - Allegro ma non troppo (13'35) Berliner Philharmoniker vez. Wilhelm Furtwängler (Élő előadás: Berlin, 1942. december 8.)	CD: PROMO SOUND IRODALOM: <u>Schubert kalauz</u>: szimfóniák, kamarazene, zongoraszonáták, dalok, Zeneműkiadó 1981.

c/ Szonáta, zongorazene

		IRODALOM: <u>Schubert kalauz</u>: szimfóniák, kamarazene, zongoraszonáták, dalok, Zeneműkiadó 1981. A hét zeneműve: C-dúr (Wanderer) fantázia, 1985-1986. Négy impromptu, op. 90., 1979/1. Négy impromptu, op. 142., 1983-1984. Moments musicaux, 1984-1985. D-dúr szonáta, op. 53., D. 850, 1986-1987. G-dúr szonáta, op. 78., D. 894., 1976/1. C-moll szonáta, op. post., D. 958., 1977/2. A-dúr szonáta, op. post., D. 959., 1978/2. Fantázia négy kézre, f-moll, op. 103., 1976/4.
	<u>B-dúr szonáta</u>, op. post., D. 960., 1828. - Részlet: <u>1. tétel</u>: Molto moderato (13'23) Fischer Annie - zongora	CD: HUNGAROTON HCD 31494 IRODALOM: <u>Schubert kalauz</u>: szimfóniák, kamarazene, zongoraszonáták, dalok, Zeneműkiadó 1981. A hét zeneműve: 1974/3. (Pándi Marianne)

2. Niccolò Paganini

	Niccolò <u>Paganini</u>, olasz, *1782. X. 27. Genova - †1840. V. 27. Nizza	IRODALOM: Werner <u>Fuld</u>: Az elátkozott Paganini (Európa Könyvkiadó 2004) Ormay Imre: Niccolò Paganini életének krónikája (Zeneműkiadó 1966)
	<u>24 capricci per violino solo</u>, op. 1. - Részlet: <u>No. 13. B-dúr capriccio</u> (2'32) Itzhak Perlman - hegedű	CD: EMI CDC 7 471712

3. A koraromantikus opera: Weber és Rossini

Carl Maria von Weber

Carl Maria von <u>Weber</u> német, *1786. XI. 18. vagy 19. Eutin (Holstein) - †1826. VI. 5. London	IRODALOM: <u>Németh Amadé</u>: Weber, 2. kiadás, Gondolat 1983. Abu Hasszán, Euryanthe, Oberon (Lásd <u>Németh Amadé</u>: Operaritkaságok, Zeneműkiadó 1980)
<u>Der Freischütz</u> (A bűvös vadász) opera három felvonásban Johann Friedrich Kind szövegére, 1817-1820. Bemutató: Berlin, Schauspielhaus, 1821. - Részlet: <u>II. felvonás: 4-6. jelenet</u> (16'27) Kaspar/(Gáspár), vadászlegény - Theo Adam, basszus Max, vadászlegény - Peter Schreier, tenor Samiel, a fekete vadász - Gerhard Paul, próza Rundfunkchor Leipzig Staatskapelle Dresden vez. Carlos Kleiber	CD: DEUTSCHE GRAMMOPHON 415 432- 2 IRODALOM: <u>Gál György Sándor</u>: Új operakalauz I/208. lap <u>Till Géza</u>: Opera, 465. lap, Zeneműkiadó 1985. <u>A hét zeneműve</u>: 1974/1. (Kovács János) SZÖVEG: Johann Friedrich <u>Kind</u>, 1768- 1843, német író, költő.

	VÁLTOZÁS <i>Félelmetes erdei szakadék, legnagyobb részt feketetölgyekkel benőve, körben magas hegyekkel. Az egyikről vizesés zuhog le. A telihold sápadtan fénylik. Ellentétes irányokból két zivatar készülődik. Előttünk egy villámsújtotta, kiszáradt fa, belseje redves, olyan, mintha világítana. A másik oldalon, egy görcsös ágon, egy nagy bagoly, tüzesen forgó szemekkel. A többi fán hollók és más erdei madarak.</i> 4. JELENET <i>Kaspar. Mindenfelől láthatatlan szellemek. Kaspar, kalap és kabát nélkül, vadásztarisznyával és szarvastörrel, azzal foglalatосkodik, hogy fekete kövekből egy kört rakjon ki, középen egy koponyával; néhány lépéssel arrébb a levágott sasszárny, öntőkanál és golyóöntő forma.</i>
--	--

STIMMEN UNSICHTBARER GEISTER
 Milch des Mondes fiel aufs Kraut!
 Uhui! Uhui!
 Spinnweb' ist mit Blut betaut!
 Uhui! Uhui!
 Eh' noch wieder Abend graut -
 Uhui! Uhui!
 Ist sie tot, die zarte Braut!
 Uhui! Uhui!
 Eh' noch wieder sinkt die Nacht,
 Ist das Opfer dargebracht!
 Uhui! Uhui! Uhui!

KASPAR

Samiel! Samiel! Erschein!
 Bei des Zaub'ers Hirngebein!
 Samiel! Samiel! Erschein!

STIMME DES SAMIEL
 Was rufst du?

KASPAR

Du weisst, dass meine Frist
 Schier abgelaufen ist -

STIMME DES SAMIEL
 Morgen!

KASPAR
 Verläng're sie noch einmal mir -

STIMME DES SAMIEL
 Nein!

KASPAR
 Ich bringe neue Opfer dir -

STIMME DES SAMIEL
 Welche?

KASPAR
 Mein Jagdgesell, er naht -
 Er, der noch nie dein dunkles Reich
 betrat!

LÁTHATATLAN SZELLEMEK HANGJAI
 A hold teje a füvekre hullott!
 Uhui! Uhui!
 A pókot vérharmat lepi!
 Uhui! Uhui!
 Mielőtt még újra szürkül az est -
 Uhui! Uhui!
 Halott lesz a bájos menyasszony!
 Uhui! Uhui!
 Mielőtt még újra leszáll az éj,
 megtörtént az áldozat!
 Uhui! Uhui! Uhui!

5. JELENET

*Kaspar. Hamarosan Samiel. Az óra a
 messziségben tizenkettőt üt. A kő-kör
 elkészült.*

KASPAR

*(Hevesen előhúzza a szarvastórt,
 beledöfi a koponyába, felemeli a tört
 a koponyával együtt, háromszor
 körbefordul és kiált.)*
 Samiel! Samiel! Jelenj meg!
 A varázsló szarvascsontvázánál!
 Samiel! Samiel! Jelenj meg!
*(A tört és a koponyát ismét a kör
 közepére helyezi.)*

SAMIEL HANGJA
 Mit kiáltasz?

KASPAR
(Földre veti magát. Kúszva.)
 Tudod, hogy a határidőm
 majdnem letelt -

SAMIEL HANGJA
 Holnap!

KASPAR
 Még egyszer hosszabbítsd meg -

SAMIEL HANGJA
 Nem!

KASPAR
 Új áldozatot hozok neked -

SAMIEL HANGJA
 Milyet?

KASPAR
 Vadásztársam, közeledik -
 ő, ki még soha nem járt a sötét
 birodalmodban!

STIMME DES SAMIEL

Was sein Begehr!

KASPAR

Freikugeln sind's auf die er Hoffnung baut!

STIMME DES SAMIEL

Sechse treffen, sieben äffen.

KASPAR

Die siebente sei dein!

Aus seinem Rohr lenk sie nach seiner Braut

Dies wird ihn der Verzweiflung weih'n

Ihn und den Vater -

STIMME DES SAMIEL

Noch hab' ich keinen Teil an ihr!

KASPAR

Genügt er dir allein?

STIMME DES SAMIEL

Das findet sich!

KASPAR

Doch schenkst du Frist? Und wieder auf
drei Jahr',

Bring ich ihn dir zur Beute dar!

STIMME DES SAMIEL

Es sei. - Bei den Pforten der Hölle!

Morgen er oder du!

KASPAR

Trefflich bedient!

Gesegn' es, Samiel!

- Er hat mir warm gemacht! - Aber wo
bleibt Max? Sollte er wortbrüchtig werden?
Samiel, hilf!

SAMIEL HANGJA

Mi az óhaja?

KASPAR

Bűvös golyók, melyekre reményét építi!

SAMIEL HANGJA

Hat talál, hét majmol.

KASPAR

Legyen hát a hetedik a tiéd!

Puskájából irányítsd menyasszonyára,
ettől úrrá lesz rajta a kétségbeesés.

Őt és apját -

SAMIEL HANGJA

Még nem részesültem benne!

KASPAR

(Aggódva.)

Elég neked ő maga?

SAMIEL HANGJA

Majd meglátjuk!

KASPAR

De adsz még időt? S újabb három évre
elhozom őt neked zsákmányul!

SAMIEL HANGJA

Legyen. - A pokol kapuinál!

Holnap ő vagy te!

(Tompá dörgés.)

6. JELENET

*Kaspar. Hamarosan Max. Később
jelenségek, amelyek azonban nem
érintik a varázskört. Végül Samiel.*

KASPAR

(Lassan, kimerülten fölegyenesedik és
letörli homlokáról a verítéket. A
koponya a törrel eltűnt, helyén egy
kis tűzhely áll izzó parázzsal,
mellette néhány rőzseköteg a mélyből.
Amikor megpillantja:)

Pompás kiszolgálás!

(Húz egyet a vadászkulacsból.)

Áldott légy, Samiel!

(Iszik.)

- Átmelegített! - De hol marad Max?

Nem állná a szavát? Samiel, segíts!

(Félve föl-alá jár a körben, a parázs
kishíján kialszik; letérdel, rőzsét
tesz rá, fújja. A bagoly és a többi
madár emelgeti a szárnyát mintha
segítenének. A tűz füstöl és ropog.)

MAX

Ha! - Furchtbar gähnt
Der düstre Abgrund, welch ein Grau'n!
Das Auge wäht
In einen Höllenpfuhl zu schau'n!
Wie dort sich Wetterwolken ballen,
Der Mond verliert von seinem Schein!
Gespenst'ge Nebelbilder wallen,
Belebt ist das Gestein!
Und hier - husch, husch,
Fliegt Nachtgevögel auf im Busch!
Rotgraue narb'ge Zweige strecken
Nach mir die Riesenfaust!
Nein! Ob das Herz auch graust,
Ich muss! Icht trotzte allen Schrecken!

KASPAR

Dank, Samiel! Die Frist ist gewonnen!

Kommst du endlich, Kamerad? Ist das auch
recht, mich so allein zu lassen? Siehst du
nicht, wie mir's sauer wird?

MAX

Ich schoss den Adler aus hoher Luft;
Ich kann nicht rückwärts, mein Schicksal
ruft! -

Weh mir!

KASPAR

So komm doch, die Zeit eilt!

MAX

Ich kann nicht hinab!

KASPAR

Hasenherz! Klimmst ja sonst wie eine
Gemse!

MAX

Sieh dorthin! Sieh!
Was dort sich weist,
Ist meiner Mutter Geist!
So lag sie im Sarg, so ruht sie im Grab!

Sie fleht mit warnendem Blick!
Sie winkt mir zurück!

MAX

*(A vízeséssel szemben egy szikla-
csúcson megjelenik, lehajol a
szakadékba.)*
Ha! - Rettenetesen ásít
a sötét mélység, micsoda borzadály!
Szemem mintha
a pokol mocsarába tekintene!
Hogy sűrűsödnek ott a viharfelhők,
a hold fénye elfakul!
Kísérteties ködképek járnak,
életre kelt a kő!
És itt - huss, huss,
éji madár repül fel a bokorban!
Vörösszürke, sebhelyes ágak nyújtják
utánam óriásöklüket!
Nem! Bár megborzad a szív,
muszáj! Ellenállok minden rémségnek!
(Lemászik néhány lépésnyit.)

KASPAR

(Magában.)
Köszönöm Samiel! Az időt megnyertem!
(Maxhoz.)
Jössz végre, pajtás? Rendes dolog,
hogy egyedül hagysz? Nem látod, milyen
rossz itt nekem?

MAX

Lelőttem a sast a magasból;
Nem hátrálhatok, sorsom hív! -

*(Lemászik néhány lépést, majd ismét
megáll és mereven nézi a szembenlévő
sziklát. Anyja szelleme megjelenik a
sziklában.)*
Jaj nekem!

KASPAR

Jöjj hát, az idő siet!

MAX

Nem tudok lejutni!

KASPAR

Nyúlszívű! Máskor úgy mászol,
mint egy zerge!

MAX

Nézz oda! Nézz!
Ami ott látszik,
anyám szelleme!
Így feküdt a koporsóban, így nyugszik
a sírban!
Óvó pillantással könyörög!
Visszaint nekem!

KASPAR

Hilf, Samiel!

Alberne Fratzen! - Hahaha! Sieh noch einmal hin, damit du die Folgen deiner feigen Torheit erkennest.

MAX

Agathe! Sie springt in den Fluss!
Hinab! Hinab! Ich muss!

KASPAR

Ich denke wohl auch!

MAX

Hier bin ich! Was hab' ich zu tun?

KASPAR

Zuerst trink einmal! Die Nachtluft ist kühl und feucht.

Was du auch hören und sehen magst, verhalte dich ruhig. Käme vielleicht ein Unbekannter, uns zu helfen, was kümmert's dich?

MAX

Wie wird das enden!

KASPAR

Nicht ohne Widerstand schenken verborgene Naturen den Sterblichen ihre Schätze. Nur wenn du mich selbst in Not siehst, dann komm mir zu Hilfe und rufe, was ich rufen werde, sonst sind wir beide verloren. Die Augenblicke sind kostbar! Merk auf, damit du die Kunst lernst.

KASPAR

(Magában.)

Segíts, Samiel!

(Hangosan.)

Közönséges pofák! - Hahaha! Nézz még egyszer oda, hogy felismerd gyáva balgaságod következményeit.

(A fátyolos alak eltűnt, Agáta alakját látjuk kibontott fűrtökkel és lombokkal és szalmával furcsán feldíszítve. Egészen olyan, mint egy örült, és úgy tesz, mintha le akarná vetni magát a vízesésbe.)

MAX

Agáta! Beleugrik a folyóba!
Le! Le! Mennem kell!

(Az alak eltűnik. Max végleg lemászik, a hold kezd elsötétülni.)

KASPAR

(Gúnyosan, magában.)

Magam is úgy gondolom!

MAX

(Hevesen Kasparhoz.)

Itt vagyok! Mi a dolgom?

KASPAR

Először is igyál! Az éji levegő hűvös és nyirkos.

(Odaadja neki a vadászkulacsát.)

Bármit is hallasz és láatsz, viselkedj nyugodtan. Ha egy ismeretlen jönne, hogy segítsen nekünk, mit érdekel az téged?

MAX

Mi lesz ennek a vége!

KASPAR

Az elrejtőzött lények nem adják ellenállás nélkül oda a halandóknak kincseiket. Csak ha engem láatsz bajban, akkor jöjj segítségemre és kiáltsd, amit én fogok kiáltani, különben mindketten elvesztünk. Drágák a pillanatok! Figyelj, hogy megtanuld a művészetet.

Hier erst das Blei. Etwas gestossenes Glas
von zerbrochenen Kirchenfenstern; das
findet sich. Etwas Quecksilber. Drei
Kugeln, die schon einmal getroffen. Das
rechte Auge eines Wiedehopfs, das linke
eines Luchses! Probatum est! Un nun den
Kugelsegen!

Schütze, der im Dunkeln wacht,
Samiel, Samiel, hab acht!
Steh mir bei in dieser Nacht,
Bis der Zauber ist vollbracht!
Salbe mir so Kraut als Blei,
Segn' es sieben, neun und drei,
Dass die Kugel tüchtig sei!
Samiel, Samiel, herbei!

KASPAR

Eins!

ECHO

Eins

KASPAR

Zwei!

ECHO

Zwei!

KASPAR

Drei!

ECHO

Drei!

*(Előveszi a kellékeket a vadásztarisz-
nyából és egymás után bedobja őket az
öntőkanálba.)*

Itt van elsőnek az ólom. Kis apróra
tört üveg egy széttört
templomablakból; ezt könnyű találni.
Kis higany. Három golyó, ami egyszer
már talált. Egy búbosbanka jobbszeme,
egy hiúz balszeme. Probatum est! S
most a golyóáldás!

(Három szünetben a földre hajolva.)

Vadász, ki a sötétben virraszt,
Samiel, Samiel, figyelj!
Állj mellettem ezen az éjszakán,
míg megtörténik a varázslat!
Kend meg a füvet és ólmot,
áldd meg a hetet, kilencet és hármát,
Hogy a golyó pontos legyen!
Samiel, Samiel, ide!

*(Az öntőkanálban lévő massa forrni
kezd, sziszegni és zöldesfehér fényt
ad. Egy felhő fut át a holdfény
csíkján, így az egész színt csak a
tűzhely, a bagoly szeme és a korhadó
fa világítja meg.)*

KASPAR

*(Önt, kidobja a formából a golyót és
kiált.)*

Egy!

VISSZHANG

(Ismétli.)

Egy!

*(Erdei madarak szállnak le, a kör köré
ülnek, ugrálnak és csapdosnak a
szárnyukkal.)*

KASPAR

(Önt és számol.)

Kettő!

VISSZHANG

Kettő!

*(Egy fekete vadkan tör át a bokrokon
és vadul elszáguld.)*

KASPAR

(Meghökken és számol.)

Három!

VISSZHANG

Három!

*(Vihar támad, maghajlítja és letöri a
fák csúcsait, szikrákat hány a tűzből
stb.)*

KASPAR

Vier!

ECHO

Vier!

KASPAR

Fünf!

ECHO

Fünf!

CHOR

Durch Berg und Tal, durch Schlund und
Schacht,
Durch Tau und Wolken, Sturm und Nacht!

Durch Höhle, Sumpf und Erdenkluft,
Durch Feuer, Erde, See und Luft,
Jaho! Wauwau! ho! ho! ho!

KASPAR

Weh, das wilde Heer! Sechs! Wehe!

ECHO

Sechs! Wehe!

KASPAR

Samiel! - Samiel!

Hilf! - Sieben!

ECHO

Sieben!

KASPAR

(Félve számol.)

Négy!

VISSZHANG

Négy!

*(Zörgést, korbácsütéseket és
lódobogást hallani; négy tüzes,
szikrákat hányó kerék gurul tova
anélkül, hogy sebességük miatt
megfigyelhetnénk alakjukat vagy a
kocsit.)*

KASPAR

(Egyre jobban fél, számol.)

Öt!

VISSZHANG

Öt!

*(Kutyaugatás és nyihogás a levegőben;
gyalogos és lovas vadászok ködalakjai,
szarvasok és kutyák vonulnak át a
magasban.)*

KÓRUS

(Láthatatlanul.)

Hegyen és völgyön át, mélységen és
szakadékon át,
harmaton és felhőkön, viharon és éjen
át!

Barlangon, mocsáron, földhasadákon,
tűzön, földön, tengeren és légen át,
Jaho! Vauwau! ho! ho! ho!

KASPAR

Jaj, a vad sereg! Hat! Jaj!

VISSZHANG

Hat! Jaj!

*(Az egész eget fekete éj borítja, az
előbb egymással harcoló viharok össze-
találkoznak és rettenetes villámlással
és mennydörgéssel kitörnek; eső zuhog;
sötétkék szikrák ütnek ki a földből;
lidércfények látszanak a hegyeken; fák
dőlnék ki zuhogva gyökerestől; a víz-
esés tajtékzik és tombol; mindenfelől
vihar hangja; a föld, mintha
megremeagne.)*

KASPAR

(Reszketve és kiabálva.)

Samiel! - Samiel!

(A földre esik.)

Segíts! - Hét!

VISSZHANG

Hét!

MAX	MAX (Őt is ide-oda sodorja a vihar, kiugrik a körből, megragadja a kiszáradt fa egyik ágát és kiált.) Samiel!
Samiel!	(Ebben a pillanatban a vihar csillapodni kezd, a kiszáradt fa helyén ott áll a fekete vadász, Max keze után nyúl.)
SAMIEL	SAMIEL (Félelmetes hangon.) Itt vagyok!
Hier bin ich!	MAX (Keresztet vet és a földre zuhan. Egyet üt az óra. Hirtelen csönd. Samiel eltűnt. Kaspar még mindig ott fekszik a földön arcra borulva. Max görcsösen kiegyenesedik.) (Gádor Ágnes nyersfordítása)

Gioacchino Rossini

<u>Gioacchino Rossini</u> olasz, *1792. II. 29. Pesaro - †1868. XI. 13. Passy (ma Párizshoz tartozik)	IRODALOM: ÉLETRAJZI MUNKÁK: <u>Fajth</u> Tibor: Gioacchino Rossini, Gondolat 1962. <u>Stendhal</u>: Rossini élete és kora, 2. kiadás, Gondolat 1963. <u>Francis Toye</u>: Rossini, Zeneműkiadó 1981. MŰVEIRŐL: A sevillai borbély, A török Itáliában, Tell Vilmos (Lásd <u>Gál</u> György Sándor: Új operakalauz, Zeneműkiadó 1978) A török Itáliában, A sevillai borbély, Hamupipőke, Ory grófja, Tell Vilmos (Lásd <u>Till</u> Géza: Opera, Zeneműkiadó 1985) Házassági váltó, A különös félreértés, A próbakő, Bruschino úr, Tankréd, Olasz nő Algírban, Otello, A tolvaj szarka, Semiramis, Korinthusz ostroma (Lásd <u>Németh</u> Amadé: Operaritkaságok, Zeneműkiadó 1980) Stabat Mater (Lásd <u>Várnai</u> Péter: Oratóriumok könyve) A hét zeneműve: A sevillai borbély, 1974/2. Hamupipőke, 1978/4. Olasz nő Algírban, 1984- 1985.
--	--

1.	<u>Moïse et Pharaon, ou Le Passage de la Mer Rouge</u> (Mózes és a Fáraó, avagy Átkelés a Vörös-tengeren), oratórium-opera négy felvonásban Andrea Leone Tottola nyomán Luigi Balocchi és Étienne de Jouy szövegére, 1818-1827. Az első, nápolyi változat: Mosè in Egitto (Mózes Egyiptomban) bemutatója 1818-ban volt. A második, a francia verzió: Moïse et Pharaon, ou Le Passage de la Mer Rouge (Mózes és a Fáraó, avagy Átkelés a Vörös-tengeren) 1827-ben került színre Párizsban. - Részlet: <u>IV. felvonás: 3-4. jelenet</u> (13'30) Mosè/Mózes, a Zsidók törvényhozója - Gregor József, basszus Elisero/Eliézer, Mózes bátyja - Molnár András, tenor Maria/Mirjam, Mózes nővére - Póka Eszter, alt Anaide/Anaisz, Mirjam lánya - Kalmár Magda, szoprán Faraone/Fáraó, Egyiptom királya - Sólyom Nagy Sándor, bariton Aménofi/Aménofisz, a Fáraó fia - B. Nagy János, tenor a MRT énekkara, a Magyar Állami Operaház zk. vez. Lamberto Gardelli (olasz nyelvű előadás)	CD: HUNGAROTON HCD 12290-92-2 IRODALOM: <u>Németh Amadé</u>: Operaritkaságok, 416. lap, Zeneműkiadó 1980.
----	---	---

3. jelenet (A Vörös-tenger partján.)	
--------------------------------------	--

MOSÈ In tal momento orribile Poter irresistibile M'innalza al Ciel. ANAIDE, MARIA, ELISERO Gemendo Noi t'invochiam, Mosè. MOSÈ E d'Israello il Dio Invoca sol Mosè. Dal tuo stellato soglio, Signor, ti volgi a noi. Pietà de'figli tuoi. Del popol tuo pietà. ANAIDE, MARIA, ELISERO, CORO Pietà de'figli tuoi. Del popol tuo pietà. ELISERO Se pronti al tuo potere Sono elementi e sfere, Tu amico scampo addita Al dubbio errante piè. CORO Pietoso Dio, ne aita: Noi non viviam che in te.	MÓZES E szörnyűséges pillanatban ellenállhatatlan erő emel az Ég felé. ANAISZ, MIRJAM, ELIÉZER Sóhajtvá szólítunk téged, Mózes. MÓZES És Izrael Istenét szólítja Mózes egyedül: Csillagövezte trónodról, Uram fordulj felénk! Irgalom gyermekeidnek, irgalom a Te népednek! ANAISZ, MIRJAM, ELIÉZER, KÓRUS Irgalom gyermekeidnek, irgalom a Te népednek! ELIÉZER Ha hatalmad van az elemek és a bolygók felett, adj biztos szabadulást botladozó, tévelygő lábainknak! KÓRUS Kegyes Isten, segíts, csak Tebenned élünk!
--	--

ANAIDE

In questo cor dolente,
Deh, scendi, oh Dio clemente:
E farmaco soave
Gli sia di pace almen.

ANAIDE, MARIA, ELISERO, CORO
Il nostro cor che pena
Deh! tu conforma almen.

TUTTI

Dal tuo stellato soglio,
Signor, ti volgi a noi.
Pietà de'figli tuoi.
Del popol tuo pietà.

MOSE

Qual fragor!

MARIA

Giusto cielo!

ANAIDE

Dall'alto di quel monte,
immense truppe
Invadon la campagna.

MARIA

S'avanzano.

ANAIDE

Qual orda!

ELISERO

Han seco morte.

CORO

Dov'è mai lo scampo
Che tu ci promettesti?

ELISERO

Come pugnar?

MARIA

Dove fuggir?

MOSE

Nel seno
Di quell'onde. -
Obliaste, Ebrei, che Iddio
Guida Mosè, ch'ei punisce gl'ingrati?

Sul liquido elemento
Me seguite, e vedrete il gran portento.

CORO

Oh prodigio! già il docile flutto
Si divide ed immoto si sta.
V'è salvezza, v'è scampo per tutto...
Ha il Signor del suo popol pietà.

ANAISZ

E fájó szívet
ó, töltsd be, kegyelmes Isten,
hogy a békének lágy
balzsamában részesüljön!

ANAISZ, MIRJAM, ELIÉZER, KÓRUS
Ó, vigasztald legalább
szenvedő szívünket!

MIND

Csillagövezte trónodról,
Uram fordulj felénk!
Irgalom gyermekeidnek,
irgalom a Te népednek!

MÓZES

Milyen lárma!

MIRJAM

Irgalmas ég!

ANAISZ

Ama hegy magasából
hatalmas sereg
özönlik a vidékre.

MIRJAM

Előretörnek.

ANAISZ

Micsoda horda!

ELIÉZER

A halál jár velük.

KÓRUS

Hol van hát a szabadulás,
mit nekünk ígértél?

ELIÉZER

Hogyan harcoljunk?

MIRJAM

Hová menekülünk?

MÓZES

A hullámok ölébe! -

Elfelejtettétek, zsidók, hogy Isten
irányítja Mózeszt s hogy megbünteti a
háládatlanokat?
Ide, e folyékony elembe
kövessetek engem, s meglátjátok a nagy
csodát!

KÓRUS

Ó csoda! az engedelmes ár
ketté válik s mozdulatlanul áll.
Megváltás és menekülés mindannyiunknak...
Az Úr irgalmas az ő népéhez.

4. (utolsó) jelenet	
FARAONE Dove son dessi? - In grembo al mar profondo Morte li colse. AMÉNOFI Ah no! vedi fra l'onde Si schiudono un sentier. Coll'arme in pugno Sulle tracce degli empi Affrettiamci, o soldati, E sian per noi tutti que'rei svenati.	FÁRAÓ Hol vannak ők? - A mélységes tenger ölébe ragadta őket a halál. AMÉNOFISZ Ó nem! Látod, hogy a hullámok között Egy ösvény nyílik? Fegyverre, harcra, A bűnösök nyomába. Siessünk, ó katonák! S mészároljuk le mind a hitványakat! (Az egyiptomiak a tengerbe gázolnak és a hullámok között elsüllyednek.) (Uhrman György nyersfordítása)

2.	<u>La scala di seta</u> (A selyemlétra) nyitány, 1812. New York Philharmonic Orchestra vez. Leonard Bernstein (6'05)	LEMEZ CBS-SUPRAPHON SUA ST 50931 IRODALOM: <u>Németh Amadé</u>: Operaritkaságok, Zeneműkiadó 1980.
----	--	--

4. Robert Schumann

Robert <u>Schumann</u>, német, *1810. VI. 8. Zwickau - †1856. VII. 29. Endenich (ma Bonnhoz tartozik)	IRODALOM: <u>Króó György</u>: Robert Schumann, Bibliotheca 1958. <u>Pillangók és Karnevál</u> - Schumann zenei írásaiból, Officina Könyvtár 39/40, Officina Nyomda és Kiadóvállalat Kft, 1943. <u>Schumann</u> - a zeneszerző élete leveleiben, Zeneműkiadó 1958. MŰVEIRŐL: Az Éden és a Péri, op. 50. (Lásd <u>Várnai Péter</u>: Oratóriumok könyve). Genoveva (Lásd <u>Németh Amadé</u>: Operaritkaságok, Zeneműkiadó 1980) <u>A hét zeneműve</u>: 3. szimfónia, Esz-dúr (Rajnai), op. 97., 1975/1. 4. szimfónia, op. 120., 1973/2. A-dúr vonósnégyes, op. 41. No. 3., 1977/1. Zongoraquintett, Esz-dúr, op. 44., 1973/1. A Paradicsom és a péri, op. 50., 1984-1985.
--	--

a/ Zongorazene

		IRODALOM: <u>A hét zeneműve:</u> Papillons (Pillangók), op. 2., 1983-1984. Dauidsbündlertänze (Dávid-szövetségstáncok), op. 6., 1977/4. Szimfonikus etűdök, op. 13., 1974/1. Kreisleriana, op. 16., 1975/4. Nyolc novelett, op. 21., 1985-1986. Faschingsschwank aus Wien (Bécsi farsang), op. 26., 1984-1985.
1.	<u>Carnaval</u> (Karnevál), op. 9., 1834-35. 1. <u>Préambule</u>. Quasi maestoso (2'00) 2. <u>Pierrot</u>. Moderato (0'53) 3. <u>Arlequin</u>. Vivo (1'04) 4. <u>Valse noble</u>. Un poco maestoso (1'04) 5. <u>Eusebius</u>. Adagio (1'45) 6. <u>Florestan</u>. Passionato (0'43) 7. <u>Coquette</u>. Vivo (0'57) 8. <u>Réplique</u> (Válasz). L'istesso tempo (0'45) Sphinxes: No. 1. (Esz-C-H-A) No. 2. (Asz - C-H) No. 3. (A-Esz-C-H) (0'21) 9. <u>Papillons</u> (Pillangók). Prestissimo (0'50) 10. <u>A.S.C.H. - S.C.H.A.</u> <u>Lettres dansantes</u> (Táncoló betűk). Presto (0'33) 11. <u>Chiarina</u>. Passionato (0'37) 12. <u>Chopin</u>. Agitato (1'13) 13. <u>Estrella</u>. Con affetto (0'25) 14. <u>Reconnaissance</u> (Hála). Animato (1'37) 15. <u>Pantalon et Colombine</u>. Presto (0'52) 16. <u>Valse allemande</u>. Molto vivace - Intermezzo: <u>Paganini</u>. Presto (1'47) 17. <u>Aveu</u> (Vallomás). Passionato (0'38) 18. <u>Promenade</u> (Séta). Comodo (2'23) 19. <u>Pause</u> (Szünet). Vivo (0'14) 20. <u>Marche des „Dauidsbündler“ contre les Philistins</u> (A Dávid-szövetség felvonulása a filiszterekkel szemben). Non Allegro (3'37) Walter Giesecking - zongora (24'30) A felvétel 1943-ban, Berlinben készült.	CD: 3189,13-33 The Piano Library PL 224

2.	<u>Waldszenen</u> (Erdei jelenetek/Erdei képek), op. 82., 1848-49. - Részlet: 7. <u>Vogel als Prophet</u> (A jós madár, 1849.) (2'45) Ránki Dezső - zongora	LEMEZ: HUNGAROTON SLPX 11659
----	--	---

b/ Dalciklusok

		IRODALOM: <u>A hét zeneműve:</u> Liederkreis (Dalciklus), op. 24., 1981/1. Liederkreis, op. 39., 1986-1987.
1.	<u>Frauenliebe und -leben/Frauenliebe und Leben</u> (Asszonyszerelem - asszonysors), dalciklus (8 dal) Adalbert von Chamisso verseire, op. 42., 1840. Kathleen Ferrier - ének John Newmark - zongora (22'02)	CD: DECCA 433 471-2 IRODALOM: <u>A hét zeneműve:</u> 1974/3. (Lampert Vera) SZÖVEG: Adalbert von <u>Chamisso</u> (ejtsd samisszó), 1781-1838, francia születésű német író (Peter Schlemihl csodálatos története), költő.

1. (2'40)

Seit ich ihn gesehen, glaub' ich blind zu sein; Wo ich hin nur blicke, seh' ich ihn allein; Wie im wachen Traume schwebt sein Bild mir vor, Taucht aus tiefstem Dunkel heller nur empor. Sonst ist licht- und farblos alles um mich her, Nach der Schwestern Spiele nicht begehrt' ich mehr, Möchte lieber weinen still im Kämmerlein; Seit ich ihn gesehen, glaub' ich blind zu sein.	Mióta őt láttam, azt hiszem, vak vagyok, bárhová nézek, csak őt látom; mint éber álomban, úgy lebeg képe előttem, a legmélyebb sötétből csak annál fényesebben merül föl. Különben minden fény- s színtelen körülöttem, nővéreim játéka után már nem vágyom, inkább sírnék csöndben szobácskában; Mióta őt láttam, azt hiszem, vak vagyok.
--	--

2. (3'18)

Er, der Herrlichste von allen,
Wie so milde, wie so gut!
Holde Lippen, klares Auge,
Heller Sinn und fester Mut.

So wie dort in blauer Tiefe
Hell und herrlich jener Stern,
Also Er an meinem Himmel
Hell und herrlich, hehr und fern.

Wandle, wandle deine Bahnen;
Nur betrachten deinen Schein,
Nur in Demut ihn betrachten,
Selig nur und traurig sein.

Höre nicht mein stilles Beten,
Deinem Glücke nur geweiht;
Darfst mich, niedre Magd, nicht kennen,
/:Hoher Stern der Herrlichkeit.:/

Nur die Würdigste von allen
Darf beglücken deine Wahl,
Und ich will die Hohe segnen
Viele tausendmal.

Will mich freuen dann und weinen,
Selig, selig bin ich dann,
Sollte mir das Herz auch brechen,
Brich, o Herz, was liegt daran?

*Er, der Herrlichste von allen,
Wie so milde, wie so gut!
Holde Lippen, klares Auge,
Heller Sinn und fester Mut,
wie so milde, wie so gut!*

Ő a legcsodásabb mindenki közül,
milyen szelíd, milyen jó!
Bájos ajkak, tiszta szem,
fényes értelem és biztos bátorság.

Ahogy ott a kék mélységben
fényes és pompás az a csillag,
olyan Ő az én egemen,
fényes és pompás, büszke és távoli.

Járd, járd utadat;
csak szemlélni fényedet,
alázatosan csak nézni őt,
boldognak és szomorúnak lenni.

Ne halld meg csöndes imádságom,
mit boldogságodnak szentelek csak;
nem ismerhetsz engem, szerény szolgát,
/:fenségesség magasban lévő csillaga.:/

Csak a nők legméltóbbját
boldogíthatja választásod,
s én megáldom, kit kiemelsz,
sok ezerszer.

Örülni fogok majd és sírni,
boldog, boldog leszek akkor,
ha meg is szakad majd szívem,
szakadj meg, szívem, nem baj.

*Ő a legcsodásabb mindenki közül,
milyen szelíd, milyen jó,
bájos ajkak, tiszta szem,
fényes értelem és biztos bátorság.
milyen szelíd, milyen jó!*

3. (1'57)

Ich kann's nicht fassen, nicht glauben,
Es hat ein Traum mich berückt;
Wie hätt' er doch unter allen
Mich Arme erhöht und beglückt?

Mir war's, er habe gesprochen:
„Ich bin auf ewig Dein“,
Mir war's, ich träume noch immer,
/:Es kann ja nimmer so sein.:/

O lass im Traume mich sterben
Gewieget an seiner Brust,
Den seligen Tod mich schlürfen
In Tränen unendlicher Lust.

*Ich kann's nicht fassen, nicht glauben,
Es hat ein Traum mich berückt;
Wie hätt' er doch unter allen
Mich Arme erhöht und beglückt?
Ich kann's nicht fassen, nicht glauben,
Es hat ein Traum mich berückt.*

Nem tudom felfogni, elhinni,
egy álom bolondított meg;
mindenki közül hogyan lehet
hogy engem, szegényt, emelt föl és tett boldoggá?

Úgy éreztem, mintha így szólt volna:
„Örökre tiéd vagyok“,
úgy érzem, még mindig álmodom,
hiszen ez így soha nem lehet.

Ó hadd haljak meg ebben az álomban,
keblén ringatva,
hadd igyam a boldog halált
végtelen gyönyörön könnyedben.

*Nem tudom felfogni, elhinni,
egy álom bolondított meg;
mindenki közül hogyan lehet
hogy engem, szegényt, emelt föl és tett boldoggá?
Nem tudom felfogni, elhinni,
egy álom bolondított meg.*

4. (2'58)

Du Ring an meinem Finger, Mein goldenes Ringlein, Ich drücke /:dich fromm an die Lippen:/, An das Herze mein.	Te gyűrű az ujjamon, arany kis gyűrűm, /:áhitatosan ajkamhoz:/ szorítlak, szívemhez.
Ich hatt' ihn ausgeträumet, Der Kindheit friedlich schönen Traum, Ich fand allein mich, verloren Im öden unendlichen Raum.	Végére értem az álomnak, a gyermekkor békés szép álmának, egyedül találtam magam, elhagyatva, a pusztá, végtelen térben.
Du Ring an meinem Finger, Da hast du mich erst belehrt, Hast meinem Blick erschlossen Des Lebens unendlichen, tiefen Wert.	Te gyűrű az ujjamon, te tanítottál először engem, kitártad tekintetem az élet végtelen, mély értelme felé.
Ich will ihm dienen, ihm leben, Ihm angehören ganz, Hin selber mich geben /:und finden Verklärt mich:/ in seinem Glanz.	Neki akarok szolgálni, élni, egészen hozzá tartozni, magamat adni neki /:és magamra lelteni megdicsőülve:/ az ő ragyogásában.
<i>Du Ring an meinem Finger, Mein goldenes Ringlein, Ich drücke /:dich fromm an die Lippen:/, An das Herze mein.</i>	<i>Te gyűrű az ujjamon, arany kis gyűrűm, /:áhitatosan ajkamhoz:/ szorítlak, szívemhez.</i>

5. (2'04)

Helft mir, ihr Schwestern, Freundlich mich schmücken, Dient der Glücklichen heute, mir, Windet geschäftig Mir um die Stirne Noch der blühenden Myrte Zier.	Segítsetek, nővéreim szépen feldisznítani magam, szolgálatok ma a boldognak, nekem, gyorsan tegyétek homlokomra a virágzó mirtuszdísz.
Als ich befriedigt, Freudigen Herzens, Sonst dem Geliebten im Arme lag, Immer noch rief er, Sehnsucht im Herzen, Ungeduldig den heutigen Tag.	Amikor elégedetten, örömteli szívvel, kedvesem karjában feküdtem, mindig csak hívta, vággyal a szívében, Tűrelmetlenül a mai napot.
Helf mir, ihr Schwestern, Helft mir verscheuchen Eine törichte Bangigkeit; Dass ich mit klarem Aug' ihn empfangen, Ihn, die Quelle der Freudigkeit.	Segítsetek, nővéreim, segítsetek elűzni egy ostoba csüggedést; hogy tiszta szemmel fogadjam őt, őt, az öröm forrását.
Bist, mein Geliebter, Du mir erschienen, Gibst du mir, Sonne, deinen Schein? Lass mich in Andacht, Lass mich in Demut, Lass mich verneigen dem Herren mein.	Kedvesem, megjelentél nekem, nekem adod-e, Nap, fényedet? Engedj áhitatosan, engedj alázatosan, engedj meghajolni uram előtt.
Streuet ihm, Schwestern, Streuet ihm Blumen, Bringet ihm knospende Rosen dar, Aber euch, Schwestern, Grüss' ich mit Wehmut, /:Freudig scheidend aus eurer Schar.:/	Szórjátok, nővérek, szórjátok elé virágot, bimbózó rózsákat hozzatok neki, de titeket, nővéreim, fájdalommal köszöntelek, /:örömmel válok ki közületek.:/

6. (3'50)

Süsser Freund, du blickest mich verwundert an, Kannst es nicht begreifen, wie ich weinen kann; Lass der feuchten Perlen ungewohnte Zier Freudig hell erzittern in dem Auge mir. Wie so bang mein Busen, wie so wonnevoll. Wusst' ich nur mit Worten, wie ich's sagen soll; Komm und birg dein Antlitz hier an meiner Brust, Will ins Ohr dir flüstern alle meine Lust. Weisst du nun die Tränen, die ich weinen kann, Sollst du nicht sie sehen, du geliebter Mann? Bleib' an meinem Herzen, fühle dessen Schlag, Dass ich fest und fester nur dich drücken mag, <i>fest und fester.</i> Hier an meinem Bette hat die Wiege Raum, Wo sie still verberge meinen holden Traum; Kommen wird der Morgen, wo der Traum erwacht, Und daraus dein Bildnis mir entgegenlacht, <i>dein Bildnis!</i>	Édes barátom csodálkozva nézel rám, nem érted, hogy sírhatok; hagyd, hogy a nedves gyöngyök szokatlan dísze örömmel reszkessen szememben. Hogy szorong szívem, mily gyönyörrel teli. Bárcsak tudnám a szavakat, hogy megmondhassam; jőjj és rejtse el arcod itt a keblemen, füledbe akarom sügni gyönyörömet. A könnyeket, miket sírok, te ne láthatnád, szeretett férfi? Maradj szívemen, érezd dobogását, hogy szorosan és szorosabban szoríthassalak, <i>szorosan és szorosabban.</i> Itt az ágyam mellett van a bölcsőnek hely, hogy elrejtse csöndben bájos álmomat; eljön majd a reggel, mikor az álom ébred, és belőle képmásod nevet felém, <i>képmásod!</i>
--	--

7. (1'22)

An meinem Herzen, an meiner Brust, Du meine Wonne, du meine Lust! Das Glück ist die Liebe, die Lieb' ist das Glück, Ich hab's gesagt und nehm's nicht zurück. Hab' überschwenglich mich geschätzt, Bin übergücklich aber jetzt. Nur die da säugt, nur die da liebt Das Kind, dem sie die Nahrung gibt; Nur eine Mutter weiss allein, Was lieben heisst und glücklich sein. O, wie bedauer' ich doch den Mann, Der Mutterglück nicht fühlen kann! Du lieber, lieber Engel, du, Du schauest mich an und lächelst dazu! An meinem Herzen, an meiner Brust, Du meine Wonne, du meine Lust!	Szívemen, keblemen, én gyönyöröm, én jókedvem! A boldogság a szerelem, a szerelem a boldogság, mondtam, és ezt nem vonom vissza. Túláradónak hittem magam, boldogságom óriási most. Csak ki ott szoptat, ki szeret, a gyermek, kinek táplálékot ad; csak egy anya tudja, mi az: szeretni, boldognak lenni. Ó, hogy sajnálom a férfit, ki nem érezhet anyai boldogságot! Te drága, drága angyal, te, rám nézel és nevetsz hozzá! A szívemen, keblemen, én gyönyöröm, én jókedvem!
--	---

8. (3'51)

Nun hast du mir den ersten Schmerz getan, Der aber traf. Du schläfst, du harter, unbarmherz'ger Mann, Den Todesschlaf. Es blicket die Verlass'ne vor sich hin, Die Welt /:ist leer.:/ Geliebet hab' ich und gelebt, ich bin Nicht lebend mehr. Ich zieh' mich in mein Inn'res still zurück, Der Schleier fällt; Da hab' ich dich und mein verlornes Glück, Du meine Welt!	Most okoztad nekem az első fájdalmat, de az eltalált. Alszod, kemény, kegyetlen férfi, a halálos álmot. Az elhagyott maga elé mered, A világ /:üres.:/ Szerettem és éltem, én már nem vagyok élő. Csöndben visszahúzódok bensőmbé, a fátyol lehull; ott vagy te és elveszett boldogságom, én világom! (Gádor Ágnes nyersfordításai)
--	---

2.	<u>Dichterliebe</u> (A költő szerelme), dalciklus (16 dal) Heinrich Heine verseire (válogatás Heine: Buch der Lieder (Dalok könyve) c. gyűjteményéből). op. 48., 1840. - Részletek: 1., 6-7., 11., 13., 16. Matthias Goerne - ének Vladimir Ashkenazy - zongora	CD: DECCA 458 265-2
----	---	--------------------------------

1. (1'34)

Im wunderschönen Monat Mai, Als alle Knospen sprangen, Da ist in meinem Herzen Die Liebe aufgegangen. Im wunderschönen Monat Mai, Als alle Vögel sangen, Da hab' ich ihr gestanden Mein Sehnen und Verlangen.	Csodás május idején, mikor minden bimbó nyílt, akkor szívemben felébredt a szerelem. Csodás május idején, mikor minden madár dalolt, megvallottam neki vágyam és sóvárgásom., (Gádor Ágnes nyersfordítása)
Szép hó a május; mindenütt A bimbó nyílik, pattan; Szívembe a szerelmet is E hónapon fogadtam. Szép hó a május; mindenütt Édes madárdal csattan; Akkor történt, hogy vágyamat Őnéki megvallottam. (Babits Mihály fordítása. Lásd Babits Mihály Kisebb műfordításai, 191. lap, Szépirodalmi Könyvkiadó 1981)	Hogy jött a május, csodaszép, s a bimbó mind kitárva, kinyílt az én szívemben is a szerelem virága. Hogy jött a május, csodaszép, s dalolt minden madárka, megmondtam valahára szeretlek várva - vágyva. (Pákozdy Ferenc fordítása. Lásd Heine: Versek és prózai művek I. Versek, 22. lap, Európa Könyvkiadó 1960)

Gyönyörű májusban, mikor Bimbó feselt a fákon, Akkor támadt szerelmem, Az én virágnyílásom. Gyönyörű májusban, mikor Madár dalolt az ágon, Akkor jött ajkaimra, Szerelmi vallomásom. (Reviczky Gyula fordítása. Lásd Reviczky Gyula összes költeményei, 285. lap, Unikornis Kiadó 1996)	A csoda-májusban, mikor rügy pattant minden ágon, akkor nyílt ki szívemben a nagy szerelmi álom. A csoda-májusban, mikor madár szólt száz határon, akkor sírt föl előtte epedő vallomásom. (Szabó Lőrinc fordítása. Lásd Szabó Lőrinc: Örök barátaink I. 44. lap, Szépirodalmi Könyvkiadó 1958)	Tündöklő május hajnalán, Mikor minden virágban, Rászállt szívemre lágyan Nyíló szerelmi vágyam. Tündöklő május hajnalán Madár bűg lomb-homályban, S a kedvesnek kitártam Nyíló szerelmi vágyam. (Weöres Sándor fordítása. Lásd Weöres Sándor: Egybegyűjtött műfordítások 2. kötet 438. lap, Magvető Könyvkiadó 1976)
--	--	---

6. (1'56)

Im Rhein, im heiligen Strome, Da spiegelt sich in den Well'n, Mit seinem grossen Dome, Das grosse, heilige Köln. Im Dom, da steht ein Bildnis, Auf goldenem Leder gemalt; In meines Lebens Wildnis Hat's freundlich hineingestrahlt. Es schweben Blumen und Eng'lein Um unsre liebe Frau; Die Augen, /:die Lippen:/, die Wänglein, Die gleichen der Liebsten genau.	A Rajnában, a szent folyamban tükröződik a hullámokban nagy dómjával a nagy, szent Köln A domban áll egy kép arany bőrre festve; életem vadonába kedvesen beragyogott. Virágok s angyalok lebegnek Miasszonyunk körül; szemei, ajkai, orcái éppen, mint kedvesemé. (Gábor Ágnes nyersfordítása)	A Rajnán tükröződnek, csillogva a szép habon, nagy, szent városa Kölnnek, s a hatalmas kölni dóm. Aranyos bőrre festett képmás van a dóm falán; lány sugara átderengett életem vadonán. Virág s angyalka csoportban lebeg a Madonna felé; szeme, ajka, kis arca olyan, akár szerelmesemé. (Kálnoky László fordítása. Lásd Heine: Versek és prózai művek I. Versek, 28. lap, Európa Könyvkiadó 1960.)
--	---	--

7. (1'40)

Ich grolle nicht, und wenn das Herz auch bricht, /:Ewig verlor'nes Lieb!:/ /:Ich grolle nicht.:/ Wie du auch strahlst in Diamantenpracht, Es fällt kein Strahl in deines Herzens Nacht. Das weiss ich längst. Ich grolle nicht, und wenn das Herz auch bricht. Ich sah dich ja im Traume, Und sah die Nacht in deines Herzens Raume, Und sah die Schlang', die dir am Herzen frisst, Ich sah, mein Lieb, wie sehr du elend bist. /:Ich grolle nicht.:/	Nem haragszom, ha meg is hasad szívem, /:Örökre elveszett szerelem!:/ /:Nem haragszom.:/ Bárhogy is ragyogsz gyémántpompádban, szíved éjjelébe egy sugár sem hull. Ezt régóta tudom. Nem haragszom, ha meg is hasad szívem. Hisz láttalak álmomban, és láttam szíved mélyén az éjszakát, és láttam a kígyót, mely szívedet rágja, láttam, kedvesem, milyen nyomorult vagy. /:Nem haragszom.:/ (Gádor Ágnes nyersfordítása)
---	--

Nem szídlak én, s ha szívem megszakad,
vesztett szerelmem, nem szór szitkokat
szám. Gyémántok közt tündökölj te bár,
szíved éjébe mégse hull sugár.

Tudom, hisz álmamiban látlak én,
láttam, szívedben nincsen semmi fény,
láttam, hogy kígyó marja szívedet,
s hitványabb nálad senki nem lehet.

(Justus Pál fordítása. Lásd Heine:
Versek és prózai művek I. Versek,
30. lap, Európa Könyvkiadó 1960.)

Ein Jüngling liebt ein Mädchen, Die hat einen andern erwählt; Der andre liebt eine andre, Und hat sich mit dieser vermählt. Das Mädchen nimmt aus Ärger Den ersten besten Mann, Der ihr in den Weg gelaufen; Der Jüngling ist übel dran. Es ist eine alte Geschichte, Doch bleibt sie immer neu; Und wem sie just passieret, Dem bricht das Herz entzwei.	Egy ifjú szeret egy lányt, ki egy másikat választott; a másik ismét mást szeret és azzal megházasodott. A lány dühében hozzámegy az elsőhöz, ki éppen útjába akad; az ifjú bánatos ezért. Régi történet ez, de mindig új marad; és akivel éppen megесik, annak szíve meghasad. (Gádor Ágnes nyersfordítása)
--	---

Egy ifjú ég egy lányért, a lány szíve másért dobog - ez a másik is más után jár s ők ketten lesznek boldogok. A lány most hozzámegy daczból - tovább percig se vár - ahhoz, ki megkéri éppen; az ifjúnak ez de fáj! Oly régi e kis történet, de mindig új marad; s akivel megesik, annak a szíve megszakad. (Képes Géza fordítása. Lásd Heine: Versek és prózai művek I. Versek, 37. lap, Európa Könyvkiadó 1960)	Egy ifjú szeret egy lányt, Aki másikat szeret; Az a másik megint mást, Kötöttek örök frigyet. Búval, haraggal a lány is Hamar férjet fogott, Aki épp útjába tévedt; Az ifjú bajba jutott. Ej, ócska, avitt mese már ez, De mindig új marad; És aki szenved tőle, A szíve meghasad. (Weöres Sándor fordítása. Lásd Weöres Sándor: Egybegyűjtött műfordítások 2. kötet 438. lap, Magvető Könyvkiadó 1976)
---	---

13. (2'46)

Ich hab' im Traum geweinet, Mir träumte, du lägest im Grab. Ich wachte auf, und die Träne Floss noch von der Wange herab. Ich hab' im Traum geweinet, Mir träumt', du verliessest mich. Ich wachte auf, und ich weinte Noch lange bitterlich. Ich hab' im Traum geweinet, Mir träumte, du wär'st mir noch gut. Ich wachte auf, und noch immer Strömt meine Tränenflut.	Álmomban sírtam, azt álmodtam, a sírban fekszel. Felébredtem, és a könnyek még arcomon csurogtak. Álmomban sírtam, azt álmodtam, elhagytál. Felébredtem, és sírtam még sokáig, keservesen. Álmomban sírtam, azt álmodtam, még jó vagy hozzám. Felébredtem, s még mindig hull könnyem árja. (Gábor Ágnes nyersfordítása)
---	---

Azt álmodtam ma éjjel,
hogy halva találtalak.
Fölébredtem, de a könnyem
csak szüntelenül szakadt.

Azt álmodtam ma éjjel,
már nem vagy a kedvesem,
s még ébren is zokogtam
soká, keservesen.

Azt álmodtam ma éjjel,
hogy nem hagysz el soha -
s még ébren is viharzik
könyyeim zápora.

(Szabó Gizella fordítása.
Lásd Heine: Versek és prózai művek I.
Versek, 44.lap, Európa Könyvkiadó 1960)

16. (4'10)

Die alten, bösen Lieder, Die Träume bö's und arg, Die lasst uns jetzt begraben, Holt einen grossen Sarg. Hinein leg' ich gar manches, Doch sag' ich noch nicht, was; Der Sarg muss sein noch grösser Wie's Heidelberger Fass. Und holt eine Totenbahre Und Bretter fest und dick; Auch muss sie sein noch länger, Als wie zu Mainz die Brück'. Und holt mir auch zwölf Riesen, Die müssen noch stärker sein Als wie der starke Christoph Im Dom zu Köln am Rhein. Die sollen den Sarg forttragen, Und senken ins Meer hinab; Denn solchem grossen Sarge Gebührt ein grosses Grab. Wisst ihr, warum der Sarg wohl So gross und schwer mag sein? Icht senkt' auch meine Liebe Und meinen Schmerz hinein.	A régi, gonosz dalokat, a rossz, gonosz álmokat temessük el most, hozzatok egy nagy koporsót. Beleteszek sokmindent, de még nem mondom meg, mit; a koporsó még nagyobb legyen, mint a heidelbergi hordó. És hozzatok egy ravatalt és erős, vastag deszkákat; azok is hosszabbak legyenek, mint a mainzi híd. És hozzatok tizenkét óriást is, kik még erősebbek legyenek, mint Erős Kristóf a Rajna-menti Köln dómjában. Ők vigyék a koporsót és süllyesszék a tengerbe; mert ilyen nagy koporsóhoz nagy sír illik. Tudjátok-e, miért lett a koporsó ilyen nagy s nehéz? Beletettem szerelmemet és fájdalmamat. (Gádor Ágnes nyersfordítása)
--	--

Nehéz, lidérces álmok, avitt, gonosz dalok, temessünk most, egy nagy-nagy koporsót hozzatok. Belérakok egyet-mást. Mit? Nem kotyogom ki már! Nagyobb legyen a koporsó Heidelberg hordóinál. S hozzátok Szent Mihálynak lovát, de nem kicsit, széles legyen és hosszabb még, mint a mainzi híd.	S tizenkét óriás kell, mind erősebb legyen, mint a Rajnánál Szent Kristóf a kölni dómba fenn. Vállon vigyék a partra tengerbe eresztetni le, ilyen nagy koporsónak ez a méltó sírhelye. Nehéz és nagy koporsó, s miért? megmondhatom! Szerelmem fekszik benne s mellette bánatom. (Bródy László fordítása. Lásd Heine: Versek és prózai művek I. Versek, 49. lap, Európa Könyvkiadó 1960)
---	---

5. Felix Mendelssohn-Bartholdy

	<u>Felix Mendelssohn-Bartholdy</u> német, *1809. II. 3. Hamburg, - †1847. XI. 4. Lipcse	IRODALOM: ÉLETRAJZI MUNKÁK: Sebastian <u>Hensel-Honti</u> Irma: A Mendelssohn család - 1729- től 1847-ig, Zeneműkiadó 1968. <u>Jemnitz</u> Sándor: Felix Mendelssohn-Bartholdy, Bibliotheca 1958. MŰVEIRŐL: <u>A hét zeneműve:</u> 3. (Skót) szimfónia, a-moll, op. 56., 1983-1984. 4. (Olasz) szimfónia, A-dúr, op. 90., 1973/4. 5. (Reformáció) szimfónia, D-dúr, op. 107., 1974/2. Hegedűverseny, e-moll, op. 64, 1980/3. Zongoraverseny, D-moll, op. 40., 1976/3. Hebridák-nyitány, op. 26., 1981/1. D-moll zongoratrió, op. 49., 1983-1984. Első Walpurgis éj, op. 60., 1981/4.
1.	<u>Oktett</u>, op. 20., 1825. - Részlet: <u>3. tétel</u>: Scherzo. Allegro leggierissimo (4'31) Bartók vonósnégyes: Komlós Péter, Hargitai Géza - hegedű, Németh Géza - brácsa, Mező László - cselló és Stuller Gyula, Almási Zoltán - hegedű, Devich Sándor - brácsa, Onczay Csaba - cselló	CD: Hungaroton Classic HCD 31351 IRODALOM: <u>A hét zeneműve:</u> 1979/1. (Frigyesi Judit)
2.	<u>Ein Sommernachtstraum</u> (Szentivánéji álom) - színpadi zene Shakespeare színművéhez Két részlet: a/ <u>Nyitány</u>, E-dúr, op. 21, 1826. b/ <u>Dal és Kórus</u> op. 61, 1842.	CD: EMI CDC 7 47230 2 IRODALOM: <u>A hét zeneműve:</u> 1979/2. (Boschán Daisy)
a/	<u>Nyitány</u>, E-dúr, op. 21, 1826. Philharmonia Orchestra vez. Otto Klemperer (12'51)	CD: EMI CDC 7 47230 2
b/	<u>Dal és Kórus</u> - a 2. felvonás 2. jelenetéből, op. 61,3, 1842. Heather Harper - szoprán Janet Baker - alt Philharmonia Orchestra vez. Otto Klemperer (4'39)	CD: EMI CDC 7 47230 2

Dal és Kórus

FIRST FAIRY (soprano solo) You spotted snakes with double tongue, Thorny hedge-hogs, be not seen; Newts, and blind-worms, do no wrong; Come not near our fairy queen. Hence, away! FIRST FAIRY (soprano solo) SECOND FAIRY (mezzo-soprano) CHORUS OF FAIRIES Philomel, with melody, Sing in our sweet la lullaby; Never harm, Nor spell, nor charm, Come our lovely lady nigh; So, good night, with la lullaby. SECOND FAIRY Weaving spiders come not here; Hence, you long-legg'd spinners, hence! Beetles black, approach not near; Worm nor snail, do no offence. Come not here. FIRST FAIRY Come not here. SECOND FAIRY Beetles black, approach not near; Worm nor snail, do no offence. FIRST FAIRY Come not here. SECOND FAIRY Come not here. FIRST FAIRY, SECOND FAIRY, CHORUS OF FAIRIES Philomel, with melody, Sing in our sweet la lullaby; Never harm, Nor spell, nor charm, Come our lovely lady nigh; So, good night, with la lullaby. FIRST FAIRY Hence, away! now all is well. One aloof stand sentinel.	ELSŐ TÜNDEÉR Kettősnyelvű pettyes kígyók, Tüskedisznók, innen el; Félre undok poc, vakondok, Asszonyunkhoz ne közel! KAR Philoméla dalabáj Zengje lágyan: lullabáj Lulla, lulla, lullabáj, Semmi bű semmi báj Asszonyunkra itt ne szállj; Jó'tszakát, lullabáj. MÁSODIK TÜNDEÉR El, szövő pók, itt ne járj, Hosszulábu nagy kaszás; Félre dűgő éjbogár, Csiga, féreg, minden más. Itt ne járj. ELSŐ TÜNDEÉR Itt ne járj. MÁSODIK TÜNDEÉR Félre dűgő éjbogár, Csiga, féreg, minden más. ELSŐ TÜNDEÉR Itt ne járj. MÁSODIK TÜNDEÉR Itt ne járj. Philoméla dalabáj Zengje lágyan: lullabáj Lulla, lulla, lullabáj, Semmi bű semmi báj Asszonyunkra itt ne szállj; Jó'tszakát, lullabáj. ELSŐ TÜNDEÉR Minden úgy van, amint kell. Álljon őrt egy, és mi el! (Arany János fordítása)
--	--

		IRODALOM: Paulus, oratórium (Várnai Péter: Oratóriumok könyve)
3.	<u>Elias</u> (Éliás), oratórium két részben a Királyok I. és II. könyve nyomán, op. 70., 1846. Bemutató: Birmingham, 1846, végleges vált. London, 1847. - Négy részlet Elias/Éliás - Theo Adam, basszus Ahab/Aháb - Hans-Joachim Rotzsch, tenor Obadjah - Peter Schreier, tenor Szoprán szóló - Elly Ameling A fiú - Renata Krahmer Rundfunkchor Leipzig Gewandhausorchester Leipzig vez. Wolfgang Sawallisch	CD: PHILIPS 420 106-2 IRODALOM: <u>Várnai Péter</u>: Oratóriumok könyve <u>A hét zeneműve</u>: 1984-1985. (Mesterházi Máté)

a/	No. 10-13.	
----	------------	--

	No. 10. Recitativo és Kórus (3'58)	
--	------------------------------------	--

ELIAS
So wahr der Herr Zebaoth lebet,
vor dem ich stehe:
Heute, im dritten Jahre,
will ich mit dem Könige zeigen,
und der Herr wird wieder regnen lassen
auf Erden.

AHÁB
Bist du's, Elias, bist du's, der Israel
verwirrt?

DAS VOLK
Du bist's, Elias, du bist's, der Israel
verwirrt!

ELIAS
Ich verwirrte Israel nicht,
sondern du, König,
und deines Vaters Haus,
damit, dass ihr des Herrn Gebot verlasst
und wandelt Baalim nach.
Wohlan! so sende nun hin,
und versammle zu mir das ganze Israel,
auf den Berg Carmel,
und alle Propheten Baals,
und alle Propheten des Hains
die vom Tische der Königin essen:
da wollen wir sehn, ob Gott der Herr ist.

DAS VOLK
Da wollen wir sehn, ob Gott der Herr ist.

ÉLIÁS
Úgy igaz, ahogy a seregek Ura létezik,
aki előtt állok:
Ma, a harmadik évben,
megjelenek a király előtt,
és az Úr ismét esőt fog küldeni a földre.

AHAB
Te vagy, Éliás, te vagy, aki megrontotta
Izraelt?

A NÉP
Te vagy, Éliás, te vagy aki megrontotta
Izraelt!

ÉLIÁS
Nem én rontottam meg Izraelt,
hanem te, király,
és atyád háza,
azzal, hogy elhagytátok az Úr parancsolatait
és a Baálokat követtétek.
Nosza! Üzenj hát,
és gyűjtsd nekem egybe egész Izraelt,
a Kármel hegyére,
és Baál minden prófétáját,
és a ligetek minden prófétáját,
akik a királynő asztaláról esznek:
Ott majd meglátjuk, Isten-e az Úr.

A NÉP
Ott majd meglátjuk, Isten-e az Úr.

ELIAS Auf denn, ihr Propheten Baals, erwählet einen Farren und legt kein Feuer daran, und rufet ihr an den Namen eures Gottes, und ich will den Namen des Herrn anrufen; welcher Gott nun mit Feuer antworten wird, der sei Gott. DAS VOLK Ja, welcher Gott nun mit Feuer antworten wird, der sei Gott. ELIAS Ruft euren Gott zuerst, denn eurer sind viele! Ich aber bin allein übergeblieben, ein Prophet des Herrn. Ruft eure Feldgötter, und eure Berggötter!	ÉLIÁS Fel hát, Baál prófétái, válasszatok egy tulkot, és tüzet ne rakjatok alá, és szólítsátok istenetek nevét, és én pedig az Úr nevét fogom szólítani; amelyik Isten tűzzel válaszol, az az Isten. A NÉP Igen, amelyik Isten tűzzel válaszol, az az Isten. ÉLIÁS Hívjátok előbb ti az isteneteket, hiszen sokan vagytok! Én egyedül maradtam, az Úr prófétájának. Hívjátok mezei isteneiteket, és hegyi isteneiteket!
---	--

No. 11. Kórus (3'50)

PROPHETEN BAALS Baal, erhöře uns! Wende dich zu unserm Opfer, Baal, erhöře uns! Höre uns, mächtiger Gott! Send' uns dein Feuer, und vertilge den Feind.	BAÁL PRÓFÉTÁI Baál, hallgass ráánk! Fogadd el az áldozatunkat, Baál, hallgass ráánk! Hallgass ráánk, hatalmas Isten! Küldj nekünk tüzet, és semmisítsd meg az ellenséget.
---	---

No. 12. Recitativo és Kórus (0'56)

ELIAS Rufet lauter! Denn er ist ja Gott: er dichtet, oder er hat zu schaffen, oder ist über Feld, oder schläft er vielleicht, dass er aufwache! Rufet lauter, rufet lauter! PROPHETEN BAALS Baal, erhöře uns, wache auf! Warum schläfst du?	ÉLIÁS Hívjátok hangosabban! hiszen Isten ő: ábrándozik, vagy éppen terem, vagy talán alszik, (hívjátok) hogy fölébredjen! Hívjátok hangosabban, hívjátok hangosabban! BAÁL PRÓFÉTÁI Baál, hallgass ráánk, ébredj föl! Miért alszol?
---	---

No. 13. Recitativo és Kórus - részlet (1'58)

ELIAS Rufet lauter! Er hört euch nicht! Ritzt euch mit Messern und mit Pfriemen, nach eurer Weise. Hinkt um den Altar, den ihr gemacht, rufet und weissagt! Da wird keine Stimme sein, keine Antwort, kein Aufmerken. PROPHETEN BAALS Baal! Baal! Gib uns Antwort, Baal! Siehe, die Feinde verspotten uns!	ÉLIÁS Hívjátok hangosabban! Nem hall benneteket! Vagdossátok meg magatokat késsel, és árral, szokásotok szerint. Sántikáljatok oltárotok körül, amelyet készítettetek, hívjátok és jósoljatok! Nem lesz szó, sem válasz, sem figyelem. BAÁL PRÓFÉTÁI Baál! Baál! Adj nekünk választ, Baál! Látod, ellenségeink kigúnyolnak minket!
--	--

b/	No. 19-20.	
	No. 19. Recitativo és Kórus (5'30)	

OBADJAH

Hilf deinem Volk, du Mann Gottes!
 Es ist doch ja unter der Heiden Götzen
 keiner, der Regen könnte geben;
 so kann der Himmel auch nicht regnen;
 denn Gott allein kann solches alles tun.

ELIAS

O Herr! du hast nun deine Feinde
 verworfen und zerschlagen!
 So schaue nun vom Himmel herab und wende
 die Not deines Volkes.
 Öffne den Himmel und fahre herab.
 Hilf deinem Knecht, o du mein Gott!

DAS VOLK

Öffne den Himmel und fahre herab.
 Hilf deinem Knecht, o du mein Gott!

ELIAS

Gehe hinauf, Knabe, und schaue zum Meere
 zu,
 ob der Herr mein Gebet erhört.

DER KNABE

Ich sehe nichts: der Himmel ist ehern
 über meinem Haupte.

ELIAS

Wenn der Himmel verschlossen wird,
 weil sie an dir gesündigt haben,
 und sie werden beten und deine Namen
 bekennen und sich von ihren Sünden
 bekehren,
 so wollest du ihnen gnädig sein.
 Hilf deinem Knecht, o du mein Gott.

DAS VOLK

So wollest du uns gnädig sein,
 Hilf deinem Knecht, o du mein Gott.

ELIAS

Gehe wieder hin und schaue zum Meere zu.

DER KNABE

Ich sehe nichts, die Erde ist eisern
 unter mir!

ELIAS

Rauscht es nicht, als wollte es regnen?
 Siehest du noch nichts vom Meere her?

DER KNABE

Ich sehe nichts!

OBADJAH

Segíts a népeden, te, Isten embere!
 Nincs a pogány istenek között senki, aki
 esőt adhatna;
 így az ég sem adhat esőt;
 mert egyedül Isten tehet minden illet.

ÉLIÁS

Ó, Uram! ellenségeidet elűzted és
 szétverted!
 Tekints hát le az égből, és fordítsd el
 népedről a bajt.
 Nyisd meg az eget és szállj alá.
 Segíts szolgádon, ó, Istenem!

A NÉP

Nyisd meg az eget és szállj alá.
 Segíts szolgádon, ó, Istenem!

ÉLIÁS

Menj fel, fiú, és nézz a tenger felé,
 imámat meghallgatta-e az Úr!

A FIÚ

Nem látok semmit, az ég mint az érc a fejem
 fölött.

ÉLIÁS

Ha azért van zárva az ég,
 mert ők vétkeztek ellened,
 imádkozni fognak és vallják majd nevedet és
 megbánják bűneiket,
 légy hát kegyes irántunk.
 Segíts szolgádon, ó, Istenem.

A NÉP

Légy hát kegyes irántunk,
 Segíts szolgádon, ó, Istenem.

ÉLIÁS

Menj el megint, és nézz a tenger felé.

A FIÚ

Nem látok semmit, a föld mint a vas alattam!

ÉLIÁS

Nem zúg úgy, mintha eső közeledne?
 Nem látsz még semmit a tenger felől?

A FIÚ

Nem látok semmit!

ELIAS Wende dich zum Gebet deines Knechts, zu seinem Flehn, Herr! Herr, du mein Gott! Wenn ich rufe zu dir, Herr, mein Gott, so schweige mir nicht! Gedenke, Herr, an deine Barmherzigkeit. DER KNABE Es gehet eine kleine Wolke auf aus dem Meere, wie eines Mannes Hand; der Himmel wird schwarz von Wolken und Wind; es rauschet stärker und stärker! DAS VOLK Danket dem Herrn, denn er ist freundlich. ELIAS Danket dem Herrn, denn er ist freundlich und seine Güte währet ewiglich!	ÉLIÁS Fogadd el, szolgád imáját, könyörgését, Uram! Uram, Istenem! Ha hívlak téged, Uram, Istenem, ne maradj szóttan! Emlékezzél, Uram, irgalmasságodra. A FIÚ Egy kicsi felhő száll fel a tengerből, mint egy embernek a tenyere; az ég besötétül a felhőktől és a széltől; zúg egyre erősebben és erősebben! A NÉP Hála az Úrnak, mert ő nyájas. ÉLIÁS Hála az Úrnak, mert ő nyájas és az ő jósága örökkévaló.
--	--

No. 20. Kórus (3'46)

DAS VOLK Dank sei dir, Gott, du tränktest das durst'ge Land! Die Wasserströme erheben sich, sie erheben ihre Brausen. Die Wassergewogen sind gross, und brausen gewaltig. Doch der Herr ist noch grösser in der Höhe.	A NÉP Hála néked, Isten, te megitatod a szomszjas földet! A vizek árja emelkedik, zúgása egyre nő. A hullámok nagyok, és erősen zúgnak. De az Úr még nagyobb fenn a magasban.
--	--

c/ No. 21. Ária (részlet) (3'00)

SOPRAN SOLO Höre, Israel, höre des Herrn Stimme! Ach, dass du merktest auf sein Gebot! Aber wer glaubt unsrer Predigt, und wem wird der Arm des Herrn geoffenbart?	SZOPRÁN SZÓLÓ Halld, Izrael, halld az Úr hangját! Ó, bárcsak figyelnél az ő parancsára! De ki hisz a mi szavunknak, és kinek nyilatkozik meg az Úr?
--	---

d/ No. 34. Kórus (4'30)

KÓRUS Der Herr ging vorüber, und ein starker Wind, der die Berge zerriss, und die Felsen zerbrach, ging vor dem Herrn her, aber der Herr war nicht im Sturmwind. Der Herr ging vorüber, und die Erde erbebte, und das Meer erbrauste, aber der Herr war nicht im Erdbeben. Und nach dem Erdbeben kam ein Feuer, aber der Herr war nicht im Feuer. Und nach dem Feuer kam ein stilles, sanftes Sausen. Und in dem Säuseln nahte sich der Herr.	Az Úr elvonult, és erős szél, amely hegyeket szaggat, és sziklákat tör, haladt az Úr előtt, de az Úr nem volt a szélviharban. Az Úr elvonult, és a föld megrendült, és a tenger fölmorajlott, de az Úr nem volt a földindulásban. És a földindulás után tűz jött, de az Úr nem volt a tűzben. És a tűz után csendes, halk susogás hallatszott. És a susogásban közelgett az Úr. (Földes Imre fordítása)
---	---

6. Hector Berlioz

Hector <u>Berlioz</u>, francia, *1803. XII. 11. Côte-Saint-André (Dél-Franciaország) - †1869. III. 8. Párizs	IRODALOM: <u>Hector Berlioz emlékiratai</u> (Zeneműkiadó 1956) Peter <u>Bloom</u>: Berlioz élete (Osiris Kiadó, 2004) <u>Kroó György</u>: Berlioz, 2. kiadás (Gondolat 1980) <u>Schumann</u>: Berlioz (Lásd <u>Pillangók és Karnevál</u> - Schumann zenei írásaiból, Officina Könyvtár 39/40, Officina Nyomda és Kiadóvállalat Kft 1943)
---	---

a/ Hangszeres művek

		IRODALOM: <u>A hét zeneműve</u>: 1980/2. Harold Itáliában, szimfónia brácsaszóolóval
1.	„<u>Epizód egy művész életéből</u>” (Fantasztikus szimfónia), op. 14., 1. vált. 1830. Bemutató: 1830. 2. vált. 1831. - Részletek: a/ <u>1. tétel: Álmod, szenvedélyek</u> - részlet (0'45) b/ <u>5. tétel: Boszorkányszombat</u> - részlet (2'00) Boston Symphony Orchestra vez. Charles Munch	CD: RCA RD862 10 (2) IRODALOM: <u>Schumann</u>: Berlioz (Lásd <u>Pillangók és Karnevál</u> - Schumann zenei írásaiból, Officina Könyvtár 39/40, Officina Nyomda és Kiadóvállalat Kft 1943.) <u>A hét zeneműve</u>: 1979/3. (Frigyesi Judit)

	c/ <u>4. tétel: Menet a vesztőhelyre</u> - <u>Allegretto non troppo</u> (4'30) Boston Symphony Orchestra vez. Charles Munch	CD: RCA RD862 10 (2)
--	---	---------------------------------

b/ Vokális művek

		IRODALOM: Operák: Benvenuto Cellini, Béatrice et Bénédicte/Beatrix és Benedek, A Trójaiak: I. Trója bevétele, II. A trójaiak Karthágóban (Lásd <u>Németh Amadé</u>: Operaritkaságok, Zeneműkiadó 1980) Oratorikus és vokális művek: Faust elkárhozása, drámai legenda (Lásd <u>Várnai Péter</u>: Oratóriumok könyve) <u>A hét zeneműve</u>: 1981/2. Krisztus gyermekkora, oratórium 1975/2. Rómeó és Júlia, drámai szimfónia 1984-1985. Te Deum 1976/2. Nyári éjszakák, dalciklus
2.	<u>Requiem</u>, op. 5., 1836-1837., Bemutató: Párizs, 1837. - Részlet: <u>2. tétel: Dies irae, Tuba mirum</u> (12'30) Boston Symphony Orchestra New England Conservatory Chorus vez. Charles Munch	CD: RCA RD862 10(2) IRODALOM: <u>Várnai Péter</u>: Oratóriumok könyve <u>A hét zeneműve</u>: 1973/3. (Tallián Tibor)

Dies irae, dies illa solvet saeculum in favilla, teste David cum Sibylla.	Ama nap, a harag napja, e világot lángba dobja: Dávid és Szibilla mondja.	Ó borzalmak hajnalpírja, jössz majd, földünk máglyasírja, mint Sibylla s Dávid írja.
Quantus tremor est futurus quando iudex est venturus, cuncta stricte discussurus!	Mily irtózat fog az lenni, ha a Bíró el fog jönni mindent híven számbavenni.	Hány könnyörgő lesz és síró, hogya trónra lép a Bíró, bűneinkre törvényt író.
Tuba mirum spargens sonum per sepulcra regionum coget omnes ante thronum.	Harsonának szörnyű hangja hull a millió sírhantra kit-kit a Trón elé hajtva.	Rettentő kürt hangja bódít, felkeltvén a sír lakóit, s istenséghez térni szólít.
Mors stupebit et Natura cum resurget creatura judicanti responsura.	Hökken Halál és Természet ahol a Teremtés ébred felelni a Vádló-széknek.	Lét és nemlét sírva áll ott, hogya kél a sírbaszállott, Bírájának adni számot.
Liber scriptus proferetur in quo totum continetur unde mundus iudicetur.	Az írott könyv elhozatik melyben minden foglaltatik kiből végzés formáltatik.	Nagy könyv tárul, törvényt rendel, lészen írás benne tenger megvádolni téged, ember.
Iudex ergo cum sedebit, quidquid latet apparebit; nil inultum remanebit.	S ha a Bíró leül ottan, ami csak lappang, kipattan, misen marad megtorlatlan. (Babits Mihály fordítása)	Ott ül trónján fenn az Isten, hogya lelkünkbe fényt derítsen, minden vétkest elveszítsen. (Faludy György fordítása)

7. Fryderyk Chopin

	Fryderyk (franciásan Frédéric) <u>Chopin</u>, lengyel, *1810. II. 22. vagy III. 1. Żelazowa Wola - †1849. X. 17. Párizs	IRODALOM: MŰVEINEK JEGYZÉKE: Maurice J. E. <u>Brown</u>: CHOPIN - AN INDEX OF HIS WORKS IN CHRONOLOGICAL ORDER (BI=Brown Index) ÉLETRAJZI MUNKÁK: André <u>Gide</u>: Gondolatok Chopinről, Zeneműkiadó 1967. Jarosław <u>Iwaszkiewicz</u>: Chopin, Bibliotheca 1958. <u>Jemnitz</u> Sándor: Frideryk Chopin, Gondolat 1960. dr. <u>Nádor</u> Tamás: Frideryk Chopin életének krónikája, Zeneműkiadó 1982. Tad <u>Szulc</u>: Chopin Párizsban, Európa 1999. MŰVEIRŐL: <u>A hét zeneműve</u>: Andante spianato és nagy polonéz, op. 22., 1985-1986. Balladák 1974/3. Berceuse, Barcarolle, f-moll fantázia, 1975/4. Tizenkét etűd, op. 10., 1979/4. Tizenkét etűd, op. 25., 1983-1984. Négy impromptu, 1980/4. Keringők, 1973/3. Noktürnök, 1975/2. Négy scherzo, 1977/4. H-moll szonáta, op. 58., 1976/2. E-moll zongoraverseny, op. 11., 1981/3.
1.	<u>Két mazurka</u>: a/ <u>F-dúr mazurka</u>, op. 68,3 (BI 34.) 1829. (2'10) b/ <u>B-dúr mazurka</u>, op. 7,1 (BI 61.) 1830-1831. (2'20) Ferenczy György - zongora	LEMEZ: HUNGAROTON LPX 12395-96 IRODALOM: <u>A hét zeneműve</u>: 1977/3. (Kecskeméti István)
2.	<u>Prelűdök</u>, op. 28. Két részlet: a/ No. 1. <u>C-dúr prelűd</u> - BI 124., 1839. (0'40) b/ No. 2. <u>a-moll prelűd</u> - BI 123. 1838. (2'17) Maurizio Pollini - zongora	CD: DEUTSCHE GRAMMOPHON 413-796- 2 IRODALOM: <u>A hét zeneműve</u> 1976/3. (Hamburger Klára) André <u>Gide</u>: Gondolatok Chopinről, Zeneműkiadó 1967.

3.	<u>b-moll szonáta</u>, op. 35. (a 3. tétel: Gyászinduló, 1837. - BI 114. a többi tétel: - BI 128., 1839. - Részlet: <u>4. tétel</u>: Presto (1'14) Emil Gilelsz - zongora	CD: PHILIPS Great Pianists of the 20th Century 456 799-2 IRODALOM: <u>Schumann: Chopin</u> (Lásd <u>Pillangók és Karnevál</u> - Schumann zenei írásaiból, Officina Nyomda és Kiadóvállalat Kft, 1943) <u>A hét zeneműve</u>: 1979/3. (Sólyom György)
----	--	--

8. Liszt Ferenc

<u>Liszt Ferenc</u>, magyar, *1811. X. 22. Doborján (ma Raiding, Ausztria) - †1886. VII. 31. Bayreuth	IRODALOM: DOKUMENTUMOK, ÍRÁSOK: <u>Eősse László</u>: 119 római Liszt-dokumentum, Zeneműkiadó 1980. <u>Liszt válogatott írásai</u> I-II., Zeneműkiadó 1959. ÉLETRAJZI MUNKÁK: <u>Békefi Ernő</u>: L. F. származása és családja, Zeneműkiadó 1973. <u>Hamburger Klára</u>: Liszt, 2. javított, bővített kiadás, Gondolat 1980. <u>László Zsigmond</u>: Az ifjú Liszt, Zeneműkiadó 1962. <u>László Zsigmond</u>: L. F. és az oros zene, Magyar-Szovjet Társaság, 1955. <u>Legány Dezső</u>: L. F. Magyarországon (1869-1873), Zeneműkiadó 1976. <u>Legány Dezső</u>: L. F. Magyarországon (1874-1886), Zeneműkiadó 1986. <u>Liszt Ferenc Válogatott</u> levelei (1824-1861), Zeneműkiadó 1989. <u>Jakov Iszakovics Milstejn</u>: Liszt I-II., Zeneműkiadó Vállalat 1965 (műjegyzékkel). dr. <u>Nádor Tamás</u>: L. F. életének krónikája <u>Szabolcsi Bence</u>: L. F. estéje, Zeneműkiadó 1956. <u>Alan Walker</u>: L. F. - 1. A virtuóz évek, 1811-1847. Zeneműkiadó 1986. <u>Alan Walker</u>: L. F. - 2. A weimari évek, 1848-1861. Editio Musica Budapest 1994.
--	--

		MŰVÉSZETÉRŐL: <u>Bárdos</u> Lajos: L. F. a jövő zenésze, Akadémiai Kiadó 1976. <u>Bartók</u>: L. zenéje és a mai közönség; L.-problémák (Lásd. B. B. összegyűjtött írásai I.) KÉPESKÖNYVEK: <u>László-Matéka</u>: L. F. élete képekben és dokumentumokban, Zeneműkiadó 1978. <u>Szelényi</u> István: L. F. élete képekben, 3. kiadás, Zeneműkiadó 1961. MŰVEIRŐL <u>A hét zeneműve:</u> Zongora-, és orgonazene: Magyar rapszódia, 1974/3. Magyar történelmi arcképek, 1979/3. Petrarca-szonettek, 1978/3. H-moll szonáta, 1979/2. Transzcendens etűdök, 1978/1. Zarándokévek 1. Svájc, 1979/4. Zarándokévek 2. Itália, 1981/4. Dante-szonáta, 1976/2. Zarándokévek 3., 1983-1984. A Villa d'Este ciprusai és szökökútjai, 1983-1984. Ad nos ad salutarem undam, 1984-1985. B-A-C-H prelúdium és fuga, 1985-1986. Két legenda, 1985-1986. Művek zongorára és zenekarra: A-dúr zongoraverseny, 1975/4. Esz-dúr zongoraverseny, 1975/1. Haláltánc, 1977/1. Dalok: Victor Hugo-dalok, 1985-1986.
--	--	---

A/ WEIMAR (1848-1861)

1.	<u>Années de pèlerinage</u> (Zarándokévek/Vándorévek) Első év, Svájc, 1848-54. - Két részlet: a/ Nr. 2. <u>Au lac de Wallenstadt</u> (A Wallenstadti tónál) b/ Nr. 3. <u>Pastorale</u>	IRODALOM: <u>Kroó</u> György: Az első Zarándokév - Az Albumtól a Suite-ig, Zeneműkiadó 1986. <u>A hét zeneműve:</u> 1979/4. (Hamburger Klára)
a/	<u>Au lac de Wallenstadt</u> (A Wallenstadti tónál), S. (=Searle-jegyzék) 160,2; R. (=Raabe-jegyzék) 10a,2 Alfred Brendel - zongora (3'27)	CD: PHILIPS 420 202-2

b/	<u>Pastorale</u> , S. 160,3; R. 10a,3 Alfred Brendel - zongora (1'37)	CD: PHILIPS 420 202-2
----	--	--------------------------

		IRODALOM: <u>A hét zeneműve:</u> Programszimfónia: Dante-szimfónia, 1985-1986. Szimfonikus költemények Amit a hegyen hallani, 1977/3. Az ideálok, 1986-1987. Hősi sirató, 1983-1984. Hungaria, 1975/1 Hunok csatája, 1983-1984. Hamlet, 1985-1986. Les Préludes, 1973/4. Mazeppa, 1976/3. Orfeusz, 1977/2. Tasso, 1975/3. A bölcsőtől a sírig, 1983-1984. Egyéb zenekari művek: Két epizód Lenau Faustjából: 1. Az éji menet, 2. Mefisztó-keringő, 1978/4.
--	--	--

2.	Eine Faust-Symphonie - in drei Charakterbildern (<u>Faust-szimfónia</u> - három jellemképben: 1. Faust, 2. Gretchen, 3. Mephistopheles), Goethe nyomán nagyzenekarra, tenor szólóra és férfikarra, S. 108; R. 425. Keletkezés: vokális együttes nélkül 1854., zárókórus 1857. Bemutató: Weimar, 1857. - Két részlet: <u>1. tétel</u>: Faust <u>3. tétel</u>: <u>Mephistopheles</u> - és zárókórus	IRODALOM: <u>A hét zeneműve:</u> 1974/2. (Hamburger Klára) <u>Goethe</u>: Faust <u>Lenau</u>: Faust
----	--	--

a/	<u>1. tétel</u>: <u>Faust</u> (26'51) Royal Philharmonic Orchestra vez. Sir Thomas Beecham	CD: EMI 7 63371 2
----	---	-------------------------------

b/	<u>3. tétel</u>: <u>Mephistopheles</u> - és zárókórus (22'23) Alexander Young - tenor Beecham Choral Society Royal Philharmonic Orchestra vez. Sir Thomas Beecham	CD: EMI 7 63371 2 SZÖVEG: <u>Goethe</u>: Faust, a tragédia második részének zárószövegei
----	--	---

CHORUS MYSTICUS Alles Vergängliche Ist nur eine Gleichnis; Das Unzulängliche, Hier wird's Ereignis; Das Unbeschreibliche, Hier ist's (Liszt-nél: Wird es) getan; Das Ewig-Weibliche Zieht uns hinan.	Csak földi példakép minden mulandó; itt lesz a csonka ép s megbámulandó; mit nincs szó mondani, itt végbe ment; az Örök Asszonyi vonz odafent. (Kálnoky László fordítása)
--	---

B/ RÓMA (1861-1869)

		IRODALOM: Koronázási mise, Missa choralis, Missa Solemnis (Esztergomi mise), Requiem, Szent Erzsébet legendája (Lásd <u>Várnai Péter</u>: Oratóriumok könyve)
3.	<u>Christus (Krisztus)</u>, oratórium a Biblia és a katolikus liturgia szövegére, S. 3; R. 478, 1855-67. (3 részben/14 tételben), I. Karácsonyi oratórium: 1. Bevezetés, 2. Pastorale és Annunciáció, 3. Stabat mater speciosa (Az örömdetes anya), 4. Pásztorjáték a jászolnál, 5. A Három királyok (Induló) II. Vízkereszt után: 6. A nyolc boldogság (Beati pauperes), 7. Pater noster (Miatyánk), 8. Az Egyház megalapítása, 9. A csoda, 10. Bevonulás Jeruzsálembe. III. Szenvedés és feltámadás: 11. Tristis est anima mea (Szomorú az én lelkem), 12. Stabat mater dolorosa (A fájdalmas anya), 13. O filii et filiae (Húsvéti himnusz), 14. Resurrexit (Feltámadott) - Részlet: No. 8. <u>Az Egyház megalapítása</u> (5'50) Budapesti Kórus Magyar Állami Hangversenyzenekar Margittay Sándor, orgona vez. Forrai Miklós	CD: WHITE LABEL HRC 184-86 IRODALOM: <u>Várnai Péter</u>: Oratóriumok könyve

Tu es Petrus et super hanc petram aedificabo ecclesiam meam, et portae inferi non praevallebunt. (Vulgata, Secundum Mattheum 16,18b)	Te Péter vagy, és ezen a kősziklán építem fel egyházamat, és a pokol kapui sem fognak diadalmaskodni rajta. (Magyar Bibliatanács, Máté 16,18b)
Simon Iohannis diligis me ... Pasce agnos meos ... Pasce oves meas. (Vulgata, Secundum Iohannem, 21, 16-17-ből)	Simon, Jóna fia, jobban szeretsz-e engem ezeknél? ... Legeltesd az én bárányaimat! ... Legeltesd az én juhaimat! (Magyar Bibliatanács, János 21,16-17-ből)

C/ WEIMAR - RÓMA - PEST (1869-1886)

1.	Weihnachtsbaum (Karácsonyfa), S. 186, R. 71, 1874-76. - Részlet: No. 9. <u>Abendglocken</u> (Esti harangok) négykezes változat (4'00) Tusa Erzsébet, Lantos István - zongora	CD: HUNGAROTON HCD 12676-2 IRODALOM: <u>A hét zeneműve:</u> 1981/2. (Hamburger Klára)
2.	<u>Années de pèlerinage</u> (Zarándokévek/Vándorévek) Harmadik év, S. 163; R. 10e. - Részlet: No. 4. Les jeux d'eaux à la Villa d'Este (<u>A Villa d'Este szökőkútjai</u>) 1877. (7'52) Kocsis Zoltán - zongora	CD: PHILIPS 420 174-2 IRODALOM: <u>A hét zeneműve:</u> 1983-1984. (Hamburger Klára)
3.	<u>Via Crucis</u> (A Kereszt útja) vegyeskarra és szólóhangokra, orgonával vagy zongorával, S. 53; R. 534. Szövegét bibliai sorokból, himnuszokból, korálokból Carolyn Wittgenstein állította össze. Róma-Budapest, 1878-1879. Bemutató: Budapest, 1929. - Részletek (6'34) Sólyom Nagy Sándor - bariton Lehotka Gábor - orgona Budapesti Kórus vez. Szabó Miklós	CD: HUNGAROTON HRC 145
a/	<u>Vexilla regis</u> : Andante maestoso (2'06)	

Vexilla regis prodeunt, fulget crucis mysterium, qua vita mortem pertulit et morte vitam protulit. Impleta sunt quae concinit David fideli carmine dicendo nationibus, regnabit a ligno Deus. Amen.	Királyi zászlók lobognak, Fénylik titka keresztfának, Min az élet megöletett, S halálával nyert életet. Íme betelt, amit hirdete Dávid királynak éneke, Helyben jövendölt így szólván: Uralkodék Isten a fán. Ámen.
--	--

b/	IV. stáció: Lento (Jézus találkozik szent anyjával) (1'42)	
c/	VIII. stáció: Andante ma poco mosso (A jeruzsálemi asszonyok) (2'04)	

Nolite flere super me,
sed super vos ipsas flete
et super filios vestros.

Ne engem sirassatok,
inkább magatokat sirassátok,
és gyermekeiteket.

d)	XI. stáció: Andante (Jézust felfeszítik a keresztre) (0'43)	
----	--	--

Crucifige!

Keresztre vele!

4.	<u>Ossa arida</u> (Szár az csontok) férfikarra, négykezes orgonakísérettel, S. 55; R. 517, 1879. (2'05) Lehotka Gábor - orgona Kiss Imre - orgona a Magyar Néphadsereg Művészegyüttesének Férfikara vez. Kis István	LEMEZ: HUNGAROTON, Liszt Choral Works II.
----	---	---

Ossa arida,
audite verbum Domini!

Szár az csontok,
halljátok az Úr szavát!

(Ezékiel könyve 37,4b)

5.	Trübe Wolken/Nuages gris (<u>Szürke felhők</u>) S. 199; R. 78, 1881. (3'02) Michael Rudy - zongora	CD: CALLIOPE CAL 9685
6.	<u>Két csárdás</u> , S. 225; R. 45, 1884. - Részlet: No. 2. <u>Csárdás obstiné</u> * (3'03) Michael Rudy - zongora *dacos	CD: CALLIOPE CAL 9685
7.	<u>Mephisto-Walzer No. 4. Bagatelle ohne Tonart;</u> <u>Bagatelle, sans tonalité;</u> <u>(Negyedik Mefisztó-keringő - Hangnem nélküli</u> <u>bagatell), S. 216a; R. 60c,</u> 1885. (2'39) Michael Rudy - zongora	CD: CALLIOPE CAL 9685

9. Német, olasz, francia opera a 19. század második felében

Richard Wagner

Richard <u>Wagner</u>, német, *1813. V. 22. Lipcse - †1883. II. 13. Velence	IRODALOM: Theodor W. <u>Adorno</u>: Wagner, Európa Könyvkiadó 1985. John <u>Deathridge</u> - Carl <u>Dahlhaus</u>: Wagner (Grove monográfiák), Zeneműkiadó 1988. <u>Eösze</u> László: Richard Wagner életének krónikája, Zeneműkiadó 1970. <u>Kroó</u> György: Richard Wagner I-II, Gondolat 1968. <u>Kroó</u> György: Heilawac avagy délutáni álom a kanapén (négy tanulmány a Nibelung gyűrűjéről), Zeneműkiadó 1983. Thomas <u>Mann</u>: Richard Wagner szenvedése és nagysága, Európa Könyvkiadó 1983. Thomas <u>Mann</u>: Wagner és korunk - írások, elmélkedések, levelek, Zeneműkiadó 1965. <u>Sólyom</u> György: Wagner, Zeneműkiadó 1966. Cosima <u>Wagner</u>: Napló (1869- 1883), Gondolat 1983. Richard <u>Wagner</u>: A barna könyv - Napló, feljegyzések (1865-1882), Gondolat 1980. Richard <u>Wagner</u>: Költészet és zene a jövő drámájában, Zeneműkiadó 1983. Richard <u>Wagner</u>: Művészet és forradalom, Seneca 1995. MŰVEIRŐL: Operák: Erich <u>Rappl</u>: Wagner operakalauz, Zeneműkiadó 1976. Szerelmi tilalom, A tündérek (Lásd <u>Németh</u> Amadé: Operaritkaságok, Zeneműkiadó 1980) A hét zeneműve: A bolygó hollandi, 1977/3. Lohengrin, 1986-1987. Egyéb művek: A hét zeneműve: Faust-nyitány, 1984-1985. Siegfried-idill, 1984-1985. Wesendonk-dalok, 1975/3.
--	--

1.	<u>Der Ring des Nibelungen</u> (A Nibelung gyűrűje) - színpadi ünnepi játék előestre és három napra Wagner szövegére: a/ Előest: Das Rheingold (A Rajna kincse), szöveg: 1852, zene: 1853-54. b/ Első nap: Die Walküre (A walkür), 3 felvonás, szöveg: 1852, zene: 1854-56. c/ Második nap: Siegfried, 3 felvonás, szöveg: 1851, zene: 1856-71. d/ Harmadik nap: Götterdämmerung (Istenek alkonya), 3 felvonás előjátékkal, szöveg: 1848-1852, zene: 1869-74. A ciklus bemutatója: Bayreuth, Festspielhaus, 1876. aug. 13., 14., 16., 17. Richter János vezényletével	IRODALOM: Erich <u>Rappl</u>: Wagner operakalauz, Zeneműkiadó 1976. <u>Wagner</u>: A Nibelung gyűrűje (szövegkönyv, Blum Tamás fordítása), Zeneműkiadó 1973. <u>Wagner</u>: A Nibelung gyűrűje (szövegkönyv, Blum Tamás fordítása), Szenci Molnár Társaság 1998. <u>A hét zeneműve:</u> A Rajna kincse, 1979/4. (Sólyom György) A walkür - 1. felvonás 1973/2. (Kovács János)
----	--	--

	<u>Das Rheingold</u> (A Rajna kincse) <u>Előjáték</u> (4'14) <u>és részlet az 1. jelenetből</u> (1'10) Woglinde, sellő - Oda Balsborg Wellgunde, sellő - Hetty Plümacher Flosshilde, sellő - Ira Malaniuk Wiener Philharmoniker vez. Solti György	CD: DECCA 414 101-2 IRODALOM: Erich <u>Rappl</u>: Wagner operakalauz, Zeneműkiadó 1976. <u>A hét zeneműve:</u> A Rajna kincse, 1979/4. (Sólyom György)
--	--	--

	<u>1. jelenet</u> - részlet (1.10) (A Rajna mélyén. Zöldes félhomály, fölül világosabb, lent sötétebb. Fent víz, amely szüntelen jobbról balra folyik. Mélyebben a víz finom köddé válik, a talajtól embermagasságra pedig szinte úgy tűnik, már nincs is nedvesség. A ködök, mint felhők vonulnak az éjszakai folyómederben. Mindenütt karcsú szirtek emelkednek a mélyből, ezek képezik a szintér határait. A talaj vad sziklavidék, szirtekkel, kövekkel tele, sehol sem teljesen vízszintes, és minden oldalon barlangok sötétjében folytatódik a tér. A színpad közepén lévő karcsú szirt körül, mely egész a világosabb vízréteggig fölér, úszik egy rajnai sellő.)	
--	---	--

WOGLINDE Weia! Waga! Woge, du Welle! walle zur Wiege! Wagalaweia! Wallala weiala weia! WELLGUNDE Woglinde, wachst du allein? WOGLINDE Mit Wellgunde wär' ich zu zwei.	WOGLINDE Hejja! hajja! Hintáztass hullám habjaid hátán! Hejja! hajja! WELLGUNDE (Fölülről, csak a hangja hallatszik.) Woglinde, magadban vagy? WOGLINDE Majd kettesben leszünk, ha jössz.
---	---

WELLGUNDE Lass sehn, wie du wachst. WOGLINDE Sicher vor dir. FLOSSHILDE Heiaha weia! Wildes Geschwister! WELLGUNDE Flosshilde, schwimm! Woglinde flieht: hilf mir die Fliessende fangen! FLOSSHILDE Des Goldes Schlaf hütet ihr schlecht; besser bewacht des Schlummernden Bett, sonst büsst ihr beide das Spiel!	WELLGUNDE <i>(Lemerül a szirthez.)</i> Hogy örködöl itt? WOGLINDE Vígan és jól! <i>(Tréfálkozva próbálják egymást megfogni.)</i> FLOSSHILDE <i>(Hangja hallatszik felülről.)</i> Hejja, hejja! Húgaim ott lenn! WELLGUNDE Flosshilde, ússz! Woglinde, lám, szökik, ha nem vagyunk fürgék! FLOSSHILDE <i>(Lemerül a játszadozók közé.)</i> Így őrzitek színaranyunk? Vigyázzatok, a nagy vígasság nagy búra válhatik még! <i>(A kettő víg kiáltozással elúszik. Flosshilde igyekszik hol az egyiket, hol a másikat elérni, de azok kibújnak és együttesen kergetik Flosshildét. Mint a halak úsznak sebesen szitről-szirtre, tréfálkozva, kacagva.)</i> (Blum Tamás fordítása)
---	---

2.	<u>Tristan und Isolde</u> (Trisztán és Izolda) zenedráma három felvonásban a zeneszerző szövegére, szöveg: 1854-1857, zene: 1857-1859. Bemutató: München, 1865. - Részlet: <u>Előjáték</u> (11'00) Philharmonia Orchestra vez. Wilhelm Furtwängler	CD: EMI 7 47322 2 IRODALOM: Erich <u>Rappl</u>: Wagner operakalauz, Zeneműkiadó 1976. <u>Bédier</u>: Trisztán és Izolda regéje, Magyar Helikon 1966. <u>Thomas</u>: Trisztán és Izolda, Európa - Helikon, 1983. <u>Trisztán és Izolda története</u> (lásd Germán, kelta regék és mondák, Móra Ferenc Könyvkiadó, 1965.) A hét zeneműve: Előjáték és Izolda szerelmi halála, 1974/4. (Tallián Tibor)
----	---	---

3.	<u>Die Meistersinger von Nürnberg</u> (A nürnbergi mesterdalnokok), opera három felvonásban a zeneszerző szövegére, szöveg: 1861-1862, zene: 1862-1867. Bemutató: München, 1868. - Részlet: <u>2. felvonásból:</u> <u>Beckmesser „szerenádja”</u> <u>és finálé (11/34)</u> Hans Sachs, cipész - Paul Schöffler, bariton Sixtus Beckmesser, városi írnok - Karl Dönch, bariton Walther von Stolzing, fiatal frank lovag - Günther Treptow, tenor David/Dávid, Sachs inasa - Anton Dermota, tenor Fritz Kothner, pék - Alfred Poell, bariton Konrad Nachtigall, bádigos - Wilhelm Felden, basszus Kunz Vogelgesang, szűcs - Hugo Meyer-Welfing, tenor Hans Foltz, rézműves - Ljubomir Pantscheff, basszus Hermann Ortel, szappanos - Harald Präglhöf, basszus Augustin Moser, szabó - Hermann Gallos, tenor Ulrich Eisslinger, fűszeres - William Wernigk, tenor Balthasar Zorn, öntő - Erich Majkut, tenor Hans Schwarz, harisnyaszövő - Franz Bierbach, basszus Veit Pogner, aranyműves - Otto Edelmann, basszus Magdalene/Magdaléna, Éva dajkája - Else Schürhoff, mezzoszoprán Éjjeliőr - Harald Präglhöf, basszus Wiener Staatsoperchor Wiener Philharmoniker vez. Hans Knappertsbusch	CD: DECCA 440 057-2 IRODALOM: Erich <u>Rappl</u>: Wagner operakalauz, Zeneműkiadó 1976. <u>A hét zeneműve:</u> A nürnbergi mesterdalnokok, nyitány, 1981/1. (Sólyom György)
	<u>Hatodik jelenet</u> (részlet) (Utca Pogner és Sachs háza előtt, este van.)	

BECKMESSER „Den Tag seh' ich erscheinen, der mir wohl gefall'n tut;” „da fasst mein Herz sich einen... guten und frischen.” - Treibt ihr hier Scherz? Was wär' nicht gelungen?	BECKMESSER (Lantkisérettel.) „Felkél immár a fényes nap, Mely hoz reám üdvöt...” SACHS (ráüt a cipőtalpra.) BECKMESSER „Szívem nagy bátorságra kap SACHS (Üt a kalapáccsal) BECKMESSER S érez új örö...” SACHS (Megint üt) BECKMESSER Tréfál talán? Mi a hiba benne?
---	---

SACHS

Besser gesungen:
„da fasst mein Herz
sich einen guten, frischen - “

BECKMESSER

Wie soll sich das reimen
auf „seh’ ich erscheinen“?

SACHS

Ist Euch an der Weise nichts gelegen?
Mich dünkt, sollt’ passen Ton und Wort.

BECKMESSER

Mit Euch zu streiten? Lasst von den
Schlägen,
sonst denkt Ihr mir dran!

SACHS

Jetzt fahret fort!

BECKMESSER

Bin ganz verwirrt! -

SACHS

So fangt noch mal an:
drei Schläg’ ich jetzt pausieren kann.

BECKMESSER

Am besten, wenn ich ihn gar nicht
beacht’: -
wenn’s nur die Jungfer nicht irre macht!

„Den Tag seh’ ich erscheinen,
der mir wohl gefall’n tut;
da fasst mein Herz sich einen
guten und frischen Mut.
Da denk’ ich nicht an Sterben,...

lieber an Werben
um jung Mädeleins Hand.

Warum wohl aller Tage
schönster mag dieser sein?

SACHS

Így volna jó ez:
"A szívem bátorságra kap és érez..."

BECKMESSER

Hogy rimeljek hát ezzel:
„Immár a fényes nap?"

SACHS

A dallamra nincsen semmi gondja?
Hiszen szó s dallam egy legyen!

BECKMESSER

Mit vitatkozom? Ne kalapáljon,

mert megbánja még!

SACHS

Folytassa csak!

BECKMESSER

Hogy megzavart!

SACHS

Hát kezdje megint,
Én három ütést pauzálhatok.

BECKMESSER

(félre)
Legjobb, ha nem is ügyelek reá,

Csak a leányzó ne hallja meg!
(torkát köszörüli és újra kezdi)
„Felkél immár a fényes nap,
Mely hoz reám üdvöt,
Szívem nagy bátorságra kap,
Érez új örömet.
Nem gondolok halálra,

SACHS (Üt a kalapáccsal)

BECKMESSER

inkább a nászra,
egy szép ifjú lányra.

SACHS (Megint üt egyet)

BECKMESSER

Vajjon a napok legszebbje
Mért leszen éppen ma?

SACHS (Közben ütött egyet)

Allen ich hier es sage:
weil ein schönes Fräulein
von ihrem lieb'n Herr Vater,
wie gelobt hat er,

ist bestimmt zum Ehstand.

Wer sich getreu',
der komm' und schau',
da steht die hold lieblich Jungfrau,
auf die ich all' mein' Hoffnung bau',
darum ist der Tag so schön blau,
als ich anfänglich fand."

Sachs! - Seht! - Ihr bringt mich um!
Wollt Ihr jetzt schweigen?

SACHS
Ich bin ja stumm!
Die Zeichen merkt' ich; wir sprechen
dann:
derweil' lassen die Sohlen sich an.

BECKMESSER

Sie entweicht? Pst! Pst! - Herr Gott! Ich
muss!
Sachs! Euch gedenk' ich die Ärgernuss!

SACHS
Merker am Ort! -
Fahret fort!

BECKMESSER
„Will heut' mir das Herz hüpfen,
werben um Fräulein jung,
doch tät der Vater knüpfen
daran ein' Bedingung
für den, der ich beerben
will, und auch werben
um sein Kindelein fein.
Der Zunft ein bied'rer Meister,
wohl sein' Tochter er liebt,
doch zugleich auch beweist er,
was er auf die Kunst gibt:
zum Preise muss es bringen
im Meistersingen,
wer sein Eidam will sein.

Nun gilt es Kunst,
dass mit Vergunst
ohn' all' schädlich gemeinen Dunst
ihm glücke des Preises Gewunst,
wer begehrt mit wahrer Inbrunst,
um die Jungfrau zu frei'n."

BECKMESSER

(dühösen)
Elmondom (ütés), minden hogy értse,
Mert egy ifjú (ütés) lányka (ütés)
Az édesatyja (ütés) ura parancsára
(közben ütés)
(Sok apró ütés)
Bájos (ütés) ara (ütés) lesz (ütés) ma
(ütés).
Ki nem hiszi (ütés),
az nézze ni... ,
Itt áll (ütés) az ékes (ütés)
leányzó (ütés),
Kire reményem irányzó (ütés),
Azért e nap kékben játszó (közben sok
ütés),
Leszen (ütés) nekem (ütés) hol-nap!"
(ütés)
(mérgeesen felugrik)
Sachs megöl engem!
Elhallgat-e már?

SACHS
Nem szóltam én,
Csak följegyeztem, beszélünk majd,

A talp addigra megpuhul tán.

BECKMESSER
(Az ablakot lesi.)
Elmegyen? Pszt, pszt. Szörnyű helyzet.

Sachs még ezért drágán megfizet!

SACHS
A jegyző vár,
halljuk hát!

BECKMESSER
„Ma boldog nap virrad rám (ütés)
Szívem ifjú lányt kér (ütések),
De lám, a lányka apja (ütés)
Súlyos feltételt mér (ütések),
Örökségét az kapja (ütés),
Ki lányát meghódítja (ütések)
Mesterdallal (ütések).
Csak céhbeli nagy mester (ütések)
Kerülhet győztesen (ütések)
És bizonyítani kell majd (ütések)
A dalnok-versenyen (ütések)
Azé lesz majd a babér (ütések),
Kinek a dala
Majd a legtöbbet ér. (közben és utána sok
ütés)
Kell hát ily mű (ütés)
Oly gyönyörű (ütés),
Csengő-bongó, fülébe zsongó (ütések),
Szűzi lelkét meghódító (ütések),
S így én leszek a
Győztes hódító!" (közben ütések)

SACHS

Seid Ihr nun fertig?

BECKMESSER

Wie fraget Ihr?

SACHS

Mit den Schuhen ward ich fertig schier!
Das heiss' ich mir echte Merkerschuh':
mein Merkersprüchlein hört dazu!

BECKMESSER

„Darf ich mich Meister nennen,
das bewähr' ich heut' gern,
weil ich nach dem Preis brennen
muss, dursten und hungern.
Nun ruf' ich die neun Musen,
dass an sie blusen
mein'n dicht'rischen Verstand.
Wohl kenn' ich alle Regeln,
halte gut Mass und Zahl;
doch Sprung und Überkegeln
wohl passiert je einmal,
wann der Kopf, ganz voll Zagen,
zu frei'n will wagen
um jung Mädeleins Hand.
Ein Junggesell
trug ich mein Fell,
mein Ehr', Amt, Würd' und Brot zur Stell',
dass Euch mein Gesang wohl gefäll'
und mich das Jungfräulein erwähl',
wenn sie mein Lied gut fand.

SACHS

Mit lang' und kurzen Hieben
steht's auf der Sohl geschrieben:
da lest es klar
und nehmt es wahr,
und merkt's Euch immerdar.
Gut Lied will Takt,
wer den verzwackt,
dem Schreiber mit der Feder
haut ihn der Schuster aufs Leder.
Nun läuft in Ruh',
habt gute Schuh';
Der Fuss Euch drin nicht knackt:
ihn hält die Sohl' im Takt!

DAVID

Wer Teufel hier? - Und drüben gar?
Die Lene ist's - ich seh' es klar!
Herrje! Der war's, den hat sie bestellt;
der ist's, der ihr besser als ich
gefällt!
Nun warte! Du kriegst's!
Dir streich' ich das Fell!

SACHS

Mikor lesz vége?

BECKMESSER

Még kérddheti?

SACHS

(Mutatja a kész cipőket.)
A cipője majdnem készen van.
Ez ám aztán jó jegyző-cipő:
Van vers is hozzá, ami fő!

BECKMESSER

„Hogy én mester is vagyok,
Ma bizonyítom be,
Mert szenvedelmes keblem
Érte éhhelteti.
Hívlak hát, kilenc múzsa,
Hogy odahúzza
Hím rímem, mit szív ír.
Tudom a szabályokat
S tartom meg mindjárt.
Majd ha versem kicsit bokáz,
Azért talán nem baj,
Mert tele volt a fejem,
Hogy nőül vegyem
E hajadon leányt.
Ha elérem,
húsom-vérem
Ím kínálok, tessék kérem,
Csak megtessék az énekem,
Legyen hitvesen énnekem,
Ha tetszik énekem.

SACHS

Ím, mindent rája vése
A jó jegyző ütése,
No nézze hát,
mit rajta lát,
A sok szarvashibát!
Az ilyen dal kontarra vall!
A jegyzőre nagy szégyen,
Ha varga jelzi eképpen.
Cipőjével most menjen el,
Nem sántikál a talp,
Taktusban jár a talp!
Jár, jár, jár, jár, jár, jár, jár!
A talpa ím taktusban jár!

DÁVID

(Kinéz a műhely ablakán.)
Ki ördög az? Ez odaát?
A Léne az, jól látom én!
Ő, de ez volt! Ide rendelé,
Ez hát aki neki jobban tetszik,
No majd megkapod,
majd megkefélek!

NACHBARN	SZOMSZÉDOK (Kinéznak az ablakon.)
KOTHNER Wer heult denn da?	KOTHNER Ki bóg ott lenn?
NACHTIGALL Wer kreischt mit Macht?	NACHTIGALL Ki ordítóz?
VOGELGESANG Ist das erlaubt so spät zur Nacht?	VOGELGESANG Hát ez szabad így éjszakán?
KOTHNER Gebt Ruhe hier!	KOTHNER Itt csend legyen!
FOLTZ Gebt Ruhe hier!	FOLTZ Itt csend legyen!
VOGELGESANG, ORTEL, ZORN, FOLTZ, NACHTIGALL 's ist Schlafenszeit!	VOGELGESANG, ORTEL, ZORN, FOLTZ, NACHTIGALL Alvás-idő!
VOGELGESANG, ZORN Gebt Ruhe hier!	VOGELGESANG, ZORN Itt csend legyen!
KOTHNER 's ist Schlafenszeit!	KOTHNER Alvás-idő!
ORTEL Ist das erlaubt so spät zur Nacht?	ORTEL Hát ez szabad így éjszakán?
VOGELGESANG, FOLTZ Mein', hört nur, wie der Esel schreit!	VOGELGESANG, FOLTZ Hogy ordít ott az a szamár!
KOTHNER Mein', hört nur, wie er schreit!	KOTHNER Hogy ordít ott!
ZORN Mein', hört nur, wie der Esel schreit!	ZORN Hogy ordít ott az a szamár!
VOGELGESANG Ihr da! Seid still!	VOGELGESANG Hej ott!
FOLTZ Seid still und schert Euch fort!	FOLTZ Csendet! Menjen hamar!
ORTEL, VOGELGESANG Heult und kreischt an and'rem Ort!	ORTEL, VOGELGESANG Hé kend! Ordítózzon másfelé!
NACHTIGALL Seid still und schert Euch fort!	NACHTIGALL Csendet! Menjen hamar!
KOTHNER, ZORN Seid still! Still! Seid still!	KOTHNER, ZORN Csendet! Csend! Csendet!
NACHTIGALL, FOLTZ Heult und kreischt an and'rem Ort!	NACHTIGALL, FOLTZ Hé kend! Ordítózzon másfelé!

Hetedik jelenet	
------------------------	--

DAVID Zum Teufel mit dir, verdammter Kerl! MAGDALENE Ach, Himmel! David! Gott, welche Not! Zu Hilfe! zu Hilfe! Sie schlagen sich tot! BECKMESSER Verfluchter Bursch! Lässt du mich los? DAVID Gewiss! Die Glieder brech' ich dir bloss! SACHS NACHTIGALL Seht nach! Da würgen sich zwei! KOTHNER Springt zu! Da würgen sich zwei! ORTEL Seht nach! 's gibt Schlägerei VOGELGESANG, ZORN Heda! Herbei! 's gibt Schlägerei: da würgen sich zwei!	DÁVID Pokolba veled, te hitvány gaz! (Nem ismeri fel Beckmestert, ráveti magát és üti-veri.) MAGDALÉNA (Az ablakból.) Nagy Isten! Dávid! Ég, milyen baj! Segítség, segítség! Agyonverik őt! BECKMESSER Hitvány fickó! Bocsáss el hát! DÁVID Nem én! Még széttöröm csontodat! SACHS (eloltja a lámpását és a műhelybe visszahúzódva figyeli a hársfát, melynek árnyékában Walther és Éva húzódnak meg.) NACHTIGALL Mi az? Itt marakodnak KOTHNER Ide! Itt marakodnak ORTEL Mi az? Itt verekszenek! VOGELGESANG, ZORN Hej-ha, ide! Verekedés: itt marakodnak.
LEHRBUBEN Herbei! Herbei! 's gibt Keilerei! 's sind die Schuster! Nein, 's sind die Schneider! Die Trunkenbolde! Die Hungerleider!	INASOK (kar) (Botokkal felszerelve mindenfelől jönnek.) Ide, ide hát ízibe! Ezek vargák,! Nem, csak a szabók! A részegesek! A koplalók!
MOSER Ihr da! Lasst los! Gebt freien Lauf! EISSLINGER Ihr da! Lasst los! Lasst ihr nicht los, wir schlagen d'rauf! NACHTIGALL FOLTZ Ihr da, lasst gleich los, wir schlagen drauf! FOLTZ, ORTEL Lasst ihr nicht los, wir schlagen d'rauf! VOGELGESANG Gebt freien Lauf: wir schlagen drauf!	MOSER Bocsássa el! Eressze el! EISSLINGER Bocsássa el! Ne eresszétek, mert mi ütünk! NACHTIGALL Bocsássa el! Eresszétek, mert mi ütünk! FOLTZ, ORTEL Ne eresszétek, mert mi ütünk! Eressze el: mert mi ütünk!

ZORN Ihr, da, lasst los! Lasst euch gleich los! MAGDALENE Ach, Himmel! Welche Not! Zu Hilfe, David! Sie schlagen sich tot! David, bist du toll? Himmel, welche Not! Sie schlagen sich noch tot!	ZORN Bocsássa el! Eresszétek! MAGDALÉNA Ah Isten, mily merény! Segítség, Dávid! Verekszenek már! Dávid örült vagy? Nagy ég, mily csata, Agyonverik egymást!
GESELLEN Heda! Geselln'ran! Dort wird mit Zank und Streit getan, da gibt's gewiss noch Schlägerei. Gesellen, haltet euch dabei! Gibt's Schlägerei, wir sind dabei! 's sind die Weber! 's sind die Gerber!	SEGEDEK (kar) <i>(Botokkal felfegyverkezve jönnek mindenfelől.)</i> Haj, hé, ti legények, Verekedés, ütés van ott, Az egyik talán ki is kapott. Legények, arra tartsatok! Ha botra jut, mi ott vagyunk! A takácsok! A tímárok!
NACHBARINNEN Was ist das für Zanken und Streit? Da gibt's gewiss noch Schlägerei? Wär' nur der Vater nicht dabei! Da ist mein Mann gewiss dabei! Ach, welche Not! Mein, seht nur dort! Mein, seht nur hier! Der Zank und Lärm! Der Lärm und Streit! 's wird einem wahrlich angst und bang!	SZOMSZÉDASSZONYOK (kar) <i>(Az ablakból és ajtókból.)</i> Ó, micsoda veszekedés? Az egyik talán kikapott? Az apa csak ne volna itt! Az uram közte van, tudom. Ó, milyen baj! Nézz csak oda! Nézz csak ide! E lárma, zaj! Civakodás! Valósággal az ember fél!
LEHRBUBEN Kennt man die Schlosser nicht, die haben's sicher angericht'! Ich glaub', die Schmiede werden's sein. Nein, 'sind die Schlosser dort, ich wett! Ich kenn' die Schreiner dort, Gewiss, die Metzger sind's! Hei! Schaut die Schäffer dort beim Tanz! Dort seh' die Bader ich im Glanz. Herbei, herbei! Jetzt geh't zum Tanz! Immer mehr! 's gibt grosse Keilerei!	INASOK Vagy nem a lakatoshad, Mely gyakorta kótyagos? Nem, a kovácsok, azt hiszem! Nem, lakatosok, fogadok! Vagy az asztalosok! Tán a mészárosok! Ni, a kádár mind ott vagyon! Jól látom a kádárokat, ide hamar! Ide, ide, itt jócskán megy nagyon! Mind nagyobb, nagyobb a zűrzavar!
ZORN Ei seht, auch Ihr hier? Geht's euch was an? VOGELGESANG Was sucht Ihr hier? Hat man Euch was getan? ZORN Euch kennt' man gut! VOGELGESANG Euch noch viel besser!	ZORN Ej mi? Kend is itt? Mi köze van? VOGELGESANG Mi baj van ott? Bántottalak talán? ZORN Tudjuk, ki az! VOGELGESANG Kend tán még jobban!

ZORN Wieso denn? VOGELGESANG Ei, so! ZORN Esel! VOGELGESANG Dummrian!	ZORN Mi, hogyan? VOGELGESANG Ej így! (Megüti.) ZORN Szamár! (Visszaüt.) VOGELGESANG Tökfő!
MEISTER Was gibt's denn da für Zank und Streit? Das tost ja weit und breit! Gebt Ruh' und schert euch jeder gleich nach Hause heim, Sonst schlag' ein Hageldonnerwetter drein!	MESTEREK Miféle lármázás van itt? Hisz ebből csata lesz! Most békén menjete nyugalmasan haza mind! Különben üssön az Isten-nyila!
MAGDALENE Hör doch nur, David! So lass doch nur den Herrn dort los, Er hat mir nichts getan! So hör mich doch nur an!	MAGDALÉNA Hallgass meg, Dávid! Bocsásd el azt az urat ott, Hisz nem vétett nekem! Hallgass rám kedvesem!
NACHBARINNEN Heda! Ihr dort unten, So seid doch nur gescheit! Ei hört, was will die Alte da? Seid ihr denn alle gleich zu Streit und Zank bereit? Heda! Dort unten, So seid doch nur gescheit! Seid ihr alle denn nur immer gleich zu Streit und Zank bereit? Nur immer Streit und Zank?	SZOMSZÉDASSZONYOK Hej, ti ott alatt, Legyen egy kis eszetek! És mit akar hát ez a vén? Kész vagytok veszekedni és verekedni? Hej! ti ott alatt, Legyen egy kis eszetek! Hát ti mindig készek vagytok Szidalomra, verésre? Mindig verekedés?
KOTHNER Euch gönnt's ich's schon lange! MOSER Wird Euch wohl bange? NACHTIGALLL Das für die Klage! EISSLINGER Hat Euch die Frau gehetzt? MOSER Schaut, wie es Prügel setzt! EISSLINGER Lümmel! MOSER Grobian! KOTHNER Seht Euch vor, wenn ich schlage!	KOTHNER Már rég szándékom volt! MOSER Megijedt, ugye? NACHTIGALLL Ezt a panaszra! EISSLINGER Az asszonyt bántotta? MOSER Nézd, verekednek már! EISSLINGER Pimasz! MOSER Goromba! KOTHNER Vigyázzon, mert ütök ám!

NACHTIGALLL Seid Ihr noch nicht gewitzt? KOTHNER Nun schlägt doch! NACHTIGALLL Das sitzt! KOTHNER Dass dich, Halunken, gleich ein Donnerwetter träf'! NACHTIGALLL Dass für die Klage! ORTEL Dass dich, Halunke!	NACHTIGALLL Még nem keféltek meg? KOTHNER Üssön hát! NACHTIGALLL Nesze! KOTHNER Üssön hát! Csapjon beléd A mennydörgős mennykő, te gaz! NACHTIGALLL Ez a panaszért! ORTEL Vigyen az ördög!
GESELLEN Dacht' ich mir's doch gleich: spielen immer Streich! Die Preisverderber! Wischt's ihnen aus! Gebt's denen scharf! Immer mehr, die Keilerei wird gross! Dort den Metzger Klaus kenn' ich heraus! 's ist morgen der Fünfte, 's brennt manchem da im Haus! Herbei! Hei! Hier setzt's Prügel!	SEGÉDEK Mindjárt gondolám, Hogy ez lesz talán. A pályarontók! Üss csak reá! Csak sózz reá! Az ütleget mindegyre több leszen! Ott a hentes Klausz, jól ismerem! Holnap ötödik lesz, Egyik-másik jól kikap! Ide! Hej! Itt az ütleget!
LEHRBUBEN Krämer finden sich zur Hand, mit Gerstenstang' und Zuckerband; mit Pfeffer, Zimmt, Muskatennuss, sie riechen schön, doch machen viel Verdross; sie riechen schön und bleiben gern vom Schuss.	INASOK A szatócok állnak elő, Fahéj a fegyver s tüzelő, Bors és cukor, szerecsendió, mi orrot bosszant, ám de azért jó... mi orrot bosszant, ám lendületbe tart.
MAGDALENE Ach! Welche Not! David! So hör doch nur einmal! Herr Gott, er hält ihn noch!	MAGDALÉNA Ah! milyen baj! Dávid! Hallgass meg hát engem! Hallgass rám, kedvesem!
NACHBARINNEN Mein! Dort schlägt sich mein Mann! Ach, Gott! Seh' ich nur meinen Hans! Sind die Kopf' von Wein euch voll? Seh' die Not ich wohl an? Seh' ich das an? Ach! Sieht man die an? Seid ihr alle denn toll? Seid ihr alle blind und toll? Sind euch vom Wein die Köpfe voll? Seht dort den Christian, Er wankt den Peter ab! Mein! dort den Michel seht, Hilfe! Der Vater! Der Vater! Ach, sie hau'n ihn tot!	SZOMSZÉDASSZONYOK Férjem verekszik ott! Ah ég! Hol az én Jánosom? Bortól ittasok vagytok? Nézd, milyen szörnyű gaz! Ezt nézd, no lám! Ah, nem nézhetem! Mind bolondok vagytok? Bolondok vagytok talán? Vagy tán sokat is ittatok? Nézzétek Krisztiánt, Péterkén milyet ránt! Nézd, ott a Miska hogyan vág! Segélyt! Isten! Az apa! Agyonütik őt! Istókra!

Jesus! Der Hans hat einen Hieb am Kopf! Jesus! sie schlagen meinen Jungen tot! Peter! So höre doch! Gott! Wie sei walken, wie sie wackeln hin und her! Ei, so höre doch! Gott, steh' uns bei, geht das noch lange hier so fort! Gott, welche Höllennot! Hei! mein Mann schlägt wacker auf sie drein! Wer hört sein eigen Wort? Hört keines mehr sein Wort!	Jézus, Hansnak beverték a fejét! Jézus! Agyonütik a fiamat! Péter, ah, ó, állj meg! Ég, mint birkóznak, dulakodnak mindnyájan! Ej, hát hallgass rám! Ég, irgalmazz, ha ez így tart még soká! Ó Jézus, segíts, ha így megy tovább! Ég, milyen szörnyűség! Hej! az én uram közbevág! Ki érti a szavát? Nem hallja a szavát!
LEHRBUBEN Meinst du damit etwa mich? Halt's Maul! Mein' ich damit etwa dich? Hei! Das sitzt. Seht nur, der Has'! Hat überall die Nas'! Immer mehr heran! Jetzt fängt's erst richtig an! Lustig, wacker! Jetzt geht's erst richtig an! Nur immer mehr heran zu uns! Hei! Nun geht's! Plautz, hast du nicht geseh'n! Hast's auf die Schnauz'! Ha, nun geht's! Krach! Hagelwetterschlag! Ha, nun geht's! Pardauz!	INASOK Énnekem mondottad hát? Hallgass! Hát néked mondtam én? Hej, ez volt! Nyulfi vigyázz! Az orrodra vigyázz! Egyre nagyobb lesz! Csak ide mind hamar! Nosza rajta! Csak ide mind hamar! Csak mindig hozzánk tartsatok! Hej, most megy! Plautz, hej, nem láttad ezt! Itt nesze egy! Hej most megy: puff, mint a jégeső! Hej most megy: puff!
GESELLEN Schneider mit dem Bügel! Zünfte heraus! Bald ist der Fünfte! 's brennt manchem im Haus! Nur tüchtig drauf und dran, wir schlagen los! Ihr da, macht! Packt euch fort! Wir sind hier grad' am Ort! Wolltet ihr etwa den Weg uns hier verwehren? Macht Platz, wir schlagen drein! Gürtler! Macht ihr euch selber fort! Spengler! Zinngiesser! Leimsieder! Lichtsieder!	SEGÉDEK Szabók vasalóval! Céhek ide! Majd ötödik lesz! Némely jól kapott! Csak rá istenesen, üsd és ne bánd! Csak rá istenesen, üsd és ne szánd! Takarodjatok el! Csak üssed, nem apád! Tán utunkba mertek állni itten minékünk? Helyet, most mi ütünk! Nyerges! Menj te magad haza! Klampos! Ónöntő! Enyvgyártó! Szappanos!
EISSLINGER Wartet, ihr Racker! MOSER Massabzwacker! FOLTZ Euch gönnt' ich's lang!	EISSLINGER Várj csak, bitang nép! MOSER Hamis rőfös! FOLTZ Rég szántam már!

ZORN Racker!	ZORN Sipis!
VOGELGESANG Zwacker!	VOGELGESANG Nyúzó!
ZORN Wird euch bang?	ZORN Félsz, ugye?
VOGELGESANG Euch gönnt's ich's lang!	VOGELGESANG Rég szántam már!
ZORN Wollt ihr noch mehr?	ZORN Kell-e még több?
KOTHNER, ORTEL, VOGELGESANG Packt euch jetzt heim, sonst kriegt ihr's von der Frau!	KOTHNER, ORTEL, VOGELGESANG Most haza már, másképp az asszony vár!
FOLTZ, SCHWARZ Lauft heim, sonst kriegt ihr's von der Frau!	FOLTZ, SCHWARZ Haza,, mert az asszonytól kap!
ZORN, MOSER Geht's euch was an, wenn ich nicht will?	ZORN, MOSER Mi gondja rá, ha nem megyek?
NACHTIGALLL Was geht's euch an, wenn ich nun grad' hier bleiben will?	NACHTIGALLL Mi gondja rá, ha éppen én itt maradok?
VOGELGESANG Auf, schert euch heim!	VOGELGESANG Kotródjatok! Menjetek ti hát haza!
EISSLINGER Was geht's euch an, wenn mir's gefällt?	EISSLINGER Mi gondja rá, ha én teszem?
KOTHNER, ORTEL, FOLZ, SCHWARZ, MOSER Schickt die Gesellen heim!	KOTHNER, ORTEL, FOLZ, SCHWARZ, MOSER Küldd a legényt haza!
ZORN So gut wie ihr, bin Meister ich!	ZORN Mint kend, vagyok oly mester én!
EISSLINGER Dummer Kerl!	EISSLINGER Te pimasz!
KOTHNER Macht euch fort!	KOTHNER El, haza!
MEISTER Schert euch gleich nach Hause heim! Ei, so schlag' ein heil'ges Hageldonnerwetter drein, Wollt ihr nicht gleich nach Hause heim! Jetzt schert euch gleich nach Hause heim! Ei, so schlag' das Donnerwetter drein! Schert ich euch nicht gleich nach Hause heim, Schlag' ein Donnerwetter drein!	MESTEREK El, el, menjetek haza! Ej, hát csapjon a mennydörgős mennykő is belé, Ha nem mentek hazafelé! Most takarodjatok haza! Ej, hát üssön a mennykő beléd, Ha mindjárt nem mégysz hazafelé! Üssön a mennykő beléd!

MAGDALENE Mein'! David, ist er toll? Ach! Ach! David, hör; 's ist Herr Beckmesser!	MAGDALÉNA Hej, Dávid, megőrült! Ah, Dávid, hagyd, hisz az Beckmesser!
NACHBARINNEN Gott, welche Not! Die Köpf' und Zöpfe wackeln hin und her! Franz, sei doch nur gescheit! Ach, wie soll das enden? Welches Toben! Welches Krachen! Auf, schaffet Wasser her! Wasser ist das allerbest' für ihre Wut: schafft's nur her! Das giesst ihn' auf die Köpf' hinab! Und giesst ihn' Wasser auf den Kopf! Auf, schreiet lauter: Hilfe, Mord und Zeter! Auf, schreit um Hilfe: Mord und Zeter, herbei! Auf, schafft nur Wasser her! Schafft Wasser her, und giesst's den bösen Buben auf die Kopf! Immer toller, wie sie lärmern, toben, schlagen! Hier hilft einzig Wasser noch! Hier, an die Fenster her, bringt Wasser nur, sonst schlagen sie sich tot! Topf und Hafen! Krug und Kanne! Alles voll, und giesst's ihn' auf den Kopf! Schreit Zeter!	SZOMSZÉDASSZONYOK Ég, mily zavar! Az üstök és fej jobbra-balra jár! Hej, legyen hát eszetek! Ah, mi lesz a vége? Milyen zajgás! Mily morajlás! Hej, csak vizet ide! Hej vizet, az legjobb, hamar! Azt öntsétek a fejükre! Vizet öntsetek fejükre! Fel, kiáltsátok: gyilkolás, halál van! Fel, segítsetek! Itt gyilkolás van, s veszély! Vizet hej, és öntsétek gaz fejeikre! Egyre örültebb a lárma, zajgás, morgás! Itt csupán a víz segít! Az ablakhoz! Hej, az ablakhoz a vizekkel! Friss vizet, mert emberhalál lesz! Fazék, bögre! Korsó, kanna! Tele mind, és öntsd fejük fölé! Vészt kiálts!
LEHRBUBEN Wo es sitzt, da wächst nicht so bald nach! Wo es sitzt, da fleckt's da wächst kein Gras wieder nach! Der hat's gekriegt! Jetzt fähr's hinein wie Hagelschlag! Bald, Arm' und Bein'! Hei! nun setzt es blut'ge Köpf, Arm und Bein! Dort, der Pfister denkt daran! Hei! Der hat's! Der hat genug! Scher' sich jeder heim, wer nicht mit keilt! Tüchtig gekeilt! Immer lustig! Heisa, lustig! Keilt euch wacker! Immer mehr! Immer mehr! Keiner weiche! Nun haltet selbst Gesellen mutig stand! Wer wich', 's wär' wahrlich eine Schand'! Hei! Juchhe! Immer lustig! nicht gewichen! Wacker drauf und dran! Wir stehen alle wie ein Mann! Wie ein Mann steh'n wir alle fest zu Keilerei!	INASOK Hová üt, kék lesz, helye ott marad! Hová üt, kék lesz, azt már biztosan tudom! Ez ám kapott! Most ütni kész és jégverés lesz, Majd bevert fej még nem kevés, Rajta, verd be fejét! Szaporán! Az ott megemlegeti, Hej, meg ám! Ennek elég! Haza mindenik, ki nem ütött! Ütlegelés! Egyre vígan! Héha, vígan! Csak üssetek! Egyre jobb, egyre jobb! Egy se menjen! Csak ti legények, összetartsatok! Aki hátrál, szégyen igazán! Hej! Juh-hé! Egyre jobb! Ne tágítsunk, ne tágítsunk! Fel! Mint egy ember, állunk mi itt, Egy emberként állunk itt mind ütni kész!

VOGELGESANG Schert doch ich euch selber fort! NACHTIGALLL Schert euch heim! ZORN, MOSER, ORTEL Macht euch fort! VOGELGESANG, EISSLINGER Haltet's Maul! ORTEL, FOLTZ, SCHWARZ Schlagt sie nieder! VOGELGESANG, EISSLINGER, ZORN, MOSER Wir weichen nicht! KOTHNER, NACHTIGALLL Keiner weiche! Schlagt sie nieder! ZORN, MOSER Tuchscherer! VOGELGESANG, EISSLINGER Leinweber! ORTEL, FOLTZ, SCHWARZ Stemmt euch hier nicht mehr zu Hauf! VOGELGESANG, EISSLINGER, ZORN, MOSER Immer'ran! KOTHNER, NACHTIGALLL Wacker zu!	VOGELGESANG Menjetek ti hát haza! NACHTIGALLL Takarodj! ZORN, MOSER, ORTEL Kotródj el! VOGELGESANG, EISSLINGER Fogd be a szád! ORTEL, FOLTZ, SCHWARZ Üsd le őket! VOGELGESANG, EISSLINGER, ZORN, MOSER Mi nem megyünk! KOTHNER, NACHTIGALLL Egy se menjen! ZORN, MOSER Posztósok! VOGELGESANG, EISSLINGER Takácsok! ORTEL, FOLTZ, SCHWARZ Ne tolongjatok tovább! VOGELGESANG, EISSLINGER, ZORN, MOSER Rajta hát! KOTHNER, NACHTIGALLL Szaporán!
GESELLEN Schert euch selber fort! Wir sind grad' am Ort! Nicht gewichen! Schlagt sie nieder! Keiner weiche! Tuchscherer! Leinweber! Immer 'ran! Wacker zu!	SEGÉDEK Takarodj haza! Kotródj el haza! Jó helyen vagyunk! Ne tágítsunk! Üsd le őket! Egy se menjen! Posztósok! Takácsok! Rajta hát! Szaporán!
GESELLEN, NACHBARN Immer 'ran, wer's noch wagt! Immer drauf! Immer 'ran! Schlagt's ihn hin! Haltet's Maul! Schert euch selber fort und macht euch heim! Schert euch fort, hier geht's los! Ihr, macht euch fort, wir schlagen drein! Wir schlagen drauf! Immer drauf und dran! Zünfte! Zünfte heraus! Keiner weiche hier! Zünfte! Zünfte! Zünfte heraus!	SEGÉDEK, SZOMSZÉDOK Rajta hát, aki mer! Szaporán! Rajta hát! Üss reá! Fogd be szád! Menjetek ti, elpusztuljatok! El, haza, vége már! Elmenjetek, mert még kaptok! Mindenik haza! Céhek! Céhek elé! Egy se menjen! Céhek! Céhek! Céhek elé!

MEISTER, Stemmt euch hier nicht mehr zu Hauf, MEISTER, NACHBARN oder sonst wir schlagen drein! Schert sich jeder gleich nach Hause heim! Gebt Ruh' und schert sich jeder heim, Sonst schlagen wir Meister selbst noch drein! Jetzt hilft nichts, Meister! Schlagt selbst drein!	MESTEREK Ne tolongjatok tovább! MESTEREK, SZOMSZÉDOK Mert mi vágunk ám belé! Minden hazatakarodjék ám! Csendre! Minden térjen haza! Mert mi mesterek csapunk belé! Itt nincs más hátra, vágj belé!
POGNER Um Gott! Eva! Schliess zu! Ich seh', ob unt' im Hause Ruh'! WALTHER Jetzt gilt's zu wagen, sich durchzuschlagen! POGNER He! Lene! Wo bist du? SACHS Ins Haus, Jungfer Lene! EIN NACHTWÄCHTER Hört, ihr Leut', und lasst euch sagen, die Glock' hat elfe geschlagen: bewahrt euch vor Gespenstern und Spuk, dass kein böser Geist eur' Seel' beruck'! Lobet Gott den Herrn!	POGNER Nagy ég! Éva, zárd be! Hadd lám, ott lent rend van-e már? WALTHER (Balkezével átöleli Évát és jobbjaival kardot ránt.) Most kéne menni, rajtok áttörni! (Előre tör, de ekkor odaugrik Sachs és megragadja őt a karján.) POGNER (A lépcsőről.) Hej, Lene, merre vagy? SACHS (Walthert a műhelybe húzza Magdalénához.) Eredj már be, Lene! (Éva és Magdaléna a házba mennek.) (Az asszonyok minden ablakból nagy sugarakban öntik a vizet a verekedőkre és ugyanakkor megszólal az éjjeliőr kürtje; mindenki hanyatt-homlok menekül, az utca egy-kettőre kiürül.) ÉJJELIŐR (Mire az utcán bekanyarodik, már senki sincs ott.) Emberek, figyeljünk szóra, Tizenegy már az óra! A kísértettől őrizkedjünk, Nehogy martalékául essünk! Az Urat dicsérd! (Lassan távozik.) (Várady Antal fordítása a Magyar Állami Operaház előadása számára)

Giuseppe Verdi

<u>Giuseppe Verdi</u>, olasz, *1813. X. 10. Busseto melletti Roncole (Parma) – †1901. I. 27. Milánó	IRODALOM: <u>Eőszé</u> László: Giuseppe Verdi, Gondolat 1961. <u>Eőszé</u> László: Giuseppe Verdi életének krónikája, Zeneműkiadó 1975. Carlo <u>Gatti</u>: Verdi, Gondolat 1967. <u>Lendvai</u> Ernő: Verdi és a 20. század – A Falstaff hangzás-dramaturgiája, Zeneműkiadó 1984. <u>Várnai</u> Péter: Verdi Magyarországon, Zeneműkiadó 1975. <u>Verdi</u>: Válogatott levelei, Zeneműkiadó 1956. Franz <u>Werfel</u>: Verdi – Az opera regénye, Zeneműkiadó 1959. MŰVEIRŐL: Operák, és egyéb vokális kompozíciók: Oberto, San Bonifacio grófja; A pünkösdi királyság, A két Foscari, Giovanna d'Arco, Alzira, Attila, A haramiák, A kalóz, A legnanói csata, Aroldo (Lásd <u>Németh</u> Amadé: Operaritkaságok, Zeneműkiadó 1980) <u>A hét zeneműve</u>: Aida, 1979/3. Az álarcosbál, 1981/2., 1985-1986 Macbeth, 1984-1985. Traviata, 1983-1984. Quattro pezzi sacri (Négy szent ének: 1. Ave Maria, 2. Stabat Mater, 3. Laudi alla vergine Maria, 4. Te Deum) 1980/2. Requiem, 1973/3.
<u>Otello</u> opera négy felvonásban William Shakespeare nyomán Arrigo Boito librettójára, 1884-1886. Bemutató: Milánó, 1887. Teatro alla Scala – <u>Négy részlet</u> Otello – Ramón Vinay, tenor Desdemona – Herva Nelli, szoprán Jago – Giuseppe Valdengo, bariton Cassio – Virginio Assandri, tenor Roderigo – Leslie Chabay/Csabay László, tenor Montano – Arthur Newman, basszus Emilia – Nan Merriman, mezzoszoprán NBC Symphony Orchestra & Choruses vez. Arturo Toscanini	CD: RCA VICTOR GD 60302 IRODALOM: <u>Shakespeare</u>: Otello <u>Várnai</u> Péter: Verdi operakalauz

a/	1. felvonás, 1. jelenet (részlet) (6'30) (A város kikötője Otello palotája előtt. Háttérben egy kocsmá. Éjszaka, vihar tombol.)	
----	---	--

CIPRIOTI (CORO) /:Una vela!:/ /:Un vessillo!:/ MONTANO È l'alato Leon! CASSIO Or la folgor lo svela. CIPRIOTI /:Uno squillo!:/ TUTTI Ha tuonato il cannon! CASSIO È la nave del Duce. MONTANO Or s'affonda, or s'inciela... CASSIO Erge il rostro dall'onda. CIPRIOTI Nelle nubi si cela e nel mar, e alla luce dei lampi ne appar. Lampi! tuoni! gorgi! turbi tempestosi e fulmini! Tremar l'onde, tremar l'aure! Tremar basi e culmini. Fende l'etra un torvo e cieco spirito di vertigine. Ah! Iddio scuote il cielo bieco, come un tetro vel. Ah! Tutto è fumo! tutto è fuoco! L'orrida caligine si fa incendio, poi si spegne più funesta. Spasima l'universo, accorre a valchi l'aquilon fantasima, i titanici oricalchi squillano nel ciel. Dio, fulgor della bufera! Dio, sorriso della duna! Salva l'arca e la bandiera della veneta fortuna! Tu, che reggi gli astri e il Fato! Tu, che imperi al mondo e al ciel! Fa che in fondo al mar placato posi l'ancora fedel.	CIPRUSIAK (KÓRUS) /:Ott az árboc!:/ /:Nézd a címet!:/ MONTANO Ott a pajzsán a jel! CASSIO Rávilágít a villám. CIPRUSIAK /:Kürtje harsan!:/ MIND Ágyúszó mennydörög. CASSIO Fővezérünk hajója! MONTANO Ott van, ott van, küzd a vészben... CASSIO Összeroppan! De mégsem! CIPRUSIAK Szörnyű örvények torkába hull, Mégis újra a gálya az úr! Árad, száguld, zúdul! Vészbe ránt a viharzó örvény! Zúg a tajték! Égig ér az áradás! Tengert földdel összerontva zúdul ránk a szélvihar. Jaj! Mint az Úrnak szemfedője, sűrűn leng az ég. Jaj! Füstben minden, minden tűzben, gyászsötét a láthatár. De újra lángol, aztán még sötétebb gyásza. Sír-rí a föld a kintől, lidércek rémalakja jár a bérctetőn, óriások kürtje bődül, vést üvölt az ég! Jézus, ítélőnk az égben, Jézus, éjszakánknek fénye! Add, hogy Velencét a vészben gyászos veszteség ne érje! Jöjj el, égi hadvezér, nézz le ránk, mert jaj, a gálya nálad nélkül célt nem ér!
---	---

JAGO È infranto l'artimon! RODERIGO Il rostro piomba su quello scoglio! CIPRIOTI Aita! aita! JAGO L'alvo frenetico del mar sia la sua tomba! CIPRIOTI È salvo! È salvo! Gittate i palischermi! Mano alle funi! Fermi! Forza ai remi! Alla riva! ALTRI All'approdo! allo sbarco! Evviva! Evviva! Evviva! OTELLO Esultate! L'orgoglio musulmano sepolto è in mar, nostra e del ciel è gloria! Dopo l'armi lo vinse l'uragano. CIPRIOTI Evviva Otello! Evviva! /:Evviva!:/ Vittoria! Vittoria! /:Vittoria! Sterminio! Dispersi, distrutti, sepolti nell'orrido tumulto piombâr:/ /:Avranno per requie la sferza dei flutti:/, /:la ridda dei turbini:/, /:l'abisso:/ del mar. /:Vittoria! Vittoria!:/ /:Dispersi, distrutti:/, sepolti nell'orrido tumulto piombâr. Vittoria! Vittoria! Evviva! Vittoria! Evviva! Si calma la bufera.	JAGO (Megjelenik Roderigóval.) Az árboc összetört! RODERIGO Az orra széjjelhasad a sziklán! CIPRUSIAK Ki ment meg a vészből? JAGO (Roderigóhoz) A tenger vérre szomjas mélye nyelje őt el! CIPRUSIAK Elérték a révet! A csónakokat kösd el! Lökd rá a vízre! Húzd meg! Fogd a csáklyát! Tartsd a létrát! MÁSOK Húzd a parthoz, a révhez! Éljen! Éljen! Éljen! OTELLO (Partot ér.) Örvendj népem! A bős pogányt a tenger temette el, nékünk s az égnek hála! Kit a kard elkerült, legyőzte az orkán! CIPRUSIAK Otello éljen! Otello, a bajnok, a bátor! Mi győztünk, mi győztünk! (Otello kíséretével a palotába vonul.) /:Elvesztek, elvesztek! Elnyelte a barbárt a rettentő óceán, a pokoli ár!:/ /:Hadd jajgasson értük a háborgó tenger:/, /:És hadd járjon mállott:/ testük roncsán táncot! /:Mi győztünk:/ Elnyelte a barbárt a rettentő óceán, a pokoli ár! Mi győztünk, mi győztünk! A bátor! Mi győztünk! A bátor! Lecsendesült a tenger!
---	--

b/	2. felvonás 2. jelenet (részlet) (3'57) (Kertre nyíló terasz Otello palotájában.)	
----	--	--

JAGO Credo in un Dio crudel che m'ha creato simile a sè, e che nell'ira io nomo. Dalla viltà d'un germe o d'un atomo vile son nato. Son scellerato perchè son uomo, e sento il fango originario in me. Sì! quest'è la mia fè! Credo con fermo cuor, siccome crede la vedovella al tempio, che il mal ch'io penso e che da me procede per mio destino adempio. Credo che il giusto è un istrion beffardo e nel viso e nel cuor, che tutto è in lui bugiardo: lagrima, bacio, sguardo, sacrificio ed onor. E credo l'uom gioco d'iniqua sorte dal germe della culla al verme dell'avel. Vien dopo tanta irrision la Morte. E poi? E poi? La morte è il Nulla, è vecchia fola il Ciel!	JAGO Vallom, hogy a rossz az Isten s földi mása így lettem én, harcomban ő a vértém! Mocsokból lett a testem, húsom és vérem! Rongynak születtem! Bűn lesz a sorsom, amíg csak élek! Örökös posványból lett minden lény, ezt hittél vallom én! Vallom ezt szentül úgy, ahogy a jámbor a Credót, mindhalálig; hogy az a rossz, ami a szívben tombol, az csak hasznomra válik! Vallom, hogy aljas az, aki jónak látszik, álnok képmutató. És szemfényvesztés nála nevetés, sírás, hűség, ölelés, esküszó. Sorsverte báb, játék az ember, nem más, csak sárból támadt senki, kit férgek rágnak szét! Testeden dáridózva győz a bomlás! Aztán... aztán? Halál és semmi! Világcsalás az ég!
---	--

c/	3. felvonás 2-4. jelenet (9'08) (Otello palotájának fogadóterme.)	
----	--	--

DESDEMONA Dio ti giocondi, o sposo dell'alma mia sovrano. OTELLO Grazie, madonna, datemi la vostra eburnea mano. Caldo mador ne irrorà la morbida beltà. DESDEMONA Essa ancor l'orme ignora del duolo e dell'età. OTELLO Eppur qui annida il demone gentil del mal consiglio, che il vago avorio allumina del picciolletto artiglio. Mollemente alla prece s'atteggia e al pio fervore. DESDEMONA Eppur con questa mano io v'ho donato il core. Ma riparlare vi debbo di Cassio.	DESDEMONA Kísérje lépted áldás, oltalmam, én drága férjem! OTELLO Szívemnek hölgye, hagyd, hogy kezem szép kezedhez érjen! Harmatos az, s mint márvány, oly gyöngéd rózsaszín. DESDEMONA Kímélte eddig ármány, nem bántotta gond és kín. OTELLO És mégis benne fészket rak egy ördögöcske sarja, a finom, karcsú ujjakon látszik a csöpp kis karma, szűzi lágyan összezáru imához e két kéz híven... DESDEMONA E kézzel adtam néked szerelmes ifjú szívem. De ismét szólnom kell Cassióról!
--	---

OTELLO

Ancor l'ambascia
del mio morbo m'assale;
tu la fronte mi fascia.

DESDEMONA

A te.

OTELLO

No; il fazzoletto
Voglio ch'io ti donai.

DESDEMONA

Non l'ho meco.

OTELLO

Desdemona, guai se lo perdi! guai!
Una possente maga ne ordia
lo stame arcano: ivi è
riposta l'alta malia d'un talismano.
Bada! smarrirlo, oppur donarlo,
è ria sventura!

DESDEMONA

Il vero parli?

OTELLO

Il vero parlo.

DESDEMONA

Mi fai paura!

OTELLO

Che? l'hai perduto forse?

DESDEMONA

No...

OTELLO

Lo cerca.

DESDEMONA

...fra poco... lo cercherò -

OTELLO

No, tosto!

DESDEMONA

Tu di me ti fai gioco,
storni così l'inchiesta di Cassio;
astuzia é questa del tuo pensier.

OTELLO

Pel cielo! l'anima mia si desta!
Il fazzoletto...

DESDEMONA

È Cassio l'amico tuo diletto.

OTELLO

A régi fejfájásom
újra csak kínoz.
Kérlek, kösd rá a kendőt.

DESDEMONA

Ím vedd!

OTELLO

Nem! Mit tőlem kaptál,
az a kendő, az kell.

DESDEMONA

Nincsen nálam.

OTELLO

Desdemona, jaj, hogyha nincs meg!
Bűvös boszorkány, titkok
tudója szőtte e kendőt,
szálában őriz vágyat és üdvöt.
Vigyázz, elhagyni vagy másnak adni
halálos véték!

DESDEMONA

Igazat mondasz?

OTELLO

Igazat mondok!

DESDEMONA

Ó, jaj úgy félek!

OTELLO

Mit?! Elvesztetted talán?

DESDEMONA

Nem...

OTELLO

Hát keresd!

DESDEMONA

...majd később... megkeresem...

OTELLO

Most! Rögtön!

DESDEMONA

Most látom, hogy tréfálsz.
Ravaszul eltérsz, ha Cassióról szólok.
Ez nem szép tőled, én jó uram!

OTELLO

Az égre! Haragom lángja éget!
Hol az a kendő?

DESDEMONA

Hisz Cassio volt leghívebb társad.

OTELLO
Il fazzoletto!!

DESDEMONA
A Cassio, a Cassio perdona...

OTELLO
Il fazzoletto!!!

DESDEMONA
Gran Dio!
nella tua voce v'è un grido di minaccia!

OTELLO
Alza quegli occhi!

DESDEMONA
Atroce idea!

OTELLO
Guardami in faccia! Dimmi chi sei!

DESDEMONA
La sposa fedel d'Otello!

OTELLO
Giura! giura e ti danna...

DESDEMONA
Otello fedel mi crede.

OTELLO
Impura ti credo.

DESDEMONA
Iddio m'aiuti!

OTELLO
Corri alla tua condanna,
di' che sei casta.

DESDEMONA
Casta... lo son...

OTELLO
Giura e ti danna!

DESDEMONA
Esterrefatta
fisso lo sguardo tuo tremendo,
in te parla una Furia,
la sento e non l'intendo.
Mi guarda!..... il volto e l'anima ti svelo;
il core infranto mi scruta...
io prego il cielo per te con questo pianto,
per te con queste stille cocenti aspergo il suol.
/:Guarda le prime lagrime:/
che da me sprema il duol, le prime lagrime.

OTELLO
Hol az a kendő?

DESDEMONA
Ó, szánd meg Cassiót!

OTELLO
Hol az a kendő?

DESDEMONA
Nagy ég,
Félelmes hangod mért fenyeget engem?

OTELLO
Nézz velem szembe!

DESDEMONA
Nem értem én!

OTELLO
Nézz rám, ha mondom! Mondd meg, ki vagy!

DESDEMONA
Otellónak hű felesége!

OTELLO
Esküdj, kárhozz el aztán!

DESDEMONA
Otello, te hűnek tartasz!

OTELLO
Én hűtlennek tartlak!

DESDEMONA
Az Isten óvjon!

OTELLO
Vesztettedbe futsz, te asszony!
Esküdj, hogy hű vagy!

DESDEMONA
Tiszta... és hű!

OTELLO
Átkozd meg magad!

DESDEMONA
Szemednek szörnyű lángját,
jaj, reszketek, ha látom,
Egy démon szállt meg téged,
csak érzem, de meg nem értem.
Ó, nézz rám, a lelkem nyitva álljon!

E szívnek mélyében nincs titok.
De kérem Istent, oltalmazzon téged,

csak érted sírok,
érted tör össze a fájdalom.
Látod, az első fájó könnyem
érted hullatom, csak érted hullatom!

OTELLO

S'or ti scorge il tuo dèmonè,
un angelo ti crede e non t'afferra.

DESDEMONA

Vede l'Eterno la mia fede!

OTELLO

No! la vede l'inferno.

DESDEMONA

La tua giustizia impetro, sposo mio!

OTELLO

Ah! Desdemona!
Indietro! indietro! indietro!!!

DESDEMONA

Tu pur piangi?!
e gemendo freni del cor
lo schianto!
E son io l'innocente cagion di tanto
pianto!
Qual è il mio fallo?

OTELLO

E il chiedi?...
Il più nero diletto
sopra il candido giglio
della tua fronte è scritto.

DESDEMONA

Ahimè!

OTELLO

Che? non sei forse una vil cortigiana?

DESDEMONA

Ciel! No... no...
pel battesimo della fede cristiana...

OTELLO

Che?...

DESDEMONA

Ah! non son ciò che esprime quella
parola orrenda.

OTELLO

Datemi ancor l'eburnea mano,
vo'fare ammenda. Vi credea
(perdonate se il mio pensiero è fello)
quella vil cortigiana
che è la sposa d'Otello.

OTELLO

Hogyha megszállna démonod,
tán angyalt látna benned s távozna tőled.

DESDEMONA

Isten, ő látja igaz szívem!

OTELLO

Nem! A sátán, az látja.

DESDEMONA

Légy igazságos hozzám, drága férjem!

OTELLO

Ah! Desdemona!
El innen, el innen! El innen!

DESDEMONA

Te is sírsz hát s visszafojtod,
nehogy a szíved kiöntsed?
Hogy okozhattam én
ennyi sírást, ennyi könnyet?!

Mi volt a vétkem?

OTELLO

Még kérded?
Rajtad immár a bélyeg,
homlokodon hófehéren
örök időkre éget.

DESDEMONA

Ó, jaj!

OTELLO

Mit? Nem vagy kapcarongy, bordélyok
férgé?

DESDEMONA

Jaj! Nem, nem, uram,
Esküszöm a szentséges égre!

OTELLO

Mit?

DESDEMONA

Jaj, soha az nem voltam,
amit e rémség jelent!

OTELLO

(Színlelt udvariassággal.)
Kezedet nyújtsd, a hófehéret, vezeklek
íme,
Mert azt hittem, -
Ezt a szót úrnóm kérem megbocsássa, -
Nincs a földön oly céda,
mint a mór hitvestársa!
(Elúzi Desdemonát.)

d/	4. felvonás 1. jelenet (részlet) (5'38) (Desdemona hálósobája.)	
----	--	--

DESDEMONA „Piangea cantando nell'erma landa, piangea la mesta - O Salce! Salce! Salce! Sedea chinando sul sen la testa! Salce! Salce! Salce! Cantiamo! cantiamo! il Salce funebre sarà la mia ghirlanda.” Affrettati; fra poco giunge Otello. „Scorreano i rivi, fra le zolle in fior, gemea quel core affranto, e dalle ciglia le sgorgava il cor l'amara onda del pianto. Salce! Salce! Salce! Cantiamo! cantiamo! il Salce funebre sarà la mia ghirlanda.” “Scedean gli l'augelli a vol dai rami cupi verso quel dolce canto. E gli occhi suoi piangean /:tanto:/, da impietosir le rupi.” Riponi quest'anello. Povera Barbara! Solea la storia con questo semplice suono finir: „Egli era nato per la sua gloria, io per amar...” Ascolta. Odo un lamento. Taci. Chi batte a quella porta? EMILIA È il vento. DESDEMONA „Io per amarlo e per morir - Cantiamo! cantiamo! Salce! Salce! Salce!” - Emilia, addio. Come m'ardono le ciglia. È presagio di pianto. Buona notte. Ah! Emilia, Emilia, addio, Emilia, addio!	DESDEMONA „Úgy sírt dalolva, senki se látta, úgy sírt az árva - Ó, fűzfa, fűzfa, fűzfa!... Úgy sírt ráhajolva a két karjára. Fűzfa, fűzfa, fűzfa! Daloljunk, daloljunk! Síromra borulj rá, szomorú fűzfa ága!” - (Emiliához.) Csak siessünk, mert jönni fog Otello. (Folytatja a dalt.) „A vig patakban nincsen annyi csepp, amennyit sírt a lányka. Mindenki könnye fűharmattá lett, mégsem lelt írt bánatára. Fűzfa! Fűzfa! Fűzfa! Daloljunk, daloljunk! Síromra borulj rá, szomorú fűzfa ága! Kis fecskék jönnek, szánják sorsát ők is, elszomorkodnak rajta. Csak sír a lány, s ha sóhajtasát hallja, meglágyul még a kő is.” (Emiliához.) A gyűrűmet is tedd el! Ó, árva Barbara! Mindig oly búsan, fájdalmas szóval ért véget a dal! - (Folytatja.) „Legyen a sorsa dicsőség, hírnév, S nekem, hogy szeressem...” (Emiliához.) Mi volt ez? Sóhajtasát hallok. Figyelj! Ki zörgeti az ajtót? EMÍLIA A szél fúj. DESDEMONA „Nekem, hogy érte haljak. Daloljunk, daloljunk! Fűzfa, fűzfa, fűzfa!” - (Emiliához.) Az Isten áldjon! Milyen forró a szemem! Azt jelenti: ma sírok. Jó éjt. Isten áldjon! Ah! Emilia! (Emília távozik, Desdemona egyedül marad, és imádkozni kezd.) (Blum Tamás és Mészöly Dezső fordításának felhasználásával készült az operaházi előadás számára)
--	---

Georges Bizet

Georges <u>Bizet</u>, francia, *1838. X. 25. Párizs - †1875. VI. 3. Bougival, Párizs mellett	IRODALOM: <u>Németh Amadé</u>: Georges Bizet élete és művei, Zeneműkiadó 1976. A szép perthi lány; Djamileh (Lásd <u>Németh Amadé</u>: Operaritkaságok, Zeneműkiadó 1980)
<u>Carmen</u> opera Prosper Mérimée kisregénye nyomán H. Meilhac és L. Halévy librettójára, 1873-1875. Bemutató: Párizs, 1875. - Részlet: <u>az utolsó (3. vagy 4.) felvonásból</u> (3'48) Orchestre National de France Choeurs et Maitrise de Radio France vez. Seiji Ozawa	CD: PHILIPS 422 366-2 IRODALOM: <u>A hét zeneműve</u>: 1986-1987. (Mesterházi Máté) SZÖVEG: Prosper <u>Mérimée</u> (ejtsd mérimé), 1803-1870, francia író). Legismertebb írása a Carmen. FILM: A spanyol Carlos Saura Carmen filmje, Antonio Gades koreográfiájával, 1982-ben készült.

LES ENFANTS Les voici! les voici! Voici la quadrille! CHOEUR Les voici! Les voici! Les voici! oui, les voici! Voici la quadrille! LES ENFANTS, CHOEUR Les voici! voici la quadrille, La quadrille des toreros. Sur le lances, le soleil brille! En l'air, en l'air, en l'air, en l'air toques et sombreros! Les voici, voici la quadrille! La quadrille des toreros! Les voici, les voici, les voici! LES ENFANTS Voici, débouchant sur la place, Voici d'abord, marchant au pas, Voici d'abord, marchant au pas, L'alguazil à vilaine face, À bas! à bas! à bas! à bas! CHOEUR À bas l'alguazil! à bas! LES ENFANTS À bas! à bas! à bas! à bas!	GYERMEKEK (kívülről) Ezek ők! Íme ők! Már jön a quadrilla¹! (A gyermekek megérkeznek) KÓRUS Íme ők! Íme ők! Íme ők! Erkeznek már! Már jön a quadrilla! GYERMEKEK, KÓRUS Jönnek már a szépek, a bátrak! Jönnek már a hős torerók²! Ezer arcon villan a napfény! Vivát! Vivát! Vivát! Vivát a szép fényes díszmenetnek! Éljenek a nagyszerű hősök, Igen, ők, a hős torerók! Íme ők! Íme ők! Íme ők! GYERMEKEK Jönnek már az alguazilek³, Csúnya népség, nem szeretem, Mesterségük mind, ami rémes, Csend és rend és vasfegyelem! Kiálts! Kiálts! Kiálts! Kiálts! KÓRUS Pusztuljon az alguazil! GYERMEKEK Kiálts! Kiálts! Kiálts! Kiálts!
--	---

CHOEUR

Oui! à bas! à bas! à bas!
à bas!

LES ENFANTS

À bas!

CHOEUR

Et puis, saluons au passage,
Saluons les hardis chulos!
Bravo! viva! gloire au courage!
Voici les hardis chulos!

LES ENFANTS

Voyez les banderilleros,
Voyez quel air de crânerie!

CHOEUR

Voyez! Voyez!

LES ENFANTS

Voyez!

CHOEUR

Voyez quels regards, et de quel éclat
étincelle la broderie
Voyez! Voyez!

LES ENFANTS

Voyez!

CHOEUR

De leur costume de combat!
Voici les banderillero!

LES ENFANTS

Voyez!
Voici les banderillero!

LES ENFANTS

Une autre quadrille s'avance!

CHOEUR

Une autre quadrille s'avance!
Voyez les picadors!

LES ENFANTS

Voyez les picadors!
Ah! comme ils sont beaux!
Ah! voyez comme ils sont beaux!

CHOEUR

Comme ils sont beaux!
Ah! comme ils sont beaux!
Comme ils vont du fer de leur lance,
Harceler le flanc des taureaux!
L'Espada! L'Espada! L'Espada! L'Espada!

LES ENFANTS

Escamillo!

KÓRUS

Igen! Kiálts! Kiálts! Kiálts!
Kiálts!

GYERMEKEK

Kiálts!

KÓRUS

Üdvözljük nagy tisztelettel,
Jönnek már a hős chulók⁴!
Bravó! Éljen! Százszor kiáltjuk,
Éljenek a hős chulók!

GYERMEKEK

Vivát a banderillero⁵,
Mily büszkén, férfiasan lépnek!

KÓRUS

Vivát! Vivát

GYERMEKEK

Vivát!

KÓRUS

És nézd, hogy csillog-villog,
jaj be szépek, nézd...
Vivát! Vivát!

GYERMEKEK

Vivát!

KÓRUS

...az öltözőkük himzését!
Vivát a banderillero!

GYERMEKEK

Vivát!
Vivát a banderillero!

GYERMEKEK

A második csapat is indul!

KÓRUS

A második csapat is indul!
A picadorok⁶, nézd!

GYERMEKEK

A picadorok, nézd!
Milyen szépek mind!
Látod-e, mily szépek mind?!

KÓRUS

Mily szépek mind!
Milyen szépek mind!
Büszke fegyverük fénye csillan,
Míg a vér nem áztatja mind!
L'Espada⁷! L'Espada! L'Espada! L'Espada!

GYERMEKEK

Escamillo!

CHOEUR Escamillo! Escamillo! Escamillo! LES ENFANTS, CHOEUR Escamillo! C'est l'Espada, la fine lame, Celui qui vient terminer tout, Qui paraît à la fin du drame Et qui frappe le dernier coup! Vive Escamillo! Vive Escamillo! Ah! bravo! Les voici! voici la quadrille, La quadrille des toreros! Sur le lances, le soleil brille! En l'air, en l'air, en l'air, en l'air toques et sombreros! Les voici, voici la quadrille, La quadrille des toreros! Vive Escamillo! Vive Escamillo! Bravo! Viva! Viva! Bravo! Bravo!	KÓRUS Escamillo! Escamillo! Escamillo! GYERMEKEK, KÓRUS Escamillo! (Megjelenik Escamillo Carmennel) Dicső Espada, hősök kardja, Vár rá a harc, hősöknek harca! Fényesen lobogózva száll majd, Győzelem mosolyog le rá! Vivát Escamillo! Vivát Escamillo! Ah! bravó! Jönnek már a szépek, a bátrak! Jönnek már a hős torerók! Ezer arcon villan a napfény! Vivát, vivát, vivát, vivát a szép fényes díszmenetnek! Éljenek a nagyszerű hősök, Igen, ők, a hős torerók! Vivát Escamillo! Vivát Escamillo! Bravó! Éljen! Éljen! Bravó! Bravó! (id. Ábrányi Emil fordítása)
---	---

¹ A cuadrilla (itt cuadrilla=csoport), a matador (más néven espada) csapata. Elsősorban a 2 vagy 3 banderillero és a 2 picador tartozik ide.

² Toreróknak hívják a bikaviadal szereplőit. (A torreádor szó Bizet Carmenje nyomán terjedt el; a spanyolok nem használják!)

³ Az alguacil (itt alguazil=törvényszolga) lovon ülve vezeti a torerók ünnepélyes bevonulását.

⁴ A chulók vonják el vörös köpenyükkal a bika figyelmét attól, akit az állat megtámad.

⁵ A banderillero a bikaviadal második harmadának főszereplői. Köpennyel terelik a bikát és 70 cm. hosszú szigonyos hegyű nyársakat - banderillákat - szúrnak a bika nyaka és lapockája közé.

⁶ A picadorok a bikaviadal első harmadának főszereplői. Lovon ülve a 2.5 méteres lándzsával (pica) védik ki a bika támadásait.

⁷ A bikaviadal harmadik harmadában az espada (más néven matador) egyedül áll szemben a bikával. Egy 90 cm. hosszú egyenes karddal ő öli meg.

10. Orosz művészet a 19. század második felében, a 20. század elején

a/ Az Orosz Ötök.

	IRODALOM: Az Orosz Ötök (Lásd Albert István - Fábián Imre: Együtt, új utakon, Zeneműkiadó 1963. <u>A hét zeneműve:</u> Alekszandr Porfirjevics <u>Borogyin</u> (1833-1887): Igor herceg, 1984-1985. Közép-Ázsia pusztáin, 1979/1. 2. h-moll szimfónia, 1976/4. Milij Alekszejevics <u>Balakirev</u> (1836-1910): Iszlamej - keleti fantázia, 1983-1984.
--	---

Modeszt Petrovics Muszorgszkij

	Modeszt Petrovics <u>Muszorgszkij</u>, orosz, *1839. III. 21. (rég. orosz időszámítás szerint III. 9.) Karevo (Pszkovi kormányzóság) – †1881. III. 28. (16.) Szentpétervár	IRODALOM: <u>Modeszt Muszorgszkij</u>: Levelek, dokumentumok, emlékezések (Összeállította és fordította Bojti János és Papp Márta), Kávé Kiadó 1997. <u>Muszorgszkij</u> válogatott levelei, Zeneműkiadó 1970. ÉLETRAJZI MUNKÁK: <u>E. Frid</u>: Mogyeszt Petrovics Muszorgszkij, Zeneműkiadó 1966. <u>Gábry György</u>: Mogyeszt Petrovics Muszorgszkij, Gondolat 1963. <u>Albert István</u>: Az Orosz Ötök (Lásd Albert-Fábián: Együtt, új utakon, Zeneműkiadó, 1963.) <u>B. V. Aszafjev</u>: M. P. Muszorgszkij (Lásd Aszafjev: Az orosz zene mesterei, Zeneműkiadó Vállalat 1962.) MŰVEIRŐL: <u>A hét zeneműve</u>: Egy kiállítás képei, 1975/2. Éj a kopár hegyen, 1981/2. Napfény nélkül – dalciklus, 1978/1. REGÉNYES FELDOLGOZÁS: <u>Zsoldos Péter</u>: Portré négy ülésben, Zeneműkiadó 1979.
1.	<u>Borisz Godunov</u> opera 4 felvonásban, prológgal/előjátékkal, Puskin azonos című drámája és Nyikolaj Karamzin: Az orosz állam története c. munkája nyomán Muszorgszkij szövegére. 1. vált. 1868–1869., 2. vált. 1871–1872. Bemutató: Szentpétervár/Pétervár/Petrográd, Mariinszkij Színház, 1874. - Négy részlet Borisz Godunov – Boris Christoff, basszus Sujszkij herceg – André Bielecki, tenor Félkegyelmű („Bolond”) – Wassili Pasternak, tenor Varlaam – Boris Christoff, basszus Miszail – André Bielecki, tenor Choeurs Russes de Paris Orchestre National de la Radiodiffusion Française vez. Issay Dobrowen (A Vaszilij Blazsennij székesegyház előtti jelenet kivételével, amelyet Ippolitov-Ivanov hangszerelt meg – Rimszkij-Korszakov hangszerelése!)	CD: EMI Classics CHS 5 651922 SZÖVEG: Alekszandr Szergejevics <u>Puskin</u> (1799–1837): Borisz Godunov. Nyikolaj Mihajlovics <u>Karamzin</u> (1766–1826), író, történész

a/	Előjáték, 2. kép: Koronázási jelenet (10'58)
----	--

Tér a moszkvai Kremlben.

SUJSZKIJ

(Az Uszpenszkij székesegyház tornácán.)

Éljen Borisz Fjodorovics cár!

KÓRUS

Élj erőben, egészségben, cár atyuskánk!

SUJSZKIJ

Éljenezzetek!

KÓRUS

Ahogy a szépséges napnak

az égen dicsőség, dicsőség!

Úgy legyen dicsőség Borisz cárnak

Orosz földön, dicsőség!

Élj erőben, egészségben!

Cár atyuskánk, atyácskánk!

Cár, mi atyuskánk, élj erőben, egészségben!

Örvendj nép! Örvendj, vigadj, nép!

Pravoszláv nép! Pravoszláv nép!

Magasztald Borisz cárt és éltesd!

BOJÁROK

Éljen Borisz Fjodorovics cár!

KÓRUS

Éljen!

BOJÁROK

Éljen Borisz Fjodorovics cár!

KÓRUS

Éljen!

Ahogy dicsőség a szépséges napnak az égen!

Éljen! Éljen!

Cár atyuskánk! Mi cárunk!

BOJÁROK

Éljen Borisz Fjodorovics cár!

KÓRUS

Éljen! Ahogy dicsőség, dicsőség

a szépséges napnak az égen!

Úgy legyen dicsőség Borisz cárnak

orosz földön, éljen a cár, éljen!

Éljen!

BORISZ

Sajog a lelkem! Valami akaratlan félelem
baljós előérzetként szorítja össze szívem.
Ó, irgalmas uram, ó én hatalmas Atyám!
Tekints le az égből hű szolgálid könnyeire
és küldj uralkodásomra
szent áldást;
hasznos leszek és irgalmas, miként te,
és dicsőségben vezetem népemet...
És most hajoljunk meg
Oroszország régi uralkodói előtt,
aztán fel, ünnepi lakomára hívjátok a népet,
mindenkit, a bojártól a vak koldusig,
mindenkinek szabad a bejárás,
mind drága vendég.

KÓRUS

Éljen! éljen! éljen!
Élj erőben, egészségben, cár atyuskánk!
Éljen! Éljen! Cár, a mi cárunk!
Cárunk, cárunk!

BOJÁROK

Éljen Borisz Fjodorovics cár!

KÓRUS

Éljen! Ahogy dicsőség, dicsőség
a szépséges napnak az égen!
Úgy legyen dicsőség Borisz cárnak orosz
földön!
Éljen soká! Éljen!

b/	Részlet a II. felvonásból (3'55)	
----	----------------------------------	--

A cári palota a moszkvai Kremlben

BORISZ

(a trónszékbe roskadva)
Jaj, de nyomasztó! Hadd fújjam ki magam...
Éreztem, minden vér az arcomba szökött
és nehezen szállt alá.
Ó, gyötrő lelkiismeret,
mily szörnyen büntetsz!
Ha rajtad csak egy folt...
egy véletlen folt esik is, a lélek kiég,
a szívét átjárja a méreg,
oly nehéz, nehéz lesz,
hogy a vád és átok
a fülben dörömböl, mint a kalapács...
És fojtogat valami...
fojtogat... és szédül a fejem...
s a szemem előtt... vérbefagyott gyermek!
Ott... ott van...
mi ez?... ott a sarokban?...
Imbolyog, nő... közeledik...
remeg és nyöszörög...
Tűnj, tűnj el!... Nem én...
nem én vagyok a gonosztevő...
Tűnj!... tűnj el, gyermek!... Nem én...
Nem én... a nép akarata...
Tűnj el, gyermek...
Istenem! Te nem akarod a bűnös halálát;
könyörülj Borisz vétkes lelkének!

c/	IV. felvonás 1. kép (részlet) (2'23)	
----	--------------------------------------	--

*Moszkva, a Vaszilij Blazsennij székesegyház
előtti tér*

KÓRUS

Csirr, csörr, csirr, csörr!

Vaskalap, vaskalap!

*(A színre befut a Félkegyelmű, láncokkal
teleaggatva, nyomában egy csapat fiú.)*

La, la, la, la! Csörr!

FÉLKEGYELMŰ („BOLOND”)

Megy a hold, sír a kismacska,

kelj fel, imádkozz Istenhez,

Krisztus előtt hajolj meg.

Krisztus a mi istenünk,

lesz verőfény, lesz hold,

lesz verőfény... hold...

KÓRUS

Adj isten, adj isten, Bolond Istók!

Állj fel és tisztelegj,

hajtsd meg a derekad előttünk,

sipkádát vedd le!

Nehéz az a sipka!

Csin, csin, csin.

Hogy cseng!

FÉLKEGYELMŰ

De van ám nekem egy kopejkám!

KÓRUS

Tréfálsz! Nem csapsz be minket, ne félj!

FÉLKEGYELMŰ

Nézzétek csak!

KÓRUS

(Kikapják a kezéből.)

Fitty!

FÉLKEGYELMŰ

Jaj! Jaj! Jaj! Megbántották a Bolondot!

Jaj! Jaj! Jaj! Elvették a kopejkát!

Jaj! Jaj! Jaj!

d/	IV. felvonás 2. kép: Kromi-jelenet (részlet) (3'33)	
----	--	--

Erdei tisztás Kromi mellett

MISZAIL, VARLAAM

A nap, a hold elhomályosult,

a csillagok lehulltak az égről,

a világmindenség is megrendült

Borisz súlyos vétkétől.

Sosemlátott fenevad kóborol,

sosemhallott fenevad kóborol,

felfalja az embereket,

Borisz bűnének dicsőségére.

MISZAIL

Kínozzák, gyötrik az Isten embereit,
kínozzák Borisz szolgái...

KÓRUS

Mi lehet az?

Moszkvából jönnek a szent atyák.

Kik lehetnek, cimborák?

Borisz fondorlatairól énekelnek,

a vadállati kínvallatásokról,

a kegyetlen kínokról,

mit az ártatlan nép elszenved.

VARLAAM

Pokoli erők tanítványa,

MISZAIL, VARLAAM

a sátán trónusának dicsőségére.

Nyög, ingadozik szent Oroszország,

nyög az istentelen keze alatt

a feloldozhatatlan bűn

dicsőségére.

KÓRUS

Csuhaj! Nekiszilajodott,

szétáradt az erő, a hetyke merészség.

Lánggal ég a kozák vér, lánggal.

Felkelt a mélyből a feneketlen erő!

Felkelt a mélyből, felemelkedett.

Felkelt, szétáradt az erőcske.

Felkelt, szétáradt a feneketlen,

nyughatatlan, felkelt az erő, hej!

Ó, te erő, erőcske,

Ó, te vakmerő erő!

Ó, te erő, erőcske,

Ó, te félelmetes erő!

Ne hagyd cserben a daliákat,

a bátor daliákat.

Ó, engedd szórakozni őket,

Ó, engedd diadalmaskodni,

szórakozni, diadalmaskodni.

Szórakozni, erőcske, engedd!

MISZAIL, VARLAAM

Fogadjátok, emberek, a törvényes cárt,

fogadjátok, akit isten megmentett,

a gyilkostól elrejtett,

fogadjátok, emberek,

ti a cárt, Dimitrij Ivanovicsot!

KÓRUS

Nekiszilajodott,

szétáradt a hetyke merészség,

szétáradt, felkelt a feneketlen erő,

a félelmetes, nyughatatlan erő!

(Frideczky Katalin nyersfordítása)

2.	Hovanscsina népi zenedráma öt felvonásban, Vlagyimir Sztaszov ötlete alapján, történelmi forrásmunkák és 17. századi szövegek felhasználásával Muszorgszkij szövegére, 1872-1880. Befejezte és hangszerelte Rimszkij-Korszakov. Bemutató: Szentpétervár/Pétervár/Petrográd, 1886. - Részlet: <u>4. felvonás 1. kép</u> (részlet) (2'30) Saklovityij - V. Necsipajlo, bariton A Moszkvai Nagyszínház ének- és zenekara vez. Borisz Hajkin	LEMEZ: MELODIA SZÖVEG: Vlagyimir Vasziljevics <u>Sztaszov</u> (1824-1906), kritikus, régész, művészettörténész
----	--	---

Terem Ivan Hovanszkij herceg palotájában.

LEÁNYOK (kar)

(Mialatt a leányok énekelnek, Hovanszkijt a szolgák díszes ünneplő köntösbe öltöztetik.)

A vízen játszik két hattyú,
La-du, la-du...
Egy éjsötét s egy hótiszta,
La-du, la-du.
Úgy nézik egymást gyöngéden,
La-du, la-du.
Mint hím, ha párját meglelte,
La-du, la-du.
És úsznak, úsznak oly büszkén,
La-du, la-du,
A szép király és királynő,
La-du, la-du.
A tó tükrén dalolnak,
la-du, la-du,
A fényes hattyút dicsérik,
La-du, la-du...

(Az ajtón kimenni készülő Ivan Hovanszkij herceget orvul leszúrnák; a lányok sikoltozva szétszaladnak.)

SAKLOVITYIJ

(a halotthoz lépve)

A fényes hattyút dicsérjük,
La-du, la-du...
(Gúnyosan felkacag)

(Nádasdy Kálmán fordítása)

3.	Szvetyik Szavisna <u>(Szávisna, csillagom)</u> alcím: a bolond dalocskája, dal Muszorgszkij szövegére, 1866. Jevgenyij Nyeszttyerenco - ének Vlagyimir Krajnyev - zongora (1'02)	LEMEZ: MELODIA IRODALOM: <u>A hét zeneműve:</u> 1986-1987. „Szávisna-dalok”, (Papp Márta)
----	---	--

Szávisna, csillagom, fényes sólymocskám, szeress meg engem, esztelent, babusgass engem, szerencsétlent. Jaj, én sólymocskám, fényes sólymocskám, Szávisna, csillagom, Ivanovna, kincsem.

Ne nézd le az én meztelen nyomorúságomat, szerencsétlen sorsomat. Csak arra születtem, hogy az emberek kigúnyoljanak, szórakozzanak rajtam és velem vigasztalódjanak. Hívnak, Szávisna, bánatos eszemet szólítják, isteni Ványának magasztalnak, Szávisna, csillagom, Ivanovna, fényem.

És fenéken rugdossák az isteni Ványát, fülessel tisztelnek meg. És az ünnepek táján kiöltöznek, piros szalagokat öltenek, és a bús Ványának még kenyeret is adnak, hogy el ne felejtsek a nyomorult Ványát. Szávisna, csillagom, fényes sólymocskám, hát szeress már meg engem, nyomorultat, babusgass engem, árvát. Nincs erőm elmondani, hogy mennyire szeretlek, Szávisna, csillagom, hidd el, Ivanovna, kincsem.

(Alter Katalin nyersfordítása)

4. Gyetszkaja (<u>Gyermekszoba</u>), dalciklus (5 dal) Muszorgszkij szövegére, 1868-1870. - Részlet: No. 5. <u>Esti ima</u> Boris Christoff - ének Alexandre Labinsky - zongora (2'00)	CD: EMI CHS 7 63025 2 IRODALOM: <u>Debussy</u>: Muszorgszkij (Lásd Debussy: Croche úr, a műkedvelők réme)
---	---

- Istenem, kegyelmezz meg a Papának és a Mamának és mentsd meg őket, Istenem! Istenem, kegyelmezz meg Vaszenyka bátyámnak, meg Misenyka bátyámnak. Kegyelmezz meg, Istenem, az öreg Nagymamának, küldj neki jó egészséget, a jó öreg Nagymamának. És mentsd meg Istenem: Kátya nénit, Tánasa nénit, Mása nénit, Parasa nénit, Ljuba, Varja és Szása és Olja és Tánya és Nágya néniket, Petya, Kolja, Vologya, Grisa, Szása bácsikat, mindannyiukat mentsd meg. És még Filjkát, Vanykát, Mitykát, Petykát és Dasát, Pasát, Szonyát és Dunyuskát... Dadus, daduskám! Hogy van tovább?

- Ej, te kis gézengúz! Hányszor mondtam már neked: Istenem, kegyelmezz meg nekem is, bűnösnek!

- Istenem, kegyelmezz meg nekem is, bűnösnek! Így van, Dadus?

(Alter Katalin nyersfordítása)

5. Na dacse (<u>A nyaralóban</u>), dalciklus (2 dal) a zeneszerző szövegére, 1872. (Újabb kiadásokban mint a Gyermekszoba ciklus 6. és 7. dala szerepel!) Részlet: No. 2. (=Gyermekszoba No. 7.) <u>Utazás nádparipán</u> (más címek: Nádparipán Jukka felé; Vesszőparipán; Utazás a botocskán) Boris Christoff - ének Alexandre Labinsky - zongora (3'09)	CD: EMI CHS 7 63025 2
---	----------------------------------

- Hopp, hopp, hopp, hé, gyere ide! Hopp, hopp, hopp! Hé, hé! Hé, hopp! Gyi-te! Állj meg! Vászja! Figyelj, gyere játszani, csak ne későn! Hé, te! Hopp! Viszlát, Vászja! Én Jukkába megyek..., de estére megjövök, mert mi korán fekszünk; akkor gyere! Ta-ta-ta-ta-ta-ta-ta-ta-ta! Ta-ta-ta-ta-ta-ta! Hé! Ta-ta-ta-ta-ta-ta-ta-ta-ta-ta! Gyi-te! Hé! Hé! Gyi-te! Hé, hé, gyi-te! Eltaposlak! Jaj! Jaj, fáj a lábam! Jaj, de fáj! Jaj, fáj a lábam! Jaj, de fáj!

- Szerzsinyka! Mi van veled? Na, jól van, ne sírj, elmúlik, barátom. Várj csak, állj a lábacszkádra, így, egyenesen, gyermekem! Nézd, milyen gyönyörű! Látod, ott a bokorban, balra? Ó, micsoda gyönyörű madárka! Micsoda tollacskák, látod? Na, a lábacszkád, elmúlt?

- Elmúlt. Én Jukkába voltam, mama. Most sietnem kell haza. Hopp, hopp! Vendégeim lesznek..., hopp, sietnem kell!

(Alter Katalin nyersfordítása)

6.	Rajok (<u>A mutatványosbódé</u> v. Mennyei ládika - szó szerint mennyországocska), alcím: zenei tréfa, Muszorgszkij szövegére, 1870. - Részlet: No. 2. <u>Rosztjiszlav - Feofil Tolsztoj</u>¹ Jevgenyij Nyesztyerenko - ének Vlagyimir Krajnyev - zongora (2'40)	LEMEZ: MELODIA IRODALOM: <u>A hét zeneműve:</u> 1980/1. (Papp Márta) SZÖVEG: A teljes szöveg: Modeszt <u>Muszorgszkij</u>: Levelek, dokumentumok, emlékezések 177-180. lap
----	--	---

Ugrándozva fut nyomában
Fif¹, az örökifjú,
Fif, a nyughatatlan,
Fif, az engesztelő,
Fif, a sokoldalú,
Mindig forgolódott,
Be is csavarodott,
Senkire sem hallgat,
Nincs türelme másra,
Csak Patti² érdekli,
Pattit isteníti,
Pattit dicsőíti:
(egy szalon-valcer)
„Ó Patti, Patti,
Ó Pa-Pa-Patti,
Csodálatos Patti,
Elragadó Patti,

Ó Patti, Patti,
Ó Ti-ti Patti,
Csodálatos Patti,
Dicső Patti!
De miért, ó Patti!
A szőke paróka?
Szőke!
Ó, Patti, Patti,
Ó Pa-Pa-Patti,
Csodás, bájos,
Kedves, dicső,
Pa-Pa, Ti-ti,
Ti-ti, Pa-Pa,
Ó Pa-Pa, Ti-ti,
Ó Ti-ti, Pa-Pa!”

(Bojti János és Papp Márta
nyersfordítása)

¹ Feofil Matvejevics - gúnynéven Fif - Tolsztoj (1810-1881), zenekritikus, zeneszerző. Írói álneve Rosztjiszlav volt.

² Adelina Patti (1843-1919), olasz énekesnő (koloratúrszoprán)

7.	Pesznyi i pljaszki szmertyi (<u>A halál dalai és táncái</u>) dalciklus Golenyiscsev-Kutuzov verseire 1875-1877. - Két részlet: No. 1. <u>Bölcsődal</u> No. 2. <u>Szerenád</u> Jevgenyij Nyesztyerenko - ének Vlagyimir Krajnyev - zongora	LEMEZ: MELODIA IRODALOM: <u>A hét zeneműve:</u> 1977/4. (Ujfalussy József) SZÖVEG: Arszenyij Arkagyjevics Golenyiscsev-Kutuzov (1848-1913) orosz költő
----	--	---

a/	No. 1. <u>Bölcsődal</u> (5'45)	
----	--------------------------------	--

Jajong a gyermek. A gyertya, alig pislákolva, majdnem csonkig égett. Az álmot felejtve, egész éjjelen át, az Anya, gyermeke bölcsőjét ringatja. Hajnalok hajnalán a szívfájdító Halál kopog óvatosan az ajtón! Összerezzen az Anya, aggódva néz körül.

- Ne félj, barátom! A sápadt hajnal már az ablakon kukucskál. Sírva, aggódva, szeretve, te már elfáradtál. Pihenj egy kicsit, én majd vigyázok helyetted. Megnyugtadni a gyermeket neked úgy sem sikerült, én majd édesebben énekelek.

- Csönd legyen, a gyermekem vergődik, kínlódik, a lelkemet gyötri!
- Hát igen, majd velem hamar megnyugszik. Bájuski, báju, báju.
- Orcája halványul, a légzése gyengül... Könyörgök néked, hallgass!
- Jó, kívánságaimtól elmúlik a kinja. Bájuski, báju, báju.
- El innen, átkozott! Hízeltéssel megölnöd a gyermekemet.
- Nem, békés álmot hozok a kisednek. Bájuski, báju, báju.
- Irgalom, várj még egy kicsit, csak egy percre hagyd abba szörnyű dalod!
- Látod, alszik a halk dalomtól. Bájuski, báju, báju.

(Alter Katalin nyersfordítása)

b/	No. 2. <u>Szerenád</u> (4'00)	
----	-------------------------------	--

Kéj varázsa, éj sötétsége, remegő alkonya tavasznak. Beteg fejét lehajtva hallgatja a lány az éjjeli csönd suttogását.
„Álom nem száll fényes szemeimre, az élet mámora hív; az éjjel csöndjében, ablakom alatt, dalt énekel a halál.”

„Sötét rabságban, kegyetlenségben, hervad a fiatalságod. Én, Ismeretlen Lovag, varázserőmmel kiszabadítalak téged. Állj fel, nézz a tükörbe, szépséges arcod átlátszóan fénylik, orcád ég, sudár alakod átfonja, mint egy felhő, a hajad. Kék szemednek fénye ragyogóbb az égnél és tűznél. Déli hőséget áraszt a leheleted.

Te elcsábítottál engem. Hallásodat elbűvölte szerenádod, suttogásom a Lovagot hívta. És a Lovag eljött az utolsó kitüntetésért, ütött a mámor órája. Finom a termeted, mámorító a remegésed. Ó, megfojtlak erős öleléssel, hallgasd szerelmes suttogásomat. Enyém vagy!”

(Alter Katalin nyersfordítása)

Nyikolaj Andrejevics Rimszkij-Korszakov

Nyikolaj Andrejevics <u>Rimszkij-Korszakov</u>, orosz, *1844. III. 18. (rég. orosz időszámítás szerint III. 6.) Tyihvin (Novgorodi kormányzóság) - †1908. VI. 21. (8.) Ljubenszk (Szentpétervári kormányzóság)	IRODALOM: Ny. A. <u>Rimszkij-Korszakov</u>: Muzsikusi életem krónikája, Zeneműkiadó, 1974. <u>Feuer</u> Mária: Rimszkij-Korszakov, Gondolat 1966. <u>Aszafjev</u>: Ny. A. Rimszkij-Korszakov (Lásd Aszafjev: Az orosz zene mesterei) MŰVEIRŐL: Aljeko, Mozart és Salieri, Rege Szaltán cárról (Lásd <u>Németh Amadé</u>: Operaritkaságok, Zeneműkiadó 1980) A hét zeneműve: Seherezáde - szimfonikus szvit, 1979/2. Szadkó, 1985-1986.
Zolotoj petusok (<u>Az aranykakas</u>), opera három felvonásban Puskin verses meséje nyomán, Vlagyimir Bjelszkij szövegére, 1906-1907. Bemutató: Moszkva, 1909. - Részlet: <u>Epilógus</u> (1'40) Asztrológus/Csillagjós - G. Pischajev, tenor A Moszkvai Rádió ének- és zenekara vez. Alekszej Kovaljev és Jevgenyij Akulov	LEMEZ: MELODIA IRODALOM: A hét zeneműve: 1975/1. (Kecskeméti István) SZÖVEG: <u>Puskin</u>: Mese az aranykakasról (Lásd Puskin: Elbeszélő költemények, mesék, Európa, 1977.)

b/ Pjotr Iljics Csajkovszkij

Pjotr Iljics Csajkovszkij orosz, *1840. IV. 25. (V. 7.) Votkinszk - †1893. X. 25. (XI. 6.) Szentpétervár	IRODALOM: <u>Gál</u> György Sándor: P. I. Csajkovszkij, Gondolat 1962. A varázslónő (Lásd <u>Németh Amadé</u>: Operaritkaságok) B. V. <u>Aszafjev</u>: M. P. Csajkovszkij (Lásd Aszafjev: Az orosz zene mesterei, Zeneműkiadó Vállalat 1962.) A hét zeneműve: Anyegin, 1985-1986. Hegedűverseny, 1974/3. Rokokó variációk, 1976/2. Rómeó és Júlia - nyitányfantázia, 1978/3. 4. szimfónia, 1980/2. 5. szimfónia, 1976/1. Manfred-szimfónia, 1983-1984. Vonósszerenád, 1973/3.
---	--

Scselkuncsik (<u>Diótörő</u>), balett három felvonásban E. T. A. Hoffmann elbeszélése nyomán, 1891-1892. Bemutató: Szentpétervár, 1892. - Három részlet a 3. felvonásból: a/ <u>Tündértánc</u> (1'30) b/ <u>Kínai tánc</u> (1'02) c/ <u>Pas de trois</u> (2'04) NBC Symphony Orchestra vez. Arturo Toscanini	CD: RCA VICTOR GD 60297 IRODALOM: <u>A hét zeneműve:</u> 1984-1985. (Pándi Marianne) SZÖVEG: E. T. A. <u>Hoffmann</u>: <u>Diótörő</u> és <u>Egérkirály</u> (Lásd Hoffmann: Brambilla hercegnő, Európa, 1959.)
---	--

11. Cseh mesterek a 19. század második felében. Antonin Dvořák

	Bedřich <u>Smetana</u> (1824-1884) IRODALOM: Dalibor, Libuše (Lásd <u>Németh Amadé</u>: Operaritkaságok 1980) <u>A hét zeneműve:</u> Hazám - részletek: Vyšehrad, Vltava (Moldva), 1975/3. Hazám - részletek: Šárka, Cseh erdőkön és mezőkön, 1977/1. Vonósnégyes, e-moll („Életemből”), 1978/1.
Antonin <u>Dvořák</u>, cseh, *1841. IX. 8. Nelahozeves (Prága mellett) - †1904. V. 1. Prága	IRODALOM: <u>Molnár Jenő</u> Antal: Smetana - Dvořák, Gondolat 1967. MŰVEIRŐL: Katinka és az ördög (Lásd <u>Németh Amadé</u>: Operaritkaságok 1980) Requiem (Lásd <u>Várnai Péter</u>: Oratóriumok könyve) <u>A hét zeneműve:</u> Gordonkaverseny, h-moll, 1975/2. Hegedűverseny, a-moll, 1981/2. 8. szimfónia, 1975/4.
<u>F-dúr vonósnégyes</u>, op. 96. (Tévesen „Néger”-quartett!), 1893. - Részlet: <u>I. tétel</u>: Allegro, ma non troppo (6'56) Bartók vonósnégyes: Komlós Péter, Bánfalvi Béla - hegedű, Németh Géza - brácsa, Mező László - cselló	CD: HUNGAROTON WHITE LABEL HRC 122 IRODALOM: <u>A hét zeneműve:</u> 1977/4. (Grabócz Márta)

12. A magyar nemzeti opera. Erkel Ferenc

		IRODALOM: <u>Németh Amadé</u>: A magyar opera története a kezdetektől az Operaház megnyitásáig, Zeneműkiadó 1987. <u>Németh Amadé</u>: A magyar opera története (1785-2000), Anno 2000.
<u>Erkel Ferenc</u>, *1810. XI. 7. Gyula - †1893. VI. 15. Budapest		IRODALOM: <u>Németh Amadé</u>: Erkel, Gondolat 1979. <u>Németh Amadé</u>: Erkel Ferenc életének krónikája, Zeneműkiadó 1973. <u>Legány Dezső</u>: Erkel Ferenc művei és korabeli történetük, Zeneműkiadó 1975. <u>Magyar zenetörténeti tanulmányok. Írások Erkel Ferencről és a magyar zene korábbi századairól</u>, Zeneműkiadó, 1968. <u>Magyar zenetörténeti tanulmányok. Erkel Ferencről és koráról</u>, Püski Kiadó 1995.
<u>Bánk bán</u> opera három felvonásban Katona József drámája nyomán Egressy Béni szövegkönyvére. Bemutató: 1861. III. 9. Nemzeti Színház - Részlet: <u>2. felvonás 2. kép</u> (részlet) (3'05) Gertrud - Komlóssy Erzsébet, mezzoszoprán Bánk bán - Simándy József, tenor A Budapesti Filharmónia Társaság Zenekara vez. Ferencsik János		CD: HUNGAROTON HCD 11376-77 IRODALOM: <u>Legány Dezső</u>: Erkel Ferenc művei és korabeli történetük, Zeneműkiadó 1975. Bátori Mária, Brankovics György, Dózsa György, Hunyadi László, Névtelen hősök, Sarolta (Lásd <u>Kertész Iván</u>: Aidától Zerlináig, Gondolat 1988.) SZÖVEG: <u>Egressy Béni</u> (1814-1851) zeneszerző, librettista, színész, énekes, színműíró, zenés és prózai darabok fordítója. Ő írta a Bátori Mária, Hunyadi László, Bánk bán szövegkönyvét. Írt népszínműveket, kísérőzenéket, zenekari- és zongoradarabokat. Dallamai közül többet feldolgozott Liszt és Brahms. Leghíresebb kompozíciója a Vörösmarty versére komponált Szózat.

GERTRUD

Reszkess, Nagyúr, reszkess!

Mint tolvaj, éjjel és titokban jössz:

Illik-e ez?

Megszégyenítesz engem s rangomat:

Becsület ez?

Szent hűségesküöd megszeged, Nagyúr,
 Megtámadsz engemet,
 Mert férjem távol harcol s meg nem véd:
 Becsület ez?
 Te magyar lovag vagy, s nőt bántalmazol:
 Illik-e ez?
 Rút rágalomnak adtad nőd nevét:
 Becsület ez?
 Nagy küldetésed otthagyván,
 Ily örült váddal rontasz rám,
 S a nép előtt gúny tárgya lesz trónom:
 Becsület ez?
 Te engem védni tartozol:
 Tetted-e ezt?
 És szörnyű botrányt okozol.
 Reszkess, Nagyúr! Reszkess!
 Oly mélyre taszítlak,
 Hogy onnét föl sosem kelsz,
 Jegyezd meg ezt!

BÁNK

Királyom harcol, s itthon áll a bál:
 Illik-e ez?
 Míg távol járok, házam romba dől:
 Becsület ez?
 Melinda udvarodba jött,
 Erény volt tiszta homlokán.
 Mi tette nőmet örültté? Felelj!
 A becsület?
 Te eltemetted tisztességemet:
 Illik-e ez?
 Nincs semmi másom már, csak szégyenem:
 Becsület ez?
 Egy szót se szólj, mert hasztalan,
 Bejönni hozzánk nem szabad,
 Mert királyod most én vagyok,
 Bánk bán! Így illik ez!

GERTRUD

Jobbágy, ne illess!

BÁNK

Egy szót se szólj!

GERTRUD

Meg akarsz ölni!

BÁNK

Hallgass!

GERTRUD

Távozz!

BÁNK

Nem! Nem!

GERTRUD

Bánk!

Tisztelj! Királynéd áll előtted!

Ki ezt számonkéri tőled, Bánk,
 S a számonkérés szörnyű lesz, Bánk!